

В.Л. Дикань, А.С. Козинець, В.Є. Чупир

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Навчальний посібник

Харків – 2007

УДК 338. 4(657.6)

Дикань В.Л., Козинець А.С., Чупир В.Є. Діагностика фінансового стану підприємства: Навч. посібник. – Харків: УкрДАЗТ, 2007. – 150 с.

Навчальний посібник підготовлений фахівцями Української державної академії залізничного транспорту. Пропонується студентам економічних спеціальностей вищих навчальних закладів і технікумів, слухачам післядипломної освіти і закладів підвищення кваліфікації.

Посібник може бути використаний економістами і керівниками підприємства.

Лл. 13, табл. 33, бібліогр.: 27 назв.

За редакцією проф. В.Л.Диканя

Затверджено до друку вченою радою Української державної академії залізничного транспорту 29 грудня 2005 р., протокол №7

Рецензенти:

професори Іванов Ю.Б.,
Українська Л.О.
(Харківський національний економічний університет)

© Українська державна академія
залізничного транспорту, 2007

ЗМІСТ

	Передмова	4
1.	Фінансова політика підприємства в сучасних умовах	5
2.	Предмет і завдання фінансово - економічного аналізу діяльності підприємства	8
3.	Інформаційна база аналізу	14
4.	Елементи методу фінансово-економічного аналізу	37
5.	Методика аналізу фінансового стану підприємства	41
5.1.	Загальна оцінка активів підприємства	41
5.2.	Аналіз стану та використання необоротних активів	48
5.3.	Аналіз оборотних активів	58
5.4.	Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості	69
5.5.	Оцінка платоспроможності (ліквідності) підприємства	86
5.6.	Загальна оцінка пасивів підприємства	91
5.7.	Аналіз фінансової стійкості підприємства	97
5.8.	Аналіз руху грошових коштів	107
5.9.	Аналіз фінансових результатів і ефективності діяльності підприємства	118
5.10.	Аналіз ринкової і інвестиційної активності підприємства	135
5.11.	Експрес – аналіз фінансового стану підприємства за методом коефіцієнтів	141
	Список літератури	144
	Додаток 1	147

ПЕРЕДМОВА

Запроваджуваний керівництвом держави курс на ринкові перетворення в Україні потребує вирішення взаємопов'язаного комплексу питань макро- та мікроекономічного рівня. Тим часом, як на загальнодержавному рівні здійснюється активна трансформація економічно-правового середовища шляхом законодавчого регулювання нових реалій господарської практики, створення ринкових виробничих та управлінських структур, темпи процесу реформування на рівні окремих підприємств є надто повільними.

Однією з принципіальних причин, що гальмує практичну реалізацію концепції ринку в головній господарській ланці – підприємстві, є низький рівень кваліфікації управлінського персоналу, зокрема з питань економічного аналізу, що, в свою чергу, зумовлюється браком інформації, особливо, в загальнодоступній формі

Метою цього посібника є, не знижуючи теоретичного рівня питань, що розглядаються, дати основні складові частини фінансово-економічного аналізу підприємства, розглянути їх на числових прикладах та проілюструвати інтерпретацію результатів.

1. ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Метою розроблення фінансової політики підприємства є побудова ефективної системи керування фінансами, спрямованої на досягнення стратегічних і тактичних цілей його діяльності.

Зазначені цілі індивідуальні для кожного суб'єкта господарчої діяльності. Підприємства в умовах високої інфляції й існуючої податкової політики держави можуть мати різні інтереси в питаннях формування і використання прибутку, виплати дивідендів, регулювання витрат виробництва, збільшення майна й обсягів продажів (виторгу від реалізації). Однак усі ці аспекти діяльності підприємства, відображені у фінансовому, податковому й управлінському обліках, піддаються керуванню за допомогою методів, напрацьованих світовою практикою, сукупність яких і складає систему керування фінансами.

Відомо, що в сьогоденних умовах для більшості підприємств характерна реактивна форма керування фінансами, тобто прийняття управлінських рішень як реакції на поточні проблеми, чи так називане «латання дір». Така форма керування породжує ряд протиріч: між інтересами підприємства і фіскальними інтересами держави; ціною грошей і рентабельністю виробництва; рентабельністю власного виробництва і рентабельністю фінансових ринків; інтересами виробництва і фінансової служби і т.д.

Однією з фундаментальних задач реформи системи управління підприємством є перехід до керування фінансами на основі аналізу фінансово-економічного стану з урахуванням постановки стратегічних цілей діяльності підприємства, адекватних ринковим умовам, і пошуку шляхів їхнього досягнення. Результати діяльності будь-якого підприємства цікавлять як зовнішніх ринкових агентів (у першу чергу інвесторів, кредиторів, акціонерів, споживачів і виробників), так і внутрішніх (керівників підприємства, працівників адміністративно-управлінських структурних підрозділів, працівників виробничих підрозділів). При цьому стратегічними задачами фінансової політики підприємства є:

оптимізація структури капіталу підприємства і забезпечення його фінансової стійкості;

використання підприємством ринкових механізмів залучення фінансових засобів;

максимізація прибутку підприємства;

забезпечення інвестиційної привабливості підприємства;

досягнення прозорості фінансово-економічного стану підприємств для власників (учасників, засновників), інвесторів, кредиторів. З метою вирішення названих задач рекомендується виконати такі першочергові заходи щодо впорядкування активів підприємства і їх об'єктивного оцінення:

проведення інвентаризації майна і здійснення реструктуризації майнового комплексу підприємства;

проведення ринкового оцінення активів;

проведення реструктуризації заборгованості по платежах у бюджет;

розроблення програми заходів для ліквідації заборгованості по виплаті заробітної плати;

розроблення заходів для зниження негрошових форм розрахунків;

проведення аналізу становища підприємства на ринку і вироблення стратегії розвитку підприємства. Слід зазначити, що при розробленні ефективної системи управління підприємством постійно виникає основна проблема сполучення інтересів розвитку підприємства, наявності достатнього рівня коштів для проведення зазначеного розвитку і збереження високої платоспроможності підприємства. Розв'язання названих протиріч вимагає здійснення таких основних напрямків фінансової політики підприємства, як:

аналіз фінансово-економічного стану підприємства;

розроблення облікової і податкової політики;

розроблення кредитної політики підприємства; керування оборотними засобами, кредиторською і дебіторською заборгованістю;

керування витратами, включаючи вибір амортизаційної політики, вибір дивідендної політики.

Значення аналізу фінансово-економічного стану підприємства важко переоцінити, оскільки саме він є тією базою, на якій будується розроблення фінансової політики підприємства. Аналіз спирається на показники квартальної і річної бухгалтерської звітності. Попередній аналіз здійснюється перед складанням бухгалтерської і фінансової звітності, коли ще є можливість змінити ряд статей балансу, а також для складання пояснювальної записки до річного звіту. На основі даних підсумкового аналізу фінансово-економічного стану здійснюється вироблення майже всіх напрямків фінансової політики підприємства, і від того, наскільки якісно він проведений, залежить ефективність прийнятих управлінських рішень. Якість самого фінансового аналізу залежить від застосовуваної методики, вірогідності даних бухгалтерської звітності, а також від компетентності особи, що приймає управлінське рішення в галузі фінансової політики.

Для підтвердження вірогідності даних бухгалтерської звітності доцільно провести аудиторську перевірку спеціалізованою організацією. При цьому варто враховувати Закон України «Про аудиторську діяльність» зі змінами і доповненнями, де визначені умови, при яких аудиторська перевірка є обов'язковою. Результати аудиторської перевірки варто враховувати при проведенні аналізу фінансово-економічного стану підприємства.

У той же час необхідно постійно підвищувати кваліфікацію працівників, відповідальних за прийняття управлінських рішень як у галузі фінансового планування і формування бюджетів підприємства і його структурних підрозділів, так і в інших галузях діяльності підприємства. При цьому основну увагу треба приділити вибору і впровадженню ефективного механізму фінансового аналізу, способам оцінення його результатів і методам вироблення управлінського рішення.

2. ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Економічний аналіз є однією з провідних функцій управління, що вивчає всі рівні економіки від держави до робочого місця.

Аналіз господарської діяльності - це розділ економічного аналізу, що вивчає основну господарську ланку - підприємство. Інакше кажучи, предметом аналізу господарської діяльності є виробничо-господарська діяльність підприємств.

В чому ж полягають основні завдання аналізу?

Економічний аналіз на підприємстві - аналіз господарської діяльності повинен:

- об'єктивно оцінити стан підприємства: наявність і забезпеченість ресурсами, ефективність їх використання, кінцеві результати діяльності, конкурентоспроможність підприємства;
- виявити досягнення і недоліки в роботі і причини, що їх обумовили;
- розрахувати резерви і з'ясувати можливості економічного зростання;
- враховуючи попереднє, сформулювати напрямки подальшого розвитку підприємства.

Таким чином, аналіз господарської діяльності готує інформацію для обґрунтування управлінських рішень, стратегії і тактики розвитку підприємства.

В Законі України " Про підприємства" зазначається, що підприємство здійснює свою діяльність з метою отримання прибутку. А діяльність з метою отримання прибутку є підприємницькою діяльністю. Прибуток є узагальнюючим фінансовим результатом діяльності підприємства за окремий період. Кожне підприємство прагне так обґрунтувати свою політику, щоб отримати найбільший можливий у конкретних умовах прибуток.

Таким чином, актуальною частиною аналізу господарської діяльності є аналіз фінансового стану підприємств.

Відповідно до мети дослідження фінансовий стан підприємства відбивається сукупністю узагальнюючих показників у грошовому вимірі і відносному вигляді, що характеризують активи і фінансові ресурси підприємства, а також результати його господарської діяльності. За необхідності названі показники деталізуються і розглядаються у натуральних та трудових вимірниках.

Систему узагальнюючих показників фінансового стану підприємства доцільно об'єднати у логічно споріднені групи:

1 група - показники, що характеризують активи підприємства. Зрозуміло, що виробничі і господарські можливості підприємства, а відтак і його фінансовий стан щільно пов'язані з майновим станом - наявністю, характером і використанням мобільних і позаоборотних активів підприємства. Тобто оцінення фінансового стану передбачає аналіз показників наявності, структури, руху, технічного стану, віддачі основних засобів; характеристику рівня необхідності і достатності, оборотності поточних активів;

2 група - показники, що характеризують капітал підприємства. Активи підприємства формуються за рахунок власного і залученого капіталу. Відтак фінансовий стан підприємства залежить від наявності, динаміки, структури, віддачі та швидкості руху його капіталу.

Фінансовий добробут підприємства визначається також співвідношеннями окремих груп активів і пасивів підприємства, які формують дві наступні групи показників фінансового стану;

3 група - показники, що визначають ступінь раціональності формування та інвестування капіталу.

Для забезпечення фінансового добробуту підприємства кожен вид та група активів повинні мати відповідні за характером та достатні за величиною джерела для свого формування.

Так, позаоборотні активи, що є матеріально-технічною базою підприємства, утворюються і формуються за рахунок, в першу чергу, власного капіталу або постійного капіталу, тобто довгострокових фінансових джерел. З іншого боку, природним джерелом формування поточних активів є залучений капітал у

формі короткострокових зобов'язань. Але він не повинен бути єдиним джерелом утворення мобільних активів, бо це створює загрозу безперервності виробничих і господарських процесів. Підприємство не може залишитись без оборотних засобів, навіть якщо весь короткостроковий залучений капітал буде відкликаний власниками. Тому гарантією нормального ведення господарської діяльності є формування відповідної частки поточних активів за рахунок стабільних джерел (власного або постійного капіталу).

Таким чином, сума постійного капіталу підприємства повинна перевищувати величину позаоборотних активів з тим, щоб деяку частку довгострокових фінансових ресурсів можна було використати для формування оборотних коштів. Наявність (чи відсутність) стабільних джерел формування мобільних активів - важливий показник фінансової стійкості підприємства. Також і інші показники, що характеризують інвестування та структуру капіталу підприємства, визначають ступінь його фінансової стійкості;

4 група - показники, що характеризують ступінь забезпеченості зобов'язань підприємства засобами платежу.

Пасиви підприємства визначають його зобов'язання перед власниками, партнерами, державними і громадськими структурами, робітниками і службовцями. Кожен вид зобов'язань повинен мати відповідні і достатні засоби для погашення.

Так, нормальним засобом для погашення короткострокових зобов'язань є готівкові грошові кошти, або такі мобільні активи, що легко перетворюються у грошову форму. Таким чином, співвідношення між різними групами обігових коштів і короткострокових зобов'язань визначає таку важливу характеристику фінансового стану, як ліквідність, тобто здатність сплатити поточні борги.

Ліквідність характеризує можливість погашення поточних боргів у результаті перетворення дебіторської заборгованості і запасів у готівкові кошти (як це відбувається при ліквідації підприємства). Таким чином, ліквідність визначається здатністю перетворити оборотні активи в негрошових формах у готівкову швидко і без втрати ринкової вартості.

Таким чином, із співвідношень різних груп активів і пасивів підприємства визначаються показники фінансової стійкості і ліквідності підприємства. Зрозуміло, що фінансовий добробут підприємства забезпечується високим ступенем ліквідності та фінансової стійкості;

5 група - показники платоспроможності.

На відміну від ліквідності платоспроможність оцінює здатність підприємства сплатити поточні борги в умовах, коли підприємство продовжує функціонувати і показує, в якій мірі поточні виплати за борговими зобов'язаннями перекриваються потоком коштів від його операцій. А оскільки зобов'язання переважно погашаються готівкою, то і оцінення платоспроможності передбачає детальний розгляд потоків готівки - притоку і відтоку грошових коштів за трьома видами діяльності - операційною, інвестиційною і фінансовою; а також співставлення наявності грошових коштів і фіксованих зобов'язань, звичайно протягом фінансового року.

Оцінення грошових потоків здійснюється на основі „Звіту про рух коштів” (форма 3), а розрахунок показників платоспроможності - порівнянням чистого притоку грошових коштів і поточних зобов'язань;

6 група - показники фінансових результатів роботи підприємства.

Фінансові результати роботи підприємства за певний період такі, як сума отриманого доходу, загальні витрати, прибуток (збиток), наявність (відсутність) непродуктивних витрат, є прямими і очевидними показниками його фінансового стану. Порівнюючи показники фінансових результатів з авансовими для їх забезпечення коштами та фінансовими ресурсами, отримують ще дві групи показників для оцінення фінансового стану;

7 група - показники, що вимірюють швидкість руху активів, капіталу підприємства та їх окремих частин.

Швидкість або оборотність активів і капіталу визначається їх співставленням з доходами і витратами підприємства. Чим більша сума фінансового результату забезпечується використанням кожної гривні активів (капіталу), тим вище інтенсивність діяльності або ділова активність підприємства. Висока ділова активність - важлива передумова фінансового добробуту підприємства;

8 група - показники віддачі активів, капіталу та її окремих частин.

Віддача коштів та фінансових ресурсів підприємства визначається як результат співставленого узагальнюючого фінансового результату - прибутку з активами (капіталом) і характеризує ефективність або рентабельність їх використання. Рентабельність є кінцевим і провідним показником фінансового стану підприємства за період, що аналізується;

9 група - показники ринкової та інвестиційної активності.

Показники ринкової та інвестиційної активності розраховуються для акціонерних підприємств і характеризують пропорції розподілу чистого прибутку між акціонерами (через виплату дивідендів) і підприємством (вклад у розширення і модернізацію виробництва). Вказані пропорції, у свою чергу, визначають інвестиційну привабливість підприємства для потенційних акціонерів та покупців, а також ступінь економічного добробуту підприємства на перспективу.

На основі аналізу названих груп показників діяльності підприємства формуються характеристики п'яти провідних аспектів його фінансового стану:

- ділової активності;
- ліквідності та платоспроможності;
- фінансової стійкості;
- ефективності діяльності;
- ринкової та інвестиційної активності.

Показники фінансового стану у сукупності з техніко-економічними показниками результатів діяльності, такими, як обсяги виробництва та реалізації продукції (послуг), її якість і ціна, ефективність використання виробничих ресурсів визначають фінансово-економічний стан та конкурентоспроможність підприємства, як показано на рис. 2.1.

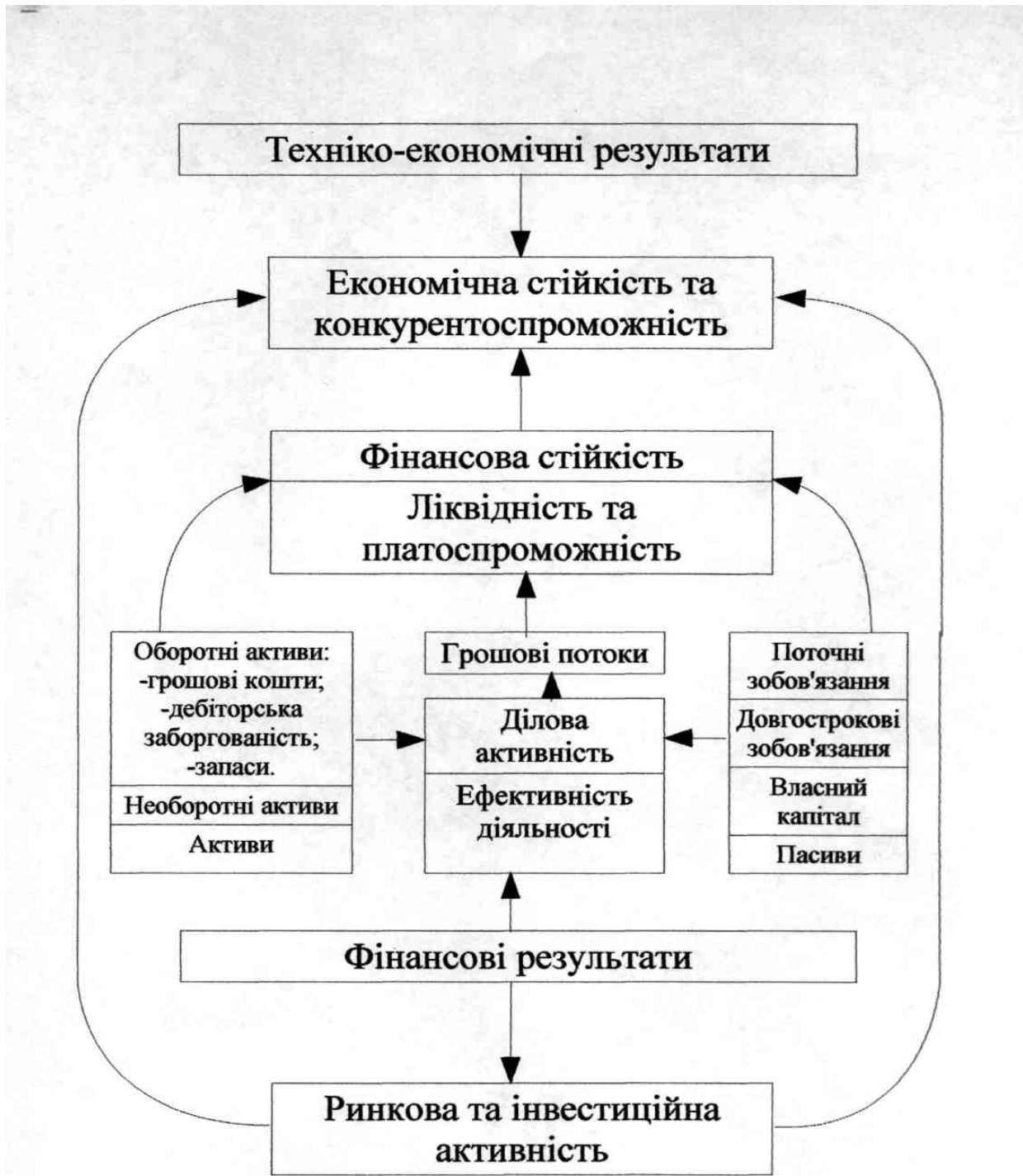

Рис. 1.1. Блок-схема аналізу фінансово-економічного стану підприємства

3. ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА АНАЛІЗУ

Обліковий процес на кожному підприємстві завершується складанням звітності на підставі об'єднання поточних даних для розрахунку економічних показників, необхідних для управління. Звітність – джерело інформації для аналізу підсумків діяльності підприємства, оцінення використання ресурсів, фінансового стану, виявлення ресурсів зниження витрат виробництва та зростання рентабельності. З урахуванням різних напрямків використання звітності на сучасному етапі склалась система звітності, яка наведена на схемі (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Класифікація звітності за напрямками

Оперативна звітність – це документи, які отримують на заключному етапі оперативного обліку. Розробляється та затверджується така звітність на конкретному підприємстві, характеризує окремі господарські операції, може бути індивідуальна, диференційована та ін. З такою звітністю працюють керівники середнього рівня. Основним завданням такої звітності є надання інформації для прийняття рішень на поточний період.

Фінансова (бухгалтерська) звітність – документи, що містять інформацію про фінансовий стан, результати діяльності, про рух коштів підприємства за звітний період та ін. Слід звернути увагу на те, що в Україні фінансова звітність – система взаємозв'язаних узагальнених показників, що характеризує фінансовий стан підприємства на визначену дату і результати його діяльності за звітний період і базується на бухгалтерському обліку підприємства (Закон України „Про бухгалтерський облік і фінансову звітність”). Така звітність єдина для всіх суб'єктів господарювання і з нею працюють керівники, замовники, постачальники, банки та ін.

Податкова звітність – звітність, в якій наведено показники: валовий доход, валові витрати, амортизація та прибуток (збиток) діяльності підприємства. Податкова звітність представлена у вигляді документа „Декларації на прибуток”, яка надається до податкової служби.

Статистична звітність – документи, які вміщують сукупність статистичних даних про роботу підприємства та здаються в затверджені терміни до статистичних організацій. Документи складаються за спеціальними формами, які розробляє та затверджує Державний комітет з статистики.

За терміном подання звітність поділяють в залежності від цілі та напрямків використання звітності. Наприклад, річна звітність дозволяє в цілому охарактеризувати фінансовий стан та напрямки господарської діяльності підприємств, а денна необхідна для контролю за поточною діяльністю. Термін складання оперативної звітності розробляє та затверджує підприємство самостійно. Термін за іншими видами звітності затверджує держава.

В залежності від форми утворення підприємства перелік та повнота заповнення звітності відрізняються. Наприклад, на залізниці (державне підприємство) не всі структурні підрозділи залізниці складають баланс та звіт про фінансовий стан підприємства „розрахунок показників прибутковості акцій”.

За видами діяльності підприємства можуть бути прибутковими (збитковими) та неприбутковими. Ціллю діяльності неприбуткових організацій не є отримання прибутку. До таких організацій належать кооперативи, громадські, політичні організації та ін. Звітність неприбуткових організацій відрізняється від звітності виробничих підприємств.

Індивідуальна звітність характеризує діяльність конкретного підприємства. Консолідована звітність характеризує стан і результати діяльності підприємства в сукупності з дочірніми підприємствами; така звітність характерна для залізниці.

За обсягом наданих послуг (робіт) та чисельністю звітність можливо поділити на загальну та звітність суб'єктів малого підприємства, яка є значно скороченою у порівнянні з загальною.

На підприємствах одночасно ведуться та заповнюються різні види звітності. Важливим завданням керівництва підприємства є організація та розподіл обов'язків між співробітниками зі своєчасного складання звітності.

Звітність підприємства дозволяє ефективно керувати виробництвом, прогнозувати напрямки розвитку бізнесу, оцінити відносини з покупцями та постачальниками. Крім того, звітність дозволяє державі планувати розвиток країни в цілому та кожної галузі або регіону. Роль держави в складанні та використанні звітності є складною. З одного боку, держава затверджує види, форми звітності, терміни подання, з іншого, звітність - це основне джерело надходження економічної інформації держави.

Розглянемо більш детально фінансову (бухгалтерську) звітність підприємств.

Складання фінансової звітності регулюється нормативними документами.

Нормативні документи є офіційними, приймаються в законодавчій формі та за затвердженою процедурою, мають чітко сформульовані найменування, а також суб'єкт розгляду.

Таблиця 3.1

Види нормативних документів

Назва нормативно-правового акта	Суб'єкт нормотворчості, якому надане право приймати нормативно-правовий акт	Норма права, що визначає назву нормативно-правового акта і суб'єкта його прийняття
Закон	Верховна Рада України	Стаття 91 Конституції України
Указ	Президент України	Пункт 31 ст. 106 Конституції України Пункт 4 розділу XV „Перехідні положення” Конституції України
Постанова	Верховна Рада України Кабінет Міністрів України Правління Національного банку України	Стаття 91 Конституції України Стаття 117 Конституції України Стаття 56 Закону України від 20.05.99 р. № 679-XIV „Про Національний банк України”
Декрет	Кабінет Міністрів України	Закон України від 18.11.92 р. № 2796-XII „Про тимчасове делегування Кабінету Міністрів України повноважень видавати декрети в сфері законодавчого регулювання”
Розпорядження	Президент України Кабінет Міністрів України Місцеві державні адміністрації	Пункт 31 ст. 106 Конституції України Стаття 117 Конституції України Стаття 41 Закону України від 09.04.99 р. № 586- XIV „Про місцеві державні адміністрації”
Наказ (рішення)	Міністерства, інші органи виконавчої влади, органи господарського керування і контролю	Повноваження видавати їх визначаються в положеннях про відповідний орган
Інструкція, правила, положення, порядок та ін.	Міністерства, інші органи виконавчої влади, органи господарського керування і контролю	Зазначені акти варто розглядати як невід'ємну складову частину тих нормативно – правових актів, форма яких визначена законодавством (накази, рішення)
Інструкція, правила, положення	Національний банк України	Стаття 56 Закону України „Про Національний банк України”
Рішення	Місцеві ради	Стаття 144 Конституції України Пункт 1 ст. 59 Закону України від 21.05.97 р. № 280/97-ВР „Про місцеве самоврядування”

Порядок затвердження та прийняття до дії нормативно-правових актів наведено в таблиці 3.2.

Нормативно-правові акти Верховної Ради України і Президента України обнародуються шляхом публікації в офіційних виданнях: „Офіційний вісник України”, „Відомості Верховної Ради України”, „Урядовий кур’єр”.

Нормативно-правові акти міністерств та інших органів виконавчої влади, органів господарського управління та контролю, а також НБУ необхідно реєструвати в таких організаціях:

- Міністерство юстиції України – щодо нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, органів господарського керування і контролю;

- Головне управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим – щодо нормативно-правових актів міністерств і республіканських комітетів Автономної Республіки Крим;

- обласні, Київське і Севастопольське міські управління юстиції – щодо нормативно-правових актів обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій, їхніх управлінь, відділів, інших підрозділів, а також місцевих органів господарського керування і контролю;

- районні, районні в містах Києві і Севастополі управління юстиції – щодо нормативно-правових актів районних, районних в містах Києві і Севастополі державних адміністрацій, їхніх управлінь, відділів, інших підрозділів.

При складанні фінансової звітності необхідно використовувати такі нормативні документи:

- 1) Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999 р. № 996;

- 2) Порядок подання фінансової звітності (постанова КМУ від 28.02.2000 р. № 419);

- 3) Методичні рекомендації щодо перевірки співставлення показників форм річної фінансової звітності підприємств (додаток до листа Міністерства фінансів України від 09.01.2001 р. № 053);

- 4) План рахунків бухгалтерського обліку і Інструкція до його використання (від 30.11.1999 р. № 291);
- 5) методичні рекомендації щодо формування собівартості продукції (робіт, послуг) (галузеві);
- 6) Положення (стандарти) бухгалтерського обліку

Таблиця 3.2

Порядок прийняття до дії нормативно-правових актів

№	Види нормативно-правових актів	Порядок вступу в силу нормативно-правових актів	Норми, що встановлюють порядок вступу в силу
1	2	3	4
1	Закони України, Постанови Верховної Ради України	Через 10 днів із дня офіційного опублікування, якщо інше не передбачено самими актами, але не раніше дня опублікування в офіційному друкованому виданні	Частина 5 ст. 94 Конституції України Стаття 4 Указу Президента України від 10.06.1997 р. № 503/97 „Про порядок офіційного опублікування нормативно-правових актів і вступу їх у силу” (далі – Указ № 503)
2	Укази, розпорядження Президента України	Через 10 днів із дня офіційного опублікування, якщо інше не передбачено самими актами, але не раніше дня опублікування в офіційному друкованому виданні	Стаття 4 Указу № 503
3	Постанови, розпорядження Кабінету Міністрів України	З моменту прийняття, якщо більш пізній термін вступу в силу не передбачений у самих актах Визначальні права й обов’язки громадян – з дня опублікування в офіційних друкованих виданнях, якщо більш пізній термін вступу в силу не передбачений у самих актах	Стаття 5 Указу № 503

Продовження табл. 3.2

1	2	3	4
4	Накази, положення, інструкції, рішення, постанови та ін. міністерств, інших органів виконавчої влади, органів господарчого керування і контролю	Не визначальні права й обов'язки громадян – через 10 днів після державної реєстрації, якщо в самих актах не встановлений більш пізній термін уведення їх у дію. Визначальні права й обов'язки громадян – через 10 днів після державної реєстрації, але не раніше дня доведення до відома населення	Стаття 57 Конституції України. Пункт 4.4
5	Постанови, інструкції, положення, правила Національного банку України	Не визначальні права й обов'язки громадян – через 10 днів після державної реєстрації, якщо в самих актах не встановлений більш пізній термін уведення їх у дію. Визначальні права й обов'язки громадян – через 10 днів після державної реєстрації, але не раніше дня доведення до з відома населення	Стаття 57 Конституції України. Пункт 4.4
6	Рішення місцевих рад	3 дня їхнього офіційного оприлюднення, якщо радою не встановлений більш пізній термін уведення рішень у дію	Стаття 144 Конституції України. Пункт 5 ст. 59 Закону України від 21.05.1997 р. № 280/97 – ВР „Про місцеве самоврядування”
7	Розпорядження, накази місцевих державних адміністрацій	Такі, що не стосуються прав і обов'язків громадян і не мають загального характеру – з моменту їхньої державної реєстрації, якщо самими актами не встановлений більш пізній термін уведення їх у дію. Такі, що стосуються прав і обов'язків громадян або мають загальний характер – з моменту оприлюднення, якщо самими актами не встановлений більш пізній термін введення в дію	Стаття 41 Закону України від 09.04.1999 р. № 586-III „Про місцеві державні адміністрації”

1	2	3	4
8	Міжнародні договори	<p>Договір набирає сили в порядку і з дати, що передбачені в ньому або погоджені між державами, що беруть участь у переговорах. При відсутності такого порядку чи домовленості договір набирає сили, як тільки буде виражена згода всіх держав, що беруть участь у переговорах, на обов'язковість для них договору. Якщо згода держави на обов'язковість для неї договору виражається на яку-небудь дату після вступу його в силу, то договір набирає сили для цієї держави з цієї дати, якщо в ньому не передбачене інше. Договір або його частина застосовуються тимчасово до вступу його в силу, якщо:</p> <ul style="list-style-type: none"> - це передбачено самим договором; - держави, що беруть участь у переговорах, домовилися про це яким-небудь іншим способом 	Стаття 24, 25 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, до якої Україна приєдналася (у складі СРСР) 14.04.1986 р. і яка набрала сили для України з 13.06.1986 р.

Відповідно до Закону України „Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” всі підприємства повинні на основі даних бухгалтерського обліку складати та подавати квартальну фінансову звітність: „Баланс” (Ф №1), „Звіт про фінансові результати” (Ф №2). Квартальна звітність складається наростаючим підсумком з початку звітного року.

Порядок подання квартальної звітності затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 419 від 28.02.2000 р. Фінансова звітність підприємства подається:

- органам, до сфери управління яких належать підприємства, або власникам (замовникам) відповідно до документів;
- трудовим колективам на їх вимогу;
- органам державної статистики;
- іншим органам виконавчої влади та користувачам відповідно до законодавства.

Квартальна фінансова звітність подається підприємствами не пізніше 25 числа місяця, що настає за звітним кварталом.

Датою подання фінансової звітності вважається день фактичної її передачі за належністю, а у разі надсилання її поштою – дата одержання її адресатом звітності, зазначена на штемпелі підприємства зв'язку, що обслуговує адресата.

У разі, якщо дата подання звітності випадає на неробочий день, термін подання переноситься на перший після вихідного робочий день.

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку П(С)БО № 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності”, фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

До фінансової звітності висувають такі вимоги:

достовірність. Правдивою є звітність, що складена на підставі записів первинних та зведених документів, де зафіксована господарська діяльність підприємства за звітний період. Умовами достовірності звітності є обґрунтованість її показників документами та записами на бухгалтерських рахунках, що залежить від сумлінності складання документів. Якщо не всі факти господарської діяльності звітного періоду своєчасно оформлені документами, баланс не є показовим;

інвентаризація. Це основний метод бухгалтерського обліку, згідно з яким можна підтвердити залишки матеріальних цінностей на рахунках;

реальність. Це є відповідність оцінок статей звітності об'єктивній діяльності. Необхідно пам'ятати, що баланс може бути правдивим, але нереальним. Наприклад. Дебітор винен 200,0 тис. грн, що підтверджує ряд документів, але він не може

повернути борг (банкрот). Такий баланс правдивий, але нереальний;

єдність звітності. Складається звітність для всіх підприємств за єдиними правилами. На підприємствах облік ведеться на рахунках, які відповідають Плану рахунків. Статті у всіх балансах повинні оцінюватись однаково і в активі, і в пасиві;

наслідування. Кожний попередній звіт повинен збігатися із поточним та майбутнім звітом;

якість. Це можливість розшифрувати, прочитати звітність не тільки тими, хто її складає, але й іншими економістами.

Будь-яка форма звітності заповнюється у двох або більше примірниках. Один примірник із штампом, датою і підписом установи, куди вона подається, обов'язково залишається в бухгалтерії.

На залізниці, де не всі структурні підрозділи мають статус юридичної особи та поточний рахунок у банку, повний обсяг звітності складають всі підприємства, але здають її тільки юридичним особам, до складу яких вони належать.

Баланс – документ, який надає правдиву, повну, неупереджену інформацію про фінансовий стан підприємства на дату звіту. Має вигляд таблиці, яка складається з чотирьох частин: загальна характеристика підприємства, актив, пасив, підписи. В свою чергу частини активу та пасиву поділяють на графи: найменування статті, код рядка, на початок, на кінець.

Особливістю такої таблиці є складання її на конкретну дату – 1.04; 1.07; 1.10; 1.01, тому в ній наведені суми активів, зобов'язань та власного капіталу підприємства саме на цю дату.

Склад, форма балансу та характеристика статей балансу наведена в П(С)БО № 2 „Баланс”. Особливістю залізниці є те, що в основному всі лінійні підприємства є юридично самостійними підприємствами, тобто складають фінансову звітність (Ф № 1 та Ф № 2) і одночасно вони підпорядковані управлінню залізниці. Тому на рівні управлінь залізниць та Укрзалізниці в цілому складаються об'єднанні фінансові звіти. Особливості складання таких звітів підпорядковані П(С)БО № 20 „Консолідована фінансова звітність”.

В розділі „характеристики підприємства” наведено: найменування підприємства, його організаційно – правова форма, місцезнаходження, дата, валюта, в якій складено звіт, рівень точності (тис. грн), коди, які присвоюють при реєстрації підприємства.

Балансова таблиця побудована за формулою:

$$\text{АКТИВИ} = \text{ЗОБОВ'ЯЗАННЯ} + \text{ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ.}$$

Активи – це ресурси, використання яких, як очікується, приведе до економічних вигод в майбутньому.

Активів, як правило, підприємство набуває шляхом придбання, створення, самостійного або централізованого надходження.

Майбутні економічні вигоди – це потенціал, який приведе до надходження грошових коштів або інших активів. Цей потенціал може мати різні форми:

- необоротні активи;
- запаси;
- дебіторська заборгованість;
- фінансові інвестиції;
- грошові кошти та еквіваленти.

Підприємство використовує активи для процесів виробництва, надання послуг, які задовольняють покупців. В результаті на підприємство будуть надходити грошові кошти або інші нові активи.

Особливістю П(С)БО є те, що не кожний вид активів може бути показаний у балансовій таблиці, а тільки такий:

- коли вартість активів може бути достовірно оцінена;
- можуть бути отримані економічні вигоди у майбутньому.

Витрати на придбання та створення активу, котрі не відповідають наведеним умовам, не можуть бути показані в балансі, тому такі витрати включають у витрати звітного періоду звіту про фінансові результати.

Зобов'язання – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди.

Зобов'язання характеризують можливість майбутнього вилучення грошових коштів підприємства і втрати економічної вигоди в результаті прийнятих у попередні періоди обов'язків.

При погашенні обов'язків підприємство віддає ресурси у вигляді:

- грошових коштів;
- інших активів;
- надання послуг;
- зміни одних обов'язків на інші;
- перетворення обов'язків у капітал.

Як правило, суму зобов'язань визначено однозначно та зафіксовано у конкретному документі.

Власний капітал – частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Сума власного капіталу – це абстрактна вартість майна, вона не є поточною ринковою або іншою оцінкою підприємства для його власників. На розмір власного капіталу впливає облікова політика підприємства, а це вибрані методи, принципи, процедури обліку, на основі яких оцінюють статті балансу.

Одночасно власний капітал є основою для початку та продовження господарської діяльності підприємства, так як виступає основою довгострокового фінансування – підприємство володіє ним необмежено довго; його використовують тільки за рішенням самого власника. Ціллю виробничої діяльності підприємства є одержання прибутку, а це означає збереження власного капіталу.

Баланс складається виходячи з залишків на рахунках 1-6 класів нового Плану рахунків. Однією з особливостей нового Плану рахунків є його тісний взаємозв'язок з формами фінансової звітності. На рівні класів рахунків та розділів звіту це можна відобразити в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Зв'язок плану рахунків та розділів балансу

План рахунків		Баланс	
Клас 1	Необоротні активи	Розділ 1 (А)	Необоротні активи
Клас 2	Запаси	Розділ 2 (А)	Оборотні активи
Клас 3	Кошти, розрахунки та інші активи	Розділ 2 (А)	Оборотні активи
		Розділ 3 (А)	Витрати майбутніх періодів
Клас 4	Власний капітал та забезпечення зобов'язань	Розділ 1 (П)	Власний капітал
		Розділ 2 (П)	Забезпечення наступності
Клас 5	Довгострокові зобов'язання	Розділ 3 (П)	Довгострокові зобов'язання
Клас 6	Поточні зобов'язання	Розділ 4 (П)	Поточні зобов'язання
		Розділ 5 (П)	Доходи майбутніх періодів

Зміст „Звіту про фінансові результати” (Ф №2) визначається П(С)БО № 3 „Звіт про фінансові результати” – це доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства. Цей звіт складається накопиченням підсумку з початку року та відноситься до річної та квартальної форм звітності.

Звіт про фінансові результати (далі Звіт) складається з загального та трьох числових розділів:

- I. Фінансові результати;
- II. Елементи операційних витрат;
- III. Розрахунок показників прибутковості акцій (заповнюють акціонерні товариства), котрі подані у вигляді таблиць.

Розділ I. Фінансові результати складаються на основі розрахунку фінансових результатів від усіх напрямків діяльності. При цьому поділяють всю діяльність на операційну, іншу та надзвичайну.

Операційна – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечує основну частину його доходу.

Інша діяльність – подія або операція, яка відрізняється від звичайної діяльності підприємства та не очікується, що вона повторюватиметься періодично або в кожному наступному звітному періоді.

Взаємозв'язок діяльності підприємств з планом рахунків надано в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Класифікація доходів та витрат у Плані рахунків за видами діяльності

Вид діяльності				Стаття доходів	Номер рахунка	Стаття витрат	Номер рахунка		
1	2	3	4	5	6	7	8		
Господарча	Звичайна	Операційна	Основна	Результат основної (операційної діяльності (791))					
				<i>Дохід від реалізації</i>	70	<i>Собівартість реалізації</i>	90		
				Дохід від реалізації готової продукції	701	Собівартість реалізованої готової продукції	901		
				Дохід від реалізації товарів	702	Собівартість реалізованих товарів	902		
			Дохід від реалізації робіт і послуг	703	Собівартість реалізованих робіт і послуг	903			
			Інша операційна					Адміністративні витрати	92
								Витрати на збут	93
				Інший оперативний дохід	71	Інші витрати операційної діяльності	94		
				Дохід від реалізації іноземної валюти	711	Витрати на дослідження і розроблення	941		
				Дохід від реалізації інших активів	712	Собівартість реалізованої іноземної валюти	942		
				Дохід від операційної оренди активів	713	Собівартість реалізованих запасів	943		
				Дохід від операційної курсової різниці	714	Сумнівні та безнадійні борги	945		
				Одержані штрафи, пені, недоутримки	715	Втрати від операційної курсової різниці	945		
				Відшкодування раніше списаних активів	716	Втрати від знецінення запасів	946		

Продовження табл. 3.4

1	2	3	4	5	6	7	8
				Дохід від списання кредиторської заборгованості	717	Нестачі і витрати від псування цінностей	947
				Одержані гранти та субсидії	718	Визнані штрафи, пені, недоутримки	948
				Інші доходи від операційної діяльності	719	Інші витрати від операційної діяльності	949
		Фінансова	Результат фінансових операцій (792)				
			<i>Дохід від участі в капіталі</i>	72	<i>Витрати від участі в капіталі</i>	96	
			Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства	721	Витрати від інвестицій в асоційовані підприємства	961	
			Дохід від спільної діяльності	722	Витрати від спільної діяльності	962	
			Дохід від інвестицій в дочірні підприємства	723	Витрати від інвестицій в дочірні підприємства	963	
			Інші фінансові доходи	73	Інші витрати	95	
			Дивіденди одержані	731	Відсотки за кредит	951	
			Відсотки одержані	732	Інші фінансові витрати	952	
			Інші доходи від фінансових результатів	733			
			Результати іншої звичайної діяльності (793)				
		Інвестиційна	<i>Інші доходи</i>	74	<i>Інші витрати</i>	97	
			Дохід від реалізації фінансових інвестицій	741	Собівартість реалізованих фінансових інвестицій	971	
			Дохід від реалізації необоротних активів	742	Собівартість реалізованих активів	972	

Продовження табл. 3.4

		5	6	7	8
		Дохід від реалізації майнових комплексів	743	Собівартість реалізованих майнових комплексів	973
		Дохід від неопераційної курсової різниці	744	Втрати від не операційних курсових різниць	974
		Дохід від безоплатно одержаних активів	745	Зниження ціни необоротних активів і фінансових інвестицій	975
		Інші доходи звичайної діяльності	746	Списання необоротних активів	976
				Інші витрати звичайної діяльності	977
	Надзвичайна діяльність	Результат надзвичайних подій (794)			
		Надзвичайні доходи	75	Надзвичайні витрати	99
		Відшкодування збитків від надзвичайних подій	751	Витрати від стихійного лиха	991
		Інші надзвичайні доходи	752	Витрати від техногенних катастроф і аварій	992
				Інші надзвичайні витрати	993

Таким чином, в Звіті розрахунок фінансових результатів показують досить послідовно з відображенням доходів і витрат.

Основною формою, на основі якої складається Звіт, є:

$$\text{Доход} - \text{Витрати} = \text{Прибуток (Збиток)}.$$

Доцільно пам'ятати, що для розрахунку за цією формулою бухгалтер повинен визначити:

- види діяльності підприємства;
- склад понять доходів і витрат;
- термін виникнення доходів і витрат.

Доход – збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників).

Витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власникам).

Прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

Збиток – перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати.

Доход відображується в момент надходження активів або погашення зобов'язань, які приводять до зростання власного капіталу (П(С)БО № 3, пункт 7). Доход визначають за методом нарахування. Сутність методу нарахувань, згідно з Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, визначається тим, що результат господарських операцій визначається при їх виникненні (а не при надходженні грошових коштів або їх еквівалентів) та відображається в звітності в тому звітному періоді, коли вони виникли.

Згідно з формою Звіту стаття 010 має назву „Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)”.

Витрати показують момент вибуття активів або збільшення зобов'язань, які приводять до зменшення власного капіталу (п. 8 П(С)БО № 3).

Якщо активи приводять до появи економічної вигоди протягом кількох звітних періодів, то витрати показують на основі систематичного та раціонального їх розподілу. Це амортизація, вартість підписки на періодичні видання, орендна палата. Крім того, у витратах по моменту їх виникнення показують знижку, резерв сумнівних боргів.

Згортання доходів та витрат, згідно з П(С)БО, не дозволяється, їх показують послідовно, що важливо для підприємств залізниці, де питома вага внутрішніх розрахунків значна.

Розділ II. Елементи операційних витрат

Інформація, відображена в цьому розділі, надає можливість для проведення аналізу структури витрат за економічно однорідними елементами і використовується для складання звіту про рух грошових коштів (сума амортизації), (див. табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Елементи операційних витрат

Назва статті	Код рядка	Визначення статей згідно з П(С)БО № 16	Розрахунки нового Плану розрахунків
1	2	3	4
Матеріальні витрати	230	До складу елемента „Матеріальні витрати” включається вартість витрачених у виробництві (крім продукту власного виробництва): сировини та основних матеріалів; купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів палива й енергії; будівельних матеріалів; запасних частин;	Дебетовий оборот рахунка
			80 „Матеріальні витрати” або
		тари й тарних матеріалів	Кредитові обороти рахунків: 20 „Виробничі запаси”; 22 „Малоцінні та швидкозношувані предмети”; 28 „Товари” та інші (в частині витрат, здійснених на виробництво)

Продовження табл. 3.5

1	2	3	4
Витрати на оплату праці	240	До складу елемента „витрати на оплату праці” включаються	
		<ul style="list-style-type: none"> - заробітна плата за окладами і тарифами; - премії та заохочення; - компенсаційні виплати; - оплата відпусток та іншого невідпрацьованого часу; - інші витрати на оплату праці 	Дебетовий оборот рахунка: 81 „Витрати на оплату праці” або кредитові обороти рахунків: 66 „Розрахунки з оплати праці”; 47 „Забезпечення наступних витрат і платежів” (в частині сум, що відносяться до операційних витрат)
Відрахування на соціальні заходи	250	До складу елемента „Відрахування на соціальні заходи” включаються: <ul style="list-style-type: none"> - відрахування на пенсійне забезпечення; - відрахування на соціальне страхування; - страхові внески на випадок безробіття; - відрахування на індивідуальне страхування персоналу підприємства; - відрахування на інші соціальні заходи 	Дебетовий оборот рахунка: 82 „Відрахування на соціальні заходи” або Кредитові обороти рахунків: 65 „Розрахунки за страхуванням”; 47 „Забезпечення наступних витрат і платежів” (в частині сум, що відносяться до операційних витрат)
Амортизація	260	До складу елемента „Амортизація” включається сума нарахованої амортизації основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних матеріальних активів	Дебетовий оборот рахунка: 83 „Амортизація” або Кредитовий оборот рахунку: 13 „Знос необоротних активів”
Інші операційні витрати	270	До складу елемента „Інші операційні витрати” включаються витрати операційної діяльності, які не увійшли до складу елементів, наведених в пп. 22-25 П(С)БО № 16: витрати на відрядження, на послуги зв’язку, плата за розрахунково – касове обслуговування тощо	Дебетовий оборот рахунка: 84 „Інші операційні витрати” або Кредитові обороти відповідних рахунків в кореспонденції з дебетом рахунків, відображаються операційні витрати
Разом	280	230+240+250+260+270	

У примітках до Звіту про фінансові результати розкривається така інформація:

- облікова політика щодо визначення доходу, включити спосіб визначення ступеня завершеності робіт, послуг, дохід від виконання і надання яких визначається за ступенем завершеності;
- розподіл доходу за кожною групою доходів згідно з пунктом 7 П(С)БО № 15 „Доходи”;
- сума доходу за бартерними контрактами в розподілі за групами доходів, відповідно до пункту 25,2 П(С)БО № 15;
- частка доходу за бартерними контрактами з пов’язаними сторонами;
- склад і сума витрат, відображених у статтях „Інші операційні витрати”, „Звіт про фінансові результати”;
- склад і сума доходів і витрат за кожною надзвичайною подією;
- склад і сума витрат, які не включені до статей витрат „Звіту про фінансові результати”, а не відображені безпосередньо у складі власного капіталу (крім вилучення капіталу та розподілу між власниками).

Перед складенням річного фінансового звіту на підприємстві проводять роботу, яка повинна забезпечити розрахунок загальних показників та контроль правильності даних поточного бухгалтерського обліку.

До складення річної звітності необхідно обов’язково провести інвентаризації, затверджені указами та постановами державних законодавчих органів.

Таблиця 3.6

Форми річної звітності

Номер форми	Назва форми	Період складання
1	Баланс	Щокварталу, щороку
2	Звіт про фінансові результати	Щокварталу, щороку
3	Звіт про кошти	Щороку
4	Звіт про власний капітал	Щороку
5	Примітки до річної звітності	Щороку
6	Наказ про облікову політику	Один раз щорічним коректуванням

Послідовність складання річного балансу та звіту про фінансові результати співпадають з квартальними.

Послідовність складання „Звіту про рух коштів” визначається П(С)БО № 4 „Звіт про рух коштів”. Метою складання звіту є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період.

Звіт заповнюють у вигляді таблиці, яка складається з рядків (від 010 до 400) та граф. Рядки поділені на розділи: операційна, інвестиційна та фінансова діяльність.

Граф – шість: найменування розділів та статей, код рядка, надходження та вибуття за два терміни: звітний та попередній.

Звіт заповнюється на основі непрямого методу, який складається з аналізу статей балансу та звіту про фінансові результати. Цей метод дозволяє показати взаємозв'язки між різними видами діяльності підприємств; показує взаємозв'язок між чистим прибутком та змінами в актах підприємств за звітний період (табл. 3.6).

Таблиця 3.7

Звіт про рух грошових коштів

Вид діяльності, показник	Операція, результат	Збільшення (зменшення)	Джерело
1	2	3	4
Операційна діяльність	Фінансовий результат за звітний період	-	Ф № 2, розд. 170 (175)
Амортизація	Додається до прибутку або збитку	+	Ф № 2 II Розділ
Зміни поточних активів: короткострокові	- короткострокові фінансові вкладання,	+	Ф № 1, рядки 100-250
	- дебіторська заборгованість,	-	
	- запаси,	-	
	- інша поточна заборгованість	-	
Зміни поточних зобов'язань	- кредиторська заборгованість,	+	Ф № 1, рядки 250-610
	- інші поточні зобов'язання,	+	
	- забезпечення	+	

Продовження табл. 3.7

1	2	3	4
Інвестиційна діяльність	Придбання: нематеріальних активів, основних засобів, капітальні вкладення, довгострокові капітальні вкладення, реалізація	+	Аналітичний облік
		-	Аналітичний облік
Фінансова діяльність	Придбання: кредити, займи, реалізація акцій, обліку цільових надходжень Погашення: кредитів, займів, акцій, облігацій, векселів, дивідендів	+	Аналітичний облік
		-	

Не включаються до звіту про рух грошових коштів негрошові операції:

- отримання активів шляхом фінансової оренди;
- бартерні операції;
- придбання активів шляхом емісії акції;
- внутрішні зміни у складі коштів (Дт311 Кт301; Дт301 Кт311 та ін.).

Метою складання „Звіту про власний капітал” є розкриття інформації про зміну у складі власного капіталу. Згідно зі стандартами бухгалтерського обліку, власний капітал поділяється на Уставний (пайовий) капітал, інший додатковий капітал та нерозподілений прибуток (збиток). Для акціонерних товариств ще виділяють резервний капітал, неоплачений та вилучений капітал. Звіт про власний капітал має вигляд шахматної таблиці та базується на I розділі пасиву балансу. Зміни у власному капіталі підприємства у період між двома датами балансу відображають збільшення чи зменшення його чистих активів протягом періоду.

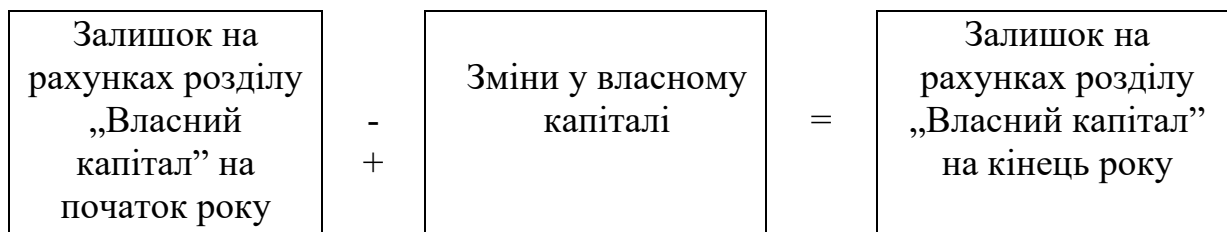

Рис. 3.2. Загальна схема формування Звіту про власний капітал

Таблиця 3.8

Співставлення балансу та звіту про власний капітал

П(С)БО № 2 „Баланс”		П(С)БО № 5 „Звіт про власний капітал”	
Пасив балансу	Код рядка	Статті звіту з 010 до 310	Код рядка
I Власний капітал	300	I Власний капітал	3
Статутний капітал	310	Статутний капітал	4
Пайовий капітал	320	Пайовий капітал	5
Додатковий капітал	330	Додатковий капітал	6
Інший додатковий капітал	340	Інший додатковий капітал	7
Резервний капітал	350	Резервний капітал	8
Нерозподілений капітал	360	Нерозподілений капітал	9
Вилучений капітал	370	Вилучений капітал	10
Разом за розділом I	380	Разом за розділом I	11

Звіт про власний капітал повністю базується на даних балансу, але в звіті розкриваються напрямки зміни власного капіталу, показані чинники, які впливають на такі зміни. В табл. 3.9 наведено такі чинники.

Таблиця 3.9

Чинники змін за статтями власного капіталу

Збільшення	Зменшення
Дооцінення необоротних активів	Ліквідація активів, які були внесені до статутного капіталу
Безкоштовне отримання активів	Зниження ціни необоротних активів
Зміни в обліковій політиці	Зміни в обліковій політиці
Виправлення помилок	Виправлення помилок
Чистий прибуток звітного періоду	Збиток звітного періоду

Аналіз фінансового стану підприємства, його ділової активності, стійкості, ліквідності базується на рахунках показників, а інформація, за якою показники можливо розрахувати, наведена у фінансовій звітності. Аналітик повинен досконально знати методи складання фінансової звітності, її термін, особливості для різних галузей та склад. Якщо фінансова звітність буде недостовірною, то і аналіз буде недостовірний, висновки на базі такого аналізу - помилковими.

4. ЕЛЕМЕНТИ МЕТОДУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Метод фінансово-економічного аналізу (ФЕА) - це сукупність засобів і прийомів вивчення виробничо-господарської діяльності підприємства і обґрунтування рекомендацій щодо його подальшого розвитку.

В методі ФЕА розрізняють елементи методу - тобто окремі засоби і прийоми дослідження і методичні підходи, які визначають загальний порядок застосування окремих прийомів.

ФЕА розглядає діяльність підприємства як єдиний, але багатогранний процес. У ході дослідження неможливо одночасно обійняти усі аспекти цього процесу: складне явище можливо зрозуміти, тільки вивчивши його окремі складові частини і взаємозв'язок між ними. При цьому розкладання складного явища на складові частини має назву аналізу (у вузькому розумінні цього слова), а узагальнення окремих аспектів явища - синтезу. Аналіз і синтез - це провідні методичні підходи, що використовуються в ФЕА.

Елементи методу ФЕА можна поділити на дві групи:

- традиційні прийоми аналізу;
- спеціальні компоненти ФЕА.

До традиційних прийомів дослідження належить:

- порівняння;
- зведення;

- групування і деталізація;
- балансовий метод.

Порівняння однорідних показників - це найважливіший і продуктивний спосіб дослідження, що дозволяє вирішити широкий спектр задач з кількісного і якісного оцінення економічного явища. Можна порівнювати планові або нормативні і фактичні значення показників діяльності окремого об'єкта; фактичні показники різних об'єктів; співставляти дані за попередній і поточний період; порівнювати результати або можливості підприємства з його аналогами і т. ін.

При цьому необхідно забезпечити порівнянність показників, що співставляються, як обов'язкову умову достовірності висновків. Порівнянність забезпечується включенням у порівняння показників однорідних за якістю, структурою, вартістю, оцінкою і методикою обчислення, моментом або періодом часу порівняння, вихідними умовами діяльності (технічні, економічні, природні, соціальні тощо).

Зведення являє собою складання узагальнюючих і звітних таблиць і форм на основі первинних документів. У процесі зведення використовується як попередній етап - групування, тобто упорядкування вихідної інформації за окремими ознаками.

Розрізняють і використовують у процесі аналізу такі основні види групування:

- типологічні, що виділяють економічний тип об'єкта (наприклад, групування підприємств однієї галузі за потужністю);
- структурні, що характеризують склад окремого об'єкта, що вивчається (наприклад, бухгалтерський баланс характеризує склад активів і пасивів підприємства);
- аналітичні, що сприяють виявленню і характеристиці взаємозв'язку між окремими явищами (наприклад, групування продукції підприємства за якістю дозволяє виявити наявність і форму зв'язку між якістю продукції і її рентабельністю).

Деталізація є розкладанням складного узагальнюючого показника на складові частини з метою визначення механізму і кількісних пропорцій його формування.

Балансовий метод являє собою прийом аналізу двох взаємопов'язаних систем об'єктів, що урівноважують одна іншу. Наприклад, баланс доходів і витрат підприємства.

Основними спеціальними компонентами фінансово-економічного аналізу діяльності підприємства є:

- аналіз бухгалтерської звітності;
- горизонтальний аналіз;
- трендовий аналіз;
- вертикальний аналіз;
- метод коефіцієнтів;
- факторний аналіз.

Аналіз бухгалтерської звітності являє собою вивчення абсолютних показників, наведених у бухгалтерській звітності.

У процесі аналізу бухгалтерської звітності визначаються склад майна підприємства, його фінансові вкладення, джерела формування власного капіталу, оцінюються зв'язки з постачальниками і покупцями, визначаються розмір і джерела позикових засобів, оцінюються розмір виручки від реалізації і розмір прибутку.

При цьому варто порівняти фактичні показники звітності з плановими (кошторисними) і установити причини їхньої невідповідності.

Горизонтальний аналіз являє собою порівняння показників бухгалтерської звітності з показниками попередніх періодів.

Найбільш розповсюдженими методами горизонтального аналізу є:

- просте порівняння статей звітності на початок і кінець періоду й аналіз їхніх змін;
- аналіз змін статей звітності в порівнянні зі змінами інших статей, при цьому особливу увагу варто приділяти випадкам, коли зміна одного показника завдяки економічній природі не відповідає зміні іншого показника.

Трендовий аналіз є логічним продовженням горизонтального аналізу і заснований на розрахунку відносних відхилень показників звітності за ряд років від рівня базисного року, що дозволяє характеризувати тенденцію зміни показників за часом.

Вертикальний аналіз проводиться з метою виявлення питомої ваги окремих статей звітності в загальному підсумковому показнику і наступного порівняння результату з даними попереднього періоду.

Метод коефіцієнтів є способом використання системи відносних показників (коефіцієнтів), таких, як рентабельність, оборотність, ліквідність для комплексного оцінення фінансового стану підприємства. Системний аналіз зазначених коефіцієнтів дозволяє виконати порівняння і дати оцінку фінансовому стану підприємства відносно конкурентів, середньогалузевих характеристик, попереднього періоду, а також, порівнюючи фактичні значення коефіцієнтів окремого підприємства з нормативними або стандартними значеннями аналогічних показників, характерними для фінансово успішного підприємства, оцінити фінансовий стан підприємства, що розглядається, як задовільний або незадовільний.

Використання методу коефіцієнтів забезпечує ширші можливості для порівняння, ніж на основі абсолютних показників, а відтак і більші можливості для змістовних аналітичних висновків. За допомогою зазначеного методу можливо за необхідності здійснювати порівняння підприємств різних масштабів і сфер діяльності. Особливо корисним є використання коефіцієнтів фінансового стану для оцінення його зміни в динаміці, оскільки вони елімінують вплив інфляції і цінових зрушень.

Факторний аналіз є засобом обґрунтування наявності і кількісного виміру взаємозв'язків між окремими показниками фінансового стану. Шляхом факторного аналізу визначаються і оцінюються причини зміни узагальнюючих показників фінансового стану, таких, як прибуток, рентабельність, оборотність активів і капіталу та ін.

5. МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

5.1. Загальне оцінення активів підприємства

Аналіз фінансового стану доцільно розпочати із загального оцінення господарських засобів підприємства (активів) та його виробничого потенціалу.

При цьому розглядаються такі питання:

- 1) наявність активів підприємства та зміна їх величини за період, що аналізується;
- 2) склад активів підприємства та зміни у їх структурі за період, що аналізується;
- 3) ступінь раціональності використання активів підприємства, оцінення причин підвищення чи зменшення ефективності і інтенсивності використання засобів;
- 4) характеристика засобів підприємства у виробничій сфері, тобто його виробничого потенціалу і його змін за період, що розглядається.

Для загального оцінення активів підприємства складається аналітична таблиця (табл. 5.1.1) за вихідними даними. Кількісні показники, що характеризують наявність активів підприємства, визначаються за даними ф 1 "Бухгалтерський баланс". Вихідні дані балансу для складання аналітичної таблиці угруповуються відповідно до схеми (рис. 5.1.1). Фінансові результати беруться з ф 2 "Звіт про фінансові результати". Всі інші показники табл. 5.1.1 є розрахунковими.

Для кількісної характеристики складу активів та його змін за аналізований період розраховують питому вагу кожної групи господарських засобів в їх загальній сумі, тобто валюті балансу. Сукупність показників питомої ваги за всіма групами господарських засобів являє собою структуру господарських засобів. Порівнюючи структуру господарських засобів на кінець і на початок періоду, що розглядається, визначають зміни, що сталися за цей період.

Рис 5.1.1

Наприклад: питома вага основних засобів на початок року – 66,5%, на кінець року – 65,9%, тобто зменшилась на 0,6% (65,9 – 66,5).

За допомогою цих показників ми маємо можливість охарактеризувати узагальнено структуру господарських засобів підприємства: визначити питому вагу оборотних та позаоборотних активів, відповідно 76,7% і 23,7% на початок року.

Динаміку активів характеризує показник темпів зростання що розраховується як добуток величин відповідного показника на кінець року до її значення на початок року:
 $102417 : 97741 \times 100 = 104,8\%$.

Ефективність використання господарських засобів або активів підприємства в цілому оцінюється коефіцієнтом ефективності використання засобів (у міжнародній практиці цей коефіцієнт має назву рентабельність активів - Ra) к/руб,

$$Ra = \frac{\Pi}{A_{\text{ср.}}},$$

де Π – прибуток підприємства за період, що розглядається;

$A_{\text{ср.}}$ – середньорічна вартість активів, тобто господарських засобів підприємства за залишковою вартістю.

При цьому у числівнику прибуток може бути показаний як валовий, чистий, так і без урахування сплачених податків, а при відсутності середньорічних значень активів можуть бути використані моментні. Показник рентабельності активів визначає, скільки гривень прибутку одержано з кожної гривні активів.

Інтенсивність використання активів підприємства характеризує їх оборотність (K), (раз) грн/грн,

$$K_{\text{o.a}} = \frac{D}{A_{\text{ср.}}},$$

де D – виручка від реалізації продукції за аналізований період (сума отриманого доходу)

$A_{\text{ср}}$ – середньорічна вартість активів підприємства.

Коефіцієнт оборотності активів показує, скільки разів за рік здійснюється повний цикл виробництва та обігу, або скільки гривень виручки від реалізації продукції (доходу) отримано з кожної гривні активів.

Величина коефіцієнта оборотності активів залежить від прийнятого методу нарахування амортизації: прискорена амортизація підвищує оборотність порівняно з рівномірною. Величина коефіцієнта оборотності активів залежить також від технічного стану основних фондів: чим більше їх знос, тим більше буде коефіцієнт оборотності активів, якщо при зношених фондах підприємство знайде можливість виробити такий самий обсяг продукції. Показники оборотності мають велике значення для оцінення фінансового стану підприємства:

по-перше, швидкість обороту засобів, тобто швидкість перетворення їх у грошову форму безпосередньо впливає на платоспроможність підприємства;

по-друге, підвищення швидкості обороту є фактором підвищення виробничих можливостей підприємства: така ж сама маса засобів обслуговує більший обсяг виробництва.

Розраховані коефіцієнти рентабельності та оборотності (табл. 5.1.1).

Таблиця 5.1.1

Активи підприємства, їх структура та показники використання, тис. грн

Показник	На початок року		На кінець року		Зміна за рік		Темп росту, %
	Сума	%	Сума	%	Сума	%	
1	2	3	4	5	6	7	8
Господарські засоби, всього, в тому числі	97741	100	102417	100	+4676	—	104,8
основні засоби	64960	66,5	67500	65,9	+2540	-0,6	103,9
нематеріальні активи	10000	10,2	10000	9,8	—	-0,4	100,0
оборотні засоби	22781	23,3	24917	24,3	+2136	+1,0	109,4

Продовження табл. 5.1.1

1	2	3	4	5	6	7	8
Виручка від реалізації продукції	85000	—	90000	—	+5000	—	105,9
Валовий прибуток	1800	—	2000	—	+200	—	111,1
Ra, %	—	1,84	—	1,95	+0,11	—	—
K o.a	0,870		0,879		+0,009	—	—

З розрахункових показників табл. 5.1.1 витікає, що структура балансу змінилась у бік підвищення питомої ваги оборотних засобів порівняно з необоротними. Це позитивний момент. Він відповідає підвищенню динамічності виробництва, зростанню його обсягів за рахунок кращого використання засобів виробництва, що підтверджується зростанням коефіцієнта ефективності та коефіцієнта оборотності активів.

Позитивною характеристикою діяльності підприємства є випереджуючі темпи зростання обсягу реалізованої продукції порівняно з темпами зростання активів підприємства. Таке співвідношення свідчить про прискорення оборотності активів і збільшення їх віддачі, а саме віддача господарських засобів підприємства зросла на 0,16 к. на 1 грн наявних засобів та прискорила оборотність активів підприємства на 0,009 обороту. Визначимо, наскільки змінилась ефективність використання та оборотність активів за рахунок кожного впливового фактора:

$$Ra_A = \frac{ВП^{\sigma}}{A^{\sigma}} - \frac{ВП^{\circ}}{A^{\circ}} = \frac{1800}{102417} * 100\% - 1,84 = -0,09\% ;$$

$$Ra_{II} = \frac{ВП}{A^{\circ}} = \frac{200}{102417} * 100\% = 0,2\% .$$

Разом: $-0,09\% + 0,2\% = 0,11\%$.

Баланси відхилень рентабельності та коефіцієнта оборотності активів наведені на рис. 5.1.2 і 5.1.3.

Рис 5.1.2, 5.1.3

Оскільки активи підприємства зросли, то даний фактор мав негативний вплив на коефіцієнти ефективності використання та оборотності активів:

рентабельність активів зменшилась на 0,09%;
коефіцієнт оборотності знизився в 0,04 оберти.

А оскільки фінансові результати підприємства (виручка від реалізації та прибуток) збільшились, то це сприяло:

підвищенню рентабельності активів на 0, 2%;
прискоренню оборотності активів в 0,049 рази.

Завдяки перевищенню темпів зростання фінансових результатів над темпами зростання активів підприємства в цілому було отримано:

підвищення рентабельності активів на 0,11%;
прискорення оборотності активів в 0,009 рази.

Наступний етап аналізу – оцінення виробничого потенціалу підприємства та його змін в періоді, що аналізується.

Господарчі засоби підприємства розрізняються за призначенням та роллю, що вони відіграють у виробничій діяльності підприємства: є засоби, що безпосередньо беруть участь у процесі виробництва продукції, та засоби, що обслуговують процеси виробництва та обігу, створюючи для них необхідні умови.

Виробничий потенціал підприємства відображає засоби, що використовуються у виробничій сфері:

- засоби праці – основні засоби виробничого призначення;
- предмети праці – виробничі запаси та незавершене виробництво (НЗВ).

Розглянемо докладніше названі показники (табл. 5.1.2).

Таблиця 5.1.2

Оцінка виробничого потенціалу підприємства, тис.грн

Показник	На початок року		На кінець року		Зміна	Темп зростання, %
	Сума	%	Сума	%		
1	2	3	4	5	6	7
Виробничі основні засоби основного виду діяльності *	55200	79,8	58450	79,1	+3250	105,89
Виробничі запаси	7548	10,9	8381	11,3	+833	111,04
Незавершене виробництво (НЗВ)	6410	9,3	7106	9,3	+696	110,86
Всього виробничий потенціал	69158	100	73937	100	+4779	106,91
Питома вага виробничого потенціалу у валюті балансу, %		70,8		72,2	+1,4	
*За даними аналітичного обліку.						

Таким чином, виробничі фонди підприємства у цілому зросли на 6,91%.

При цьому випереджуючими темпами зростали оборотні фонди ($\approx +11\%$) порівняно з необоротними фондами ($\approx +6\%$). Така динаміка засобів призвела до змін у структурі виробничих фондів у бік підвищення питомої ваги їх оборотної частини. Тобто виробничий потенціал підприємства за аналізований період підвищився та став мобільнішим за структурою, що є передумовою підвищення масштабів і ефективності виробництва. Як наслідок, спостерігається зростання прибутку підприємства випереджуючими темпами порівняно з виробничим потенціалом.

5.2. Аналіз стану та використання необоротних активів

Для виконання аналізу складемо таблицю за даними балансу та аналітичного обліку. Узагальнені вартісні показники наявності необоротних активів отримуємо з форми 1. Вартість активної

частини основних засобів, а також відомості про рух необоротних активів: вартісні показники їх надходження і вибуття визначаються за даними аналітичного обліку (табл. 5.2.1).

Таблиця 5.2.1.

Показники наявності, стану та використання основних фондів та нематеріальних активів, тис. грн

Показник	На початок року		На кінець року		Зміна за рік	Темп зростання, %
	Сума	%	Сума	%		
1	2	3	4	5	6	7
Основні засоби (фонди), в т.ч. активна частина	115420	100	121500	100	+6080	105,3
	92330	80	100000	82,3	+7670	108,3
Нематеріальні активи	10000		12000		+2000	120,0
Знос: ОФ	50460	-	54000	-	+3540	107,0
НМА	0	-	2000	-	+2000	-
Залишкова вартість: ОФ	64960	86,7	67500	87,1	+2540	103,9
НМА	10000	13,3	10000	13,9	-	
Всього позаоборотних активів	74960	100	77500	100	+2540	100,0
Коефіцієнт зносу ОФ		43,7		44,4	+0,7	103,4
Коефіцієнт оновлення ОФ				5,8		
Коефіцієнт вибуття ОФ				0,8		
Валовий прибуток	1800		2000		+2000	111,1
Виручка від реалізації	85000		90000		+5000	105,3
Коефіцієнт оборотності НоА	1,134		1,162		+0,028	
Фондовіддача основних засобів: доходу	1,308		1,333		+0,025	
прибутку	2,771		2,963		+0,192	

За період, що аналізується, відбулось збільшення основних фондів підприємства. Підвищення первісної вартості основних засобів може відбуватись за рахунок надходження на підприємство нових засобів, введення в дію нових об'єктів, уточнення вартості основних засобів у результаті інвентаризації або переоцінення.

В даному прикладі вартість основних засобів на кінець року збільшилась на 6080 тис. грн. Це означає, що надходження основних засобів переважало їх вибуття.

Для кількісної характеристики процесу руху основних засобів розраховуються коефіцієнти оновлення та вибуття:

– коефіцієнт оновлення ($K_{он}$) відображає, яку частину від наявних на підприємстві на кінець звітнього періоду основних засобів складають нові основні засоби

$$K_{он} = \frac{ОФ отримані}{ОФ на кінець року};$$

– коефіцієнт вибуття ($K_{вб}$) відображає, яка частина від первісної маси основних засобів вибула впродовж року через знос, застаріння або з інших причин:

$$K_{вб} = \frac{ОФ, що вибули}{ОФ на початок року}.$$

Наприклад: за даними аналітичного обліку, рух основних фондів за рік характеризується такими значеннями:

надходження	+ 7050 тис. грн;
вибуття	– 970 тис. грн;
зміна	+ 6080 тис. грн.

За цими даними, показники руху основних засобів становитимуть:

$$K_{он} = \frac{7050}{121500} \cdot 100 = 5,8\%;$$

$$K_{вб} = \frac{970}{115420} \cdot 100 = 0,84\%.$$

У наведеному прикладі Квиб. < Кон. Це свідчить про розширення виробництва.

За аналізований період збільшилась сума зносу основних засобів, що могло відбуватись внаслідок отримання ненових основних засобів, а також нарахування зносу на діючі основні засоби (зменшення зносу відбувається внаслідок вибуття з підприємства ненових основних засобів, а також внаслідок ліквідації).

Зменшуючи вартість основних фондів на суму зносу, розраховують залишкову вартість основних засобів.

Залишкова вартість може збільшуватись у зв'язку з отриманням основних засобів або зменшенням зносу (якщо він був неправильно нарахований, а також за результатами переоцінення основних засобів). Зменшення залишкової вартості спричиняється вибуттям основних засобів, збільшенням зносу або переоціненням основних засобів.

До складу нематеріальних активів підприємства відносять вартість програмного забезпечення для ЕОМ, права користування землею, патенти та ліцензії. На нематеріальні активи, як і на основні засоби, нараховується знос.

Збільшення або зменшення нематеріальних активів може відбуватись за рахунок їх придбання або реалізації.

Загальна величина необоротних активів у розпорядженні підприємства розраховується як сума основних засобів та нематеріальних активів за залишковою вартістю.

Для характеристики ступеня придатності основних засобів для подальшого використання застосовуються спеціальні показники: коефіцієнт зносу та коефіцієнт придатності основних засобів.

Відношення суми зносу до первісної вартості основних фондів відображає ступінь їх зношеності і називається коефіцієнтом зносу (Кз) %,

$$K_z = \frac{З}{ОФ_{п.в.}},$$

де З – нарахована сума зносу, грн;

ОФ п.в. – первісна вартість основних засобів.

Відношення залишкової до первісної вартості основних засобів характеризує ступінь подальшої придатності основних засобів і називається коефіцієнтом придатності (Кп):

$$K_n = \frac{O\Phi_{з.в}}{O\Phi_{н.в}},$$

де ЗВЗ – залишкова вартість основних засобів, грн.

Разом коефіцієнти зносу і придатності характеризують технічний стан основних засобів на момент розрахунку.

У даному прикладі зношеність основних засобів підвищилась, тобто їх технічний стан у середньому погіршився. Крім того, коефіцієнт зношеності наближається до 50%, що становить граничний рівень. Подальше зношення основних засобів становить загрозу для фінансового стану і конкурентоспроможності підприємства.

Величина коефіцієнта зносу залежить від інтенсивності руху основних засобів. У даному прикладі $K_{взб} < K_{кон}$, зростає питома вага активної частини основних засобів – тобто процес оновлення основних засобів та технічного переозброєння на підприємстві відбувається. Однак темпи цього оновлення та списання застарілих основних засобів недостатні, що і призводить до зростання коефіцієнта зношеності.

Розглянемо показники використання необоротних активів.

У міжнародній практиці розраховується показник оборотності необоротних активів або основного капіталу ($K_{оноа}$):

$$K_{оноа} = \frac{Д}{Но_{ср}} = \frac{Д}{(ОФ + НМА)_{ср}},$$

де $(ОФ + НМА)_{ср}$ – фактична середньорічна вартість необоротних активів.

При відсутності середньорічних значень коефіцієнт оборотності необоротних активів може розраховуватись за моментними значеннями.

Факторний аналіз коефіцієнта оборотності позаоборотних активів дає кількісну оцінку впливу факторів на його величину:

$$\Delta Ko.no.a_{oc} = \frac{D^{\bar{b}}}{OC^3 + HMA^{\bar{b}}} - \frac{D^{\bar{b}}}{OC^{\bar{b}} + HMA^{\bar{b}}} = \frac{85000}{77500} - \frac{85000}{74960} = 1,097 - 1,134 = -0,037;$$

$$\Delta Ko.no.a_{na} = \frac{D^{\bar{b}}}{OC^3 + HMA^3} - \frac{D^{\bar{b}}}{OC^{\bar{b}} + HMA^{\bar{b}}} = 1,097 - 1,097 = 0;$$

$$\Delta Ko.no.a_{д} = \frac{\Delta D^{\bar{b}}}{HoA^3} = \frac{5000}{77500} = 0,065.$$

Разом: $-0,037 + 0,065 = 0,028$.

Баланс відхилень коефіцієнта оборотності необоротних активів наведено на рис. 5.2.1.

Рис 5.2.1. Баланс відхилень коефіцієнта оборотності необоротних активів

За рахунок збільшення обсягу реалізованої продукції коефіцієнт оборотності необоротних активів зріс в 0,065 разів, а за рахунок збільшення середньорічної вартості оборотних засобів зменшився в 0,037 разів. Таким чином, в цілому оборотність необоротних активів зросла в 0,028 разів.

Підвищення оборотності необоротних активів відбувається при зниженні їх питомої ваги в загальній сумі активів підприємства, а також за рахунок підвищення їх технічного рівня.

В цілому величина коефіцієнта оборотності необоротних активів залежить від галузевої належності підприємства, від фондомісткості виробництва. У фондомістких галузях коефіцієнт нижче, тобто необоротні активи обертаються повільніше.

Розглянемо, як впливає на коефіцієнт оборотності необоротних активів зменшення питомої ваги необоротних активів при незмінних інших умовах (обсяг реалізованої продукції та загальна сума активів) (табл. 5.2.2).

Таблиця 5.2.2

Взаємозв'язок між питомою вагою та коефіцієнтом оборотності необоротних активів

Показник	Варіант 1	Варіант 2
Активи, в тому числі необоротні активи	97741 74960	97741 73520
Питома вага необоротних активів	76,69	75,22
Виручка від реалізації продукції	85000	85000
Коефіцієнт оборотності необоротних активів	$\frac{85000}{74960} = 1,134$	$\frac{85000}{73520} = 1,156$

У даному прикладі питома вага позаоборотних активів знизилась на 1,47% (76,69 – 75,22). При цьому коефіцієнт оборотності позаоборотних активів зріс на 0,02 обороту (1,156 – 1,134).

Така сама закономірність спостерігається і по аналізованому підприємству.

Питома вага необоротних активів в загальній сумі активів підприємства на початок року складає 76,69% (табл. 5.2.1), а на кінець року 75,67%. При цьому коефіцієнт оборотності необоротних активів збільшився з 1,134 до 1,162. Однак в даному випадку якась частина цього приросту отримана за рахунок збільшення обсягів реалізації з 85000 до 90000 грн.

У вітчизняній економічній літературі показник, аналогічний оборотності необоротних активів, має назву фондовіддачі (f) і розраховується по відношенню до залишкової вартості основних засобів підприємства:

$$f = \frac{Д}{ОФз.в.}$$

Показник, що оцінює суму прибутку, отриманого з 1 гривні основних засобів, також називається фондівдача (ФВ):

$$ФВ = \frac{П}{ОФз.в.}$$

По суті показник f оцінює швидкість руху або інтенсивність використання основних засобів, а показник ФВ – ефективність їх використання. В наведеному прикладі оборотність основних засобів прискорилась на 0,025 оберту, а ефективність їх використання зросла на 0,19 к./грн або на 0,19%.

Розглянемо причини, що зумовили зміну віддачі прибутку на 1 грн основних засобів (f):

$$\Delta ФВ_{ОФ} = \frac{ВП^6}{ОФ^3} - \frac{ВП^6}{ОФ^6} = \frac{1800}{67500} * 100\% - 2,771 = 2,667 - 2,771 = -0,104(\text{к./грн});$$

$$\Delta ФВ_{ВП} = \frac{\Delta ВП}{ОФ^3} = \frac{200}{67500} * 100\% = 0,246(\text{к./грн}).$$

Разом: $- 0,104 + 0,246 = +0,192(\text{к./грн}).$

Баланс відхилень фондівдачі наведено на рис. 5.2.2.

Рис. 5.2.2. Баланс відхилень фондівдачі основних засобів, к./грн

Загальна фондівдача залежить також від структури основних засобів, передусім від питомої ваги активної частини основних засобів (α акт) в їх загальній масі. Позначимо $\Phi V_{\text{акт}}$ – фондівдачу активної частини основних засобів. За визначенням

$$\Phi V_{\text{акт}} = \frac{\Pi}{O\Phi_{\text{акт}}} = \frac{\Pi}{O\Phi \times \lambda_{\text{акт}}} = \Phi V \times \lambda_{\text{акт}}.$$

Виходячи з віднайденної залежності визначимо вплив активної частини основних засобів на їх фондівдачу:

$$\Delta \Phi V_{\Phi V_{\text{акт}}} = \Delta \Phi V_{\text{акт}} \cdot \alpha^3_{\text{акт}}.$$

Далі розглянемо структуру основних засобів за видами і групами та вплив на показники їх використання зміни фондівдачі (φ) за групами основних засобів, тобто суми основних фондів конкретного виду, що приходиться на одиницю продукції. Виходячи з обернено пропорційної залежності між показниками фондівдачу доходу (f), фондівдачі продукції (φ) можна записати:

$$\delta f = \frac{f^3 - f^6}{f^6} = \frac{1/\varphi^3 - 1/\varphi^6}{1/\varphi^6} = \frac{\varphi^6 - \varphi^3}{\varphi^3} = \frac{-\Delta \varphi}{\varphi^3}$$

Зміна загальної фондівдачі складається із змін фондівдачі за групами основних фондів:

$$\Delta \varphi = \Delta \varphi_1 + \Delta \varphi_2 + \dots + \Delta \varphi_i + \dots + \Delta \varphi_n,$$

де i – група основних фондів.

Таким чином отримуємо

$$\delta f = - \left[\frac{\Delta \varphi_1}{\varphi^3} + \frac{\Delta \varphi_2}{\varphi^3} + \dots + \frac{\Delta \varphi_n}{\varphi^3} \right] = - \sum \frac{\Delta \varphi_i}{\varphi^3}.$$

Такий аналіз доцільно проводити за видами основних засобів (будови та споруди, машини та обладнання і т. д.). Для прикладу розглянемо структуру основних засобів за групами (табл. 5.2.3).

Таблиця 5.2.3

Структура основних фондів залізниці за призначенням та їх динаміка

Показник	На початок року		На кінець року		Зміна за рік		Темп зростання, %
	Сума	%	Сума	%	Сума	%	
Виробничі ОФ основної діяльності	103360	89,55	109500	90,12	6140	+0,57	105,94
Виробничі ОФ інших галузей	5344	4,63	5870	4,83	526	+0,20	109,84
ОФ житлового господарства	4155	3,60	3426	2,82	-729	-0,78	82,45
Інші невироб- ничі ОФ	2561	2,22	2704	2,23	143	+0,01	105,58
Всього	115420	100	121500	100	6080	–	105,27

В даному прикладі виробничі основні фонди основної діяльності зростали більш високими темпами, ніж загальна маса основних засобів (відповідно 105,94 та 105,27%). Це призвело до підвищення ваги виробничих основних фондів основної діяльності на 0,57%, що означає покращення виробничих можливостей підприємства і повинно супроводжуватись підвищенням його кінцевих результатів (див. табл. 5.1.1). Дійсно, відбулось зростання валового прибутку на 11,1%. Оскільки прибуток зростав більш високими темпами, ніж виробничі основні фонди основної діяльності, то зміна структури основних фондів була доцільною.

Закономірним результатом виявилось зростання маси та підвищення питомої ваги виробничих основних фондів інших галузей, що свідчить про розвиток обслуговуючих та допоміжних виробництв та господарств, а також про розвиток всіх видів господарської активності.

Недоліком є зниження суми та питомої ваги основних фондів житлового господарства, бо це свідчить про погіршення побутових умов робітників.

За даними табл. 5.2.3 розрахуємо показники фондомісткості продукції підприємства за групами основних засобів і їх вплив на фондівдачу (табл. 5.2.4).

Таблиця 5.2.4

Фондомісткість продукції залізниці за окремими групами основних фондів (за первісною вартістю)

Група основних фондів	Фондомісткість продукції, грн			Вплив на фондівдачу, %
	на початок року	на кінець року	зміни	
1	2	3	4	5
1. ВОФ основної діяльності	1,21600	1,21667	+0,00067	-0,0496
2. ВОФ інших галузей	0,06287	0,06522	+0,00235	-0,1741
3. ОФ житлових господарств	0,04888	0,03807	-0,01081	+0,8007
4. Інші невиробничі фонди	0,03029	0,03004	-0,00025	+0,0185
ВСЬОГО	1,35804	1,35000	-0,00804	+0,5955
Фондівдача, %	$\frac{85000}{115420} \cdot 100\% = 73,64$	$\frac{90000}{121500} \cdot 100\% = 74,08$	$\delta f = \frac{74,08}{73,61} - 1$	+0,5975

Таким чином, зниження фондомісткості продукції за групою основних фондів житлового господарства та іншим зумовило приріст фондівдачі основних засобів на 0,8192%, а підвищення фондомісткості за групами виробничих основних фондів транспорту та інших галузей – до зниження фондівдачі на 0,2237%, тобто в цілому фондівдача основних засобів у звітному періоді у порівнянні з базовим роком підвищилась приблизно на 0,6%.

5.3. Аналіз оборотних засобів

Аналіз наявності, тенденцій змін, ефективності використання оборотних засобів виконується за даними розділів II та III активу балансу.

Обігові кошти є однією зі складових частин майна підприємства. В економічній літературі зустрічаються різноманітні визначення обігових коштів.

Таблиця 5.3.1

Поняття обігових коштів

Джерело	Визначення
П(с) БО№2 – “Баланс”	Оборотні активи –кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати Балансу
Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку/ 2-е вид. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 640 с.	Оборотні активи – сировина, матеріали, комплектуючі, тара, паливо тощо, які використовуються менше року або одного операційного циклу, якщо він менше року, тому усю свою вартість переносять на виготовлену з них продукцію
БЭС – М.: Советская энциклопедия, 1991. - С. 54.	Оборотные средства – это денежные средства предприятия, используемые для финансирования хозяйственной деятельности. Состоят из запасов товарно-материальных ценностей, незавершенного производства, готовой продукции, средств в расчетах, товаров и денежных средств
Письмо ГНАУ от 28.03.96 № 14-212/11-1994.	Оборотные средства – совокупность денежных средств, авансированных предприятиями для формирования оборотных производственных фондов и фондов обращения, обеспечивающих непрерывный процесс производственно-хозяйственной деятельности

До 1.01.2000 року в економічній літературі вживалося словосполучення «обігові кошти». З 1.01.2000 року після введення П(с)БО стало використовуватися визначення «оборотні активи». Як очевидно з таблиці, зміст цих понять тотожний. Тому далі в роботі буде використане визначення «оборотні активи».

Стан і ефективність використання оборотних активів - одна з основних умов успішної діяльності підприємства. Розвиток ринкових відносин визначає нові умови їхньої організації. Висока інфляція, неплатежі й інші кризові явища змушують

підприємства змінювати свою політику стосовно оборотних активів, шукати нові джерела поповнення, вивчати проблему ефективності використання.

Однією з умов безперервності виробництва є постійне відновлення його матеріальної основи - засобів виробництва. У свою чергу це обумовлює безперервність руху самих засобів виробництва, що відбувається у вигляді їхнього кругообігу.

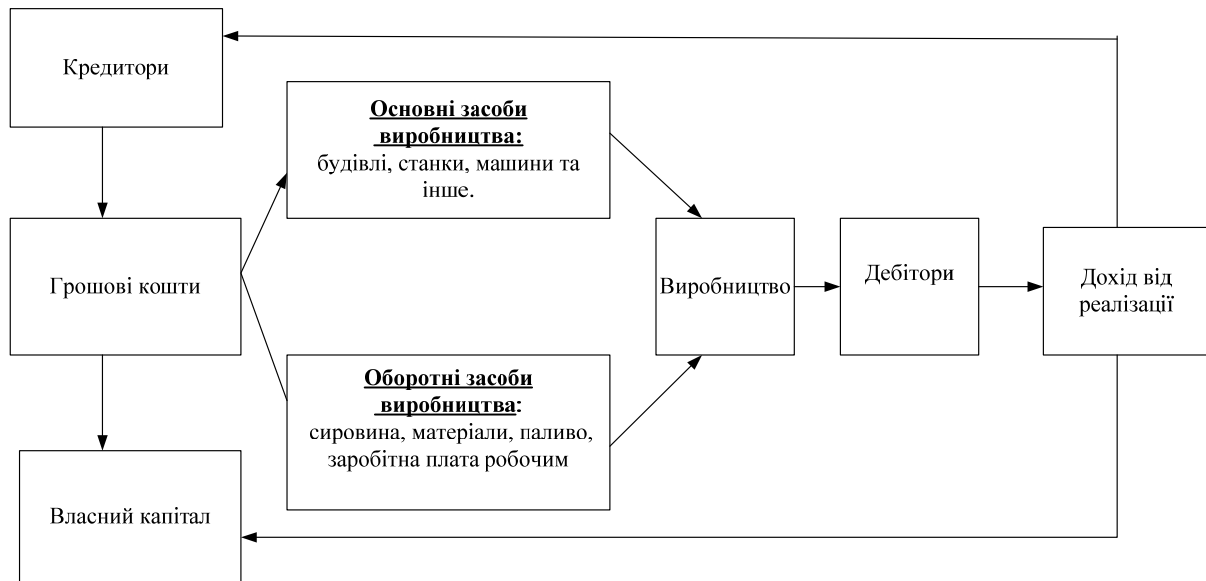

Рис. 5.3.1. Кругообіг засобів підприємства [12, с. 195]

Кругообіг засобів підприємств починається з авансування вартості в грошовій формі на придбання основних та оборотних засобів виробництва - перша стадія кругообігу. У результаті кошти набувають форми виробничих засобів, виражаючи перехід із сфери обігу в сферу виробництва. Вартість при цьому не витрачається, а авансується, тому що після завершення кругообігу вона повертається. Завершенням першої стадії переривається товарне обертання, але не кругообіг.

Друга стадія кругообігу відбувається в процесі виробництва, де робоча сила здійснює виробниче споживання засобів виробництва, створюючи новий продукт, що несе в собі перенесену і знову створену вартість. Авансована вартість знову змінює свою форму - із виробничої переходить у товарну.

Третя стадія кругообігу полягає в реалізації зробленої готової продукції (робіт, послуг) і одержанні коштів. На цій стадії оборотні активи знову переходять із сфери виробництва в сферу обертання. Перерване товарне обертання відновляється, і вартість із товарної норми переходить у грошову. Різниця між сумою коштів, затрачених на виготовлення і реалізацію продукції (робіт, послуг) й отриманих від реалізації зробленої продукції (робіт, послуг), складає грошові накопичення підприємства.

Закінчивши один кругообіг, оборотні активи вступають у новий, тим самим здійснюється їхній безупинний оборот. Саме постійний рух оборотних активів є основою безперервного процесу виробництва й обертання.

Оборотні активи виступають, насамперед, як вартісна категорія, але одночасно можуть бути і матеріальними цінностями. Виступаючи вартістю в грошовій формі, оборотні активи вже в процесі кругообігу набувають форми виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції. На відміну від товарно-матеріальних цінностей оборотні активи не витрачаються, не споживаються, а авансуються, повертаючись після закінчення одного кругообігу і вступаючи в наступний. Момент авансування являє собою одну із суттєвих і відмітних рис оборотних активів, так він грає важливу роль у встановленні їхніх економічних меж. Тимчасовим критерієм для авансування оборотних активів повинний бути не кварталний або річний обсяг засобів, а один кругообіг, після якого вони відшкодовуються і вступають у наступний.

Оборотні активи підприємства виконують дві функції: виробничу і розрахункову. Виконуючи виробничу функцію, оборотні активи, авансуються в оборотні виробничі засоби, підтримують безперервність процесу виробництва і переносять свою вартість на зроблений продукт. По завершенні виробництва оборотні активи переходять у сферу обертання у вигляді фондів обертання, де виконують другу функцію, що полягає в завершенні кругообігу і перетворенні оборотних активів із товарної форми в грошову.

Ритмічність, злагодженість і висока результативність роботи підприємства багато в чому залежать від його забезпеченості оборотними активами. Нестача засобів, які авансуються на

придбання матеріальних запасів, може привести до скорочення виробництва, невиконання виробничої програми. Зайве відволікання засобів у запаси, що перевищують дійсну потребу, веде до омертвіння ресурсів, неефективного їхнього використання та збільшення податків на суму їх приросту (п. 5.9 Закону "Про податок на прибуток підприємств").

Оскільки оборотні активи включають як матеріальні, так і грошові ресурси, від їхньої організації й ефективності використання залежить не тільки процес матеріального виробництва, але і фінансова стабільність підприємства.

Склад оборотних активів можна подати як:

- запаси (сировина і матеріали, незавершене виробництво, готова продукція, товари);
- дебіторська заборгованість;
- аванси видані;
- грошові кошти;
- короткострокові фінансові вкладення.

Крім того, оборотні активи поділяються на власні і позикові. Величина власних оборотних активів відображує частку засобів, приналежних підприємству в його активах і є однією з характеристик фінансової стійкості. Власні оборотні активи визначаються розрахунком - як різниця між усіма обіговими коштами і короткостроковими зобов'язаннями (рис. 5.3.2).

У літературі наведена і така структура оборотних активів: власні, позикові і притягнуті. Таку класифікацію краще використовувати для аналізу оборотних активів в акціонерних товариствах і інших підприємствах, де є притягнутий капітал.

Структура оборотних активів підприємства дозволяє визначити пропорції розподілу ресурсів між окремими елементами активів; показує, яка частина активів фінансується за рахунок власних коштів і довгострокових кредитів, а яка - за рахунок позикових, включаючи короткострокові кредити банків. І зокрема, характеризує специфіку операційного циклу.

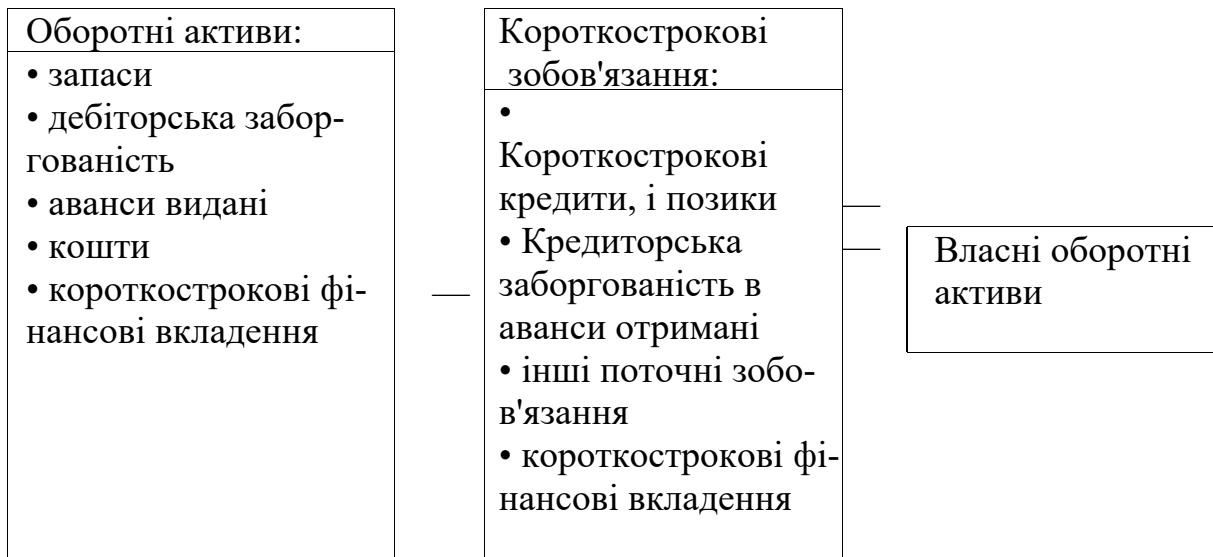

Рис. 5.3.2. Структура власних оборотних активів підприємства

Операційний цикл - проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отриманням коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг.

Оптимальний рівень оборотних активів дозволяє максимізувати прибуток при допустимому рівні ліквідності та комерційного ризику. Фактори нестачі оборотних активів приводять до:

- затримки в постачанні сировиною і матеріалами і, як наслідок, збільшення тривалості виробничого циклу і зростання витрат;
- зниження обсягів продажів через недостатні запаси готової продукції;
- додаткових витрат на вирішення питань фінансування.

Фактори, зв'язані з надлишком обігових коштів, приводять до:

- зіпсування фізичного або морального застаріння запасів;
- зростання витрат на зберігання надлишків запасів;
- боржники можуть відмовитися сплачувати або збанкрутувати;
- банки, у яких зберігаються кошти, можуть збанкрутувати;
- більш високий обсяг товарно-матеріальних запасів і готової продукції збільшує податок на майно;

- інфляція може значно зменшити реальну вартість дебіторської заборгованості і коштів;
- збільшення податкових платежів на приріст матеріальних коштовностей.

Всі наведені фактори здійснюють значний вплив на фінансовий та виробничий стан підприємства, тому необхідно:

по-перше, знати рівень обігових коштів, їх склад, динаміку;
по-друге, аналізувати показники, характеризуючи використання обігових коштів, та виявляти резерви їх формування.

Найбільш складно прослідити інформацію стосовно дебіторської заборгованості. Тому питання аналізу дебіторської заборгованості розглянуто окремо.

Ефективність та інтенсивність використання оборотних засобів виражається показниками оборотності та часу обігу, а також рентабельності поточних активів.

Рентабельність поточних активів розраховується як відношення суми прибутку до середньорічної величини оборотних засобів (прибуток може бути валовим або чистим), %,

$$R.n.a = \frac{ВП}{ПAsp} \cdot 100\% ,$$

де ВП – сума валового прибутку за період, що аналізується;

ПAsp – середньохронологічна сума поточних активів за той же період.

Показники оборотності розраховуються окремо за різними групами оборотних засобів: розрахунки з дебіторами та запаси і витрати.

Так, оборотність рахунків дебіторів розраховується як відношення виручки від реалізації (Д) до середньохронологічної величини заборгованості дебіторів (ДЗср), оборот,

$$Ko.p.d = \frac{Д}{ДЗср} .$$

Цей коефіцієнт відображає, скільки оборотів здійснять засоби, що вкладені у дебіторську заборгованість, за період, що розглядається.

З коефіцієнтом оборотності пов'язаний показник: час обороту рахунків дебіторів, який розраховується як відношення тривалості звітного періоду до коефіцієнта оборотності, дн,

$$t_{p.d} = \frac{360}{Ko_{p.d}}.$$

Час обороту показує, за скільки днів кошти у дебіторській заборгованості здійснюють повний оборот (перетворюються у гроші), тобто середній термін погашення дебіторської заборгованості.

Що вище коефіцієнт оборотності, то коротше час обороту і то скоріше кошти, що вкладені у дебіторську заборгованість, перетворюються в готівкові кошти.

Оборотність запасів товарно-матеріальних цінностей розраховується як співвідношення собівартості реалізованої продукції та середньохронологічної величини запасів, *оборот*,

$$Ko_{o.z} = \frac{E}{З_{cp}}.$$

Час обігу запасів – це відношення тривалості звітного періоду до коефіцієнта оборотності запасів, *дн*,

$$t_{z.} = \frac{360}{Ko_{z.}}$$

Для нормального здійснення процесів виробництва та реалізації продукції величина запасів повинна бути оптимальною. Наявність менших за розміром, але більш рухомих запасів означає, що менша сума наявних коштів обслуговує той самий обсяг виробництва. Накопичення запасів означає зменшення активності підприємства з виробництва та реалізації продукції.

Сума показників: час обертання рахунків дебіторів та час обертання запасів складає операційний цикл, *дн*,

$$t_{o.c} = t_{p.d} + t_{z.}$$

Операційний цикл відображає, впродовж якого періоду оплачуються рахунки дебіторів та реалізуються матеріально-виробничі запаси, тобто час, впродовж якого оборотні засоби в запасах та розрахунках перетворюються в грошові кошти.

Скорочення терміну виробництва та обігу має позитивний вплив на результати діяльності виробництва: що скоріше обертаються оборотні засоби, то менше їх буде потрібно при даному обсязі господарської діяльності (табл. 5.3.2).

Таблиця 5.3.2

Наявність, динаміка та показники використання обігових коштів,
тис. грн

Показник	На початок року	На кінець року	Зміна	Темп зростання, %
1	2	3	4	5
Запаси та витрати	18558	20587	2029	110,93
Грошові кошти, розрахунки та інші активи, в тому числі:	4223	4330	107	102,53
Грошові кошти та їх еквіваленти	2108	2328	220	110,44
Розрахунки з дебіторами	2115	2002	-113	94,66
Всього обігових коштів	22781	24917	2136	109,38
Виручка від реалізації	85000	90000	+5000	105,3
Собівартість реалізованої продукції	83200	88000	+3000	105,8
Валовий прибуток	1800	2000	+200	111,1
Рентабельність поточних активів, %	7,90	8,03	0,13	–
Оборотність рахунків дебіторів	40,19	44,96	4,77	–
Час обертання рахунків дебіторів, дн	8,96	8,01	-0,95	–
Оборотність запасів та витрат	4,58	4,37	-0,21	–
Час обертання запасів і витрат, дн	78,60	82,38	3,78	–
Операційний цикл, дн	87,56	90,39	2,83	–

За звітний період сума оборотних засобів зросла на 2136 тис. грн або 9,38 %. При цьому вищими темпами зростали запаси підприємства (10,93 %), а грошові кошти та розрахунки значно повільніше (2,53 %). Це несприятливий результат.

Грошові кошти та розрахунки відносяться до наймобільніших активів підприємства та мають значний вплив на ефективність використання всіх оборотних засобів і платоспроможність підприємства. Однак добре те, що низькі темпи зростання грошових коштів та розрахунків зумовлені скороченням дебіторської заборгованості, а не грошових коштів.

Оскільки валовий прибуток підприємства зростав випереджуючими темпами у порівнянні з величиною оборотних засобів, то відбулось підвищення рентабельності поточних активів, тобто ефективність використання оборотних засобів підвищилась.

Прискорились оборотність рахунків дебіторів, як за рахунок скорочення дебіторської заборгованості, так і за рахунок підвищення доходів підприємства. В той же час оборотність запасів уповільнилась (коефіцієнт оборотності знизився, а час обігу зріс). Це пояснюється випереджуваним зростанням запасів у порівнянні з обсягами виробництва.

У цілому зміни оборотності рахунків дебіторів та запасів призвели до подовження операційного циклу на 2,83 дні за рахунок уповільнення оборотності запасів. Вказані особливості в динаміці оборотних засобів, а саме прискорене зростання запасів у порівнянні з іншими видами поточних активів, викликають несприятливі зміни у структурі оборотних засобів.

Розглянемо структуру оборотних активів даного підприємства та її зміни за звітний період (табл. 5.3.3).

У структурі обігових коштів можна спостерігати такі зміни: зростання грошових коштів та їх еквівалентів призвело до підвищення їх питомої ваги у структурі поточних активів. Це є свідченням підвищення ліквідності та платоспроможності підприємства.

Разом з тим слід врахувати, що наявність незначних залишків грошових коштів на конкретний момент і навіть їх відсутність не означає неплатоспроможності підприємства.

Таблиця 5.3.3

Структура обігових коштів підприємства за видами та
призначенням, тис. грн

Показник	На початок року		На кінець року		Зміна за рік	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
1. Грошові кошти, розрахунки та інші активи, в тому числі:	4223	18,54	4330	17,38	+107	-1,16
1.1. Грошові кошти та їх еквіваленти	2108	9,25	2328	9,34	+220	+0,09
1.2. Розрахунки з дебіторами	2115	9,29	2002	8,04	-113	-1,25
2. Запаси	18558	81,46	20587	82,62	+2029	+1,16
3. Всього оборотних активів	22781	100	24917	100	+2136	–

Слід відзначити як позитивний момент зниження питомої ваги дебіторської заборгованості. Для компенсації відволікання власних активів у дебіторську заборгованість підприємство використовує зазвичай позикові джерела, що потребують оплати і відшкодування. Таким чином, не виправдане зростання дебіторської заборгованості може погіршити фінансове становище підприємства. До того ж, хоча дебіторська заборгованість в цілому є необхідним елементом оборотних активів, вона може вилучити окремі розрахунки, що негативно впливають на фінансовий стан підприємства: наприклад, “Розрахунки за відшкодування завданих збитків”. Тому зменшення дебіторської заборгованості слід розцінити позитивно.

Підвищення питомої ваги запасів за рахунок інших оборотних активів є негативною ознакою, оскільки запаси відзначаються меншою мобільністю, ніж грошові кошти та кошти у розрахунках. Таким чином, приріст частки запасів у структурі оборотних активів може спричиняти зниження ліквідності підприємства і проблеми з фінансуванням поточних витрат.

5.4. Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості

Дебіторська заборгованість перетворюється в кошти тільки через деякий час. Тому на підприємстві важливо контролювати тривалість цього процесу, а це можливо, якщо:

- правильно оцінити величину дебіторської заборгованості;
- класифікувати дебіторську заборгованість;
- враховувати дебіторську заборгованість за термінами погашення;
- визначити оптимальні види розрахунків (готівкою, безготівкові, вексель, бартер та ін.) для даної галузі і типи виробництва;
- виділяти типи господарчих договорів, на основі яких виникла дебіторська заборгованість.

Розглянемо оцінення величини дебіторської заборгованості. На підставі Закону „Про бухгалтерський облік і бухгалтерську звітність в Україні” від 16.07.1999 р. основним принципом бухгалтерського обліку є історична (фактична) собівартість, тобто дебіторська заборгованість у момент виникнення оцінюється за початковою фактичною собівартістю. Проте, дебіторська заборгованість може бути не погашена протягом тривалого часу і з урахуванням того, що гроші здатні змінювати свою вартість у часі виникає необхідність дисконтувати величину заборгованості. Отже, оцінювати її треба не за початковою вартістю, а за дійсною. Таким чином, на підприємстві дебіторську заборгованість одночасно можна відображати і за істотною і за дійсною вартістю. У міжнародній практиці прийнято поточну (до 3 місяців) заборгованість погашати за початковою, а іншу – за дійсною вартістю [APB21, pag.15]. Величину дисконту можна визначити різноманітними методами. Наприклад, використовувати ринкову ставку відсотка за кредит, відповідний рівень ризику або внутрішню норму рентабельності в Україні. На підставі П(С)БО № 10 „Дебітори” заборгованість, що виникає в результаті відстрочки платежу, повинна бути подана як дебіторська заборгованість за нарахованими

відсотками. Механізм такого розрахунку в П(С)БО № 10 не наведений. Проте, у міжнародній практиці такий механізм розроблений і буде наведений у роботі далі.

Структура дебіторської заборгованості є складною, і склад дебіторської заборгованості у різні періоди в обліку був не однаковим, (табл. 5.4.1).

Таблиця 5.4.1

Зіставлення варіантів класифікації дебіторської заборгованості в різні періоди часу

Баланс „Франческо Ді Марко Даніті і К ⁰ ” 31.12.139 [6,666]	Баланс підприємства на 01.01.1951 р. [14,204]
1	2
Рахунки до отримання: Місцеві торговці по проданих товарах Місцеві дебітори по векселях Місцеві дебітори по страхуванню Заборгованість інокореспондентів: Венеція Генуя Монпельє Флоренція	Коштів в розрахунках та інших активах Товари відвантажені та виконані роботи Товари, не сплачені в термін покупцями Розрахунки Робітники та службовці по позиках банків довгострокових вкладень на індивідуальне житлове будівництво та інші потреби
Баланс підприємства на 01.01.1994 р. Затверджено Мінфіном України за узгодженням з Мінстатом України для річної звітності, 1993 р.	Баланс підприємства на 01.01.1998 р. Затверджено Мінфіном України за узгодженням з Мінстатом України для річної звітності, 1997 р.
Рахунки з дебіторами: за товари, роботи, послуги, строк оплати яких не настав за товари, роботи, послуги, не сплачені в строк по векселях одержаних з бюджетом з персонами за іншими операціями по авансах виданих з дочірніми підприємствами з іншими дебіторами	Рахунки з дебіторами: за товари, роботи, послуги, строк оплати яких не настав за товари, роботи, послуги, не сплачені в строк по векселях одержаних з податкових розрахунків з бюджетом з персонами за іншими операціями по авансах виданих з учасниками з дочірніми підприємствами з іншими дебіторами

З 1.01.2000 р. в бухгалтерському обліку затверджена нова класифікація дебіторської заборгованості, що близька до

міжнародної. На підставі П(С)БО № 2 „Баланс” і П(С)БО № 25 „Фінансова звітність суб’єктів малого підприємства” у балансових таблицях наведена така класифікація (табл. 5.4.2).

Зміни в структурі дебіторської заборгованості зв’язані:

по-перше, з обсягом робіт. Якщо в XIV столітті в балансових таблицях можливо було перелічити всіх покупців, то зараз коли покупців може бути сотні або тисячі, така можливість виключена;

по-друге, з економічною ситуацією (класифікація 1951 та 1993 рр.) з’явилися нові форми власності підприємств, види розрахунків (вексельний обіг);

по-третє, з наближенням класифікації до дії закону вартості в діяльності підприємства.

Такі різні класифікації дебіторської заборгованості привели до різних методик бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості.

В П(С)БО № 25 наведена класифікація для суб’єктів малого підприємництва, тому вона за обсягом менш детальна.

Баланс дає можливість побачити структуру дебіторської заборгованості та її величину у грошовому вимірі. У П(С)БО № 2 „Баланс” наведено стислий зміст кожного рядка балансу.

У статті „Довгострокова дебіторська заборгованість” показується заборгованість фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормативного операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати Балансу.

У статті „Векселі одержані” показується заборгованість покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи та надані ПОСЛУГИ, яка забезпечена векселями.

У статті „Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги” відображається заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем). У підсумок Балансу включається чиста реалізаційна вартість, яка визначається шляхом вирахування з дебіторської заборгованості резерву сумнівних боргів.

Таблиця 5.4.2

Класифікація дебіторської заборгованості відповідно до П(С)БО

Баланс (Додаток по П(С)БО № 2 (наказ Мінфіну України від 31.03.99 р.)	Код рядка	Баланс (Додаток по П(С)БО № 25 (наказ Мінфіну України від 24.02.01 р. №101)	Код рядка
1	2	3	4
Довгострокова дебіторська заборгованість	050	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:	
Векселі одержані	150	чиста реалізаційна вартість	160
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:		первинна вартість	161
чиста реалізаційна вартість	160	резерв сумнівних боргів	162
первина вартість	161	Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	170
резерв сумнівних боргів	162	Інша поточна дебіторська заборгованість	210
Дебіторська заборгованість за розрахунками			
з бюджетом	170		
за виданими авансами	180		
з нарахованих доходів	190		
із внутрішніх розрахунків	200		
Інша поточна дебіторська заборгованість	210		

У статті „Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом” показується дебіторська заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету.

У статті „Дебіторська заборгованість за видами авансами” показується сума авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів.

У статті „Дебіторська заборгованість з нарахованих доходів” показується сума нарахованих дивідендів, відсотків, роялті тощо, що підлягають надходженню.

У статті „Дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків” показується заборгованість пов’язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішньовідомчих розрахунків.

У статті „Інша поточна дебіторська заборгованість” показується заборгованість дебіторів, яка не може бути включена до інших статей дебіторської заборгованості та яка відображається у складі оборотних активів.

За термінами виникнення відповідно до П(С)БО № 10 „Дебітори” дебіторська заборгованість підрозділяється на довгострокову і поточну.

В залежності від обраної класифікації дебіторської заборгованості формується і її бухгалтерський облік.

Остання класифікація є найбільш оптимальною, бо дозволяє оцінити дебіторську заборгованість не тільки за первинною вартістю, а і за чистою реалізаційною вартістю і показує дебіторську заборгованість відповідно до основних принципів бухгалтерського обліку – обачності, співставлення доходів та витрат, історичної (фактичної) собівартості.

Не менш важливим є те, за якою вартістю у фінансовій звітності буде показана дебіторська заборгованість. За П(С)БО № „Фінансові інструменти” до фінансових інструментів відносяться фінансові активи, фінансові зобов’язання, інструменти власного капіталу і похідні фінансові інструменти.

Фінансові активи включають: грошові кошти, не обмежені для використання, та їх еквіваленти; дебіторська заборгованість, не призначена для перепродажу; фінансові інвестиції та ін.

Розглянемо більш детально дебіторську заборгованість, не призначену для перепродажу. Це фінансові активи, які підприємство надає у вигляді продукції, товарів, послуг конкретному дебітору з метою отримання прибутку в результаті погашення такої заборгованості. У фінансовій звітності дебіторську заборгованість, згідно з П(С)БО, показують за справедливою вартістю.

Справедлива вартість – сума, за якою може бути здійснений обмін активу, „в результаті операції” між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

Крім того, економічна інформація накопичується та відображається в обліку в грошовому вимірі такий підхід дозволяє об'єднати у фінансовій звітності активи, які за характеристиками і змістом є різноманітні. Це основні засоби, нематеріальні активи, записи, дебіторська заборгованість, кошти. Але такий підхід не дозволяє врахувати зміни вартості за часом. Згідно з економічною теорією, одним з основних законів є закон зміни вартості з часом, за яким сьогоднішня гривня має вартість більш, ніж наступна. Наприклад, в 2001 р. білет до кінотеатру в середньому мав вартість 10,0 грн, в 2005 р. вартість такого білету дорівнює вже 250 грн. Якщо підприємство має дебіторську заборгованість в 2001 р. в розмірі 1000,0 грн, а її погасили в 2005 р. в такому же розмірі, то підприємство має збитки внаслідок впливу закону зміни вартості грошей з часом. Тому при аналізі дебіторської заборгованості важливо не тільки відслідкувати структуру, динаміку заборгованості, розрахувати показники ефективності, але і враховувати вплив часу на рівень дебіторської заборгованості. Наприклад, для підприємства, що аналізується, річний дохід складає 23606 тис. грн. Припустимо, що 60,0 % реалізації продукції здійснюється на умовах передоплати і, отже, 40 % ($23606,0 \times 0,4 = 9442,4$ тис. грн) з утворенням дебіторської заборгованості. Середній період погашення дебіторської заборгованості на підприємстві в звітному році склав 51,14 доби.

Приймаючи (умовно) щомісячний темп інфляції рівним 10 %, одержуємо, що індекс цін ($Y_u = 1,1$). Таким чином, місячна відстрочка платежу приводить до того, що підприємство одержить реально лише 0,909 або 90,9 % від договірної вартості продукції.

Розрахунок. Справедлива вартість дебіторської заборгованості з урахуванням інфляції $9442,4 \times 1,1 = 10386,64$ тис. грн. Можливі втрати підприємства дорівнюють $(10386,64 - 9442,4) = 944,24$ тис. грн. Або підприємство отримає тільки $(9442,4 \div 10386,64) = 0,909$ від справедливої вартості.

Наприклад. Підприємство відвантажило продукцію на 12000,0 тис. грн з умовою: якщо дебітор погасить заборгованість через 30 днів, то відсоткова ставка буде складати 2,0 %, тобто через 30 днів справедлива вартість господарської операції буде складати $(12000,0 + 240,0) = 12240,0$ тис. грн.

Вибір відсоткової ставки для вирахування справедливої вартості - складна задача. Відсоткову ставку вибирає підприємство – продавець, а підприємство – покупець з нею погоджується. На вибір відсоткової ставки впливають такі фактори: чиста відсоткова ставка, відсоткова ставка кредитного ризику, очікувана відсоткова ставка інфляції.

Чиста відсоткова ставка (2 % - 4 %) – сума, котру може визначити підприємство – продавець при відсутності ймовірності неплатежів та інфляції.

Відсоткова ставка кредитного ризику (0 % - 5 %) – ризик неплатежу держави та підприємства – покупця, залежить від фінансової стабільності, рентабельності.

Очікувана відсоткова ставка інфляції (0% - ?) – в інфляційній економіці підприємство – продавець в результаті відстрочених господарських операцій отримують менш цінні кошти.

Підприємство – продавець повинно об'єднати всі наведені компоненти при розробленні відсоткової ставки. Рахунок справедливої вартості дебіторської заборгованості може бути у вигляді простих або складних відсотків.

Прості відсотки нараховуються тільки на основну суму. Вони характеризують прибутковість основної суми за один термін. Простий відсоток вираховують за формулою

$$\text{Прибутковість основної суми} = p \times r \times n,$$

де p – основна сума

r – відсоткова ставка за один період

n – число періодів

Наприклад. Підприємство – продавець відвантажило продукції на 3000,0 грн на 2 роки під 10 % річних.

$$\text{Дохідність основної суми} = 3000 \times 0,1 \times 2 = 600,0 \text{ грн.}$$

Складні відсотки нараховують на основну суму і на весь накопичений невикористаний відсоток. Функцію між простими та складними відсотками видно на такому прикладі (табл. 5.4.3).

Таблиця 5.4.3

Розрахунок відсотків

Прості відсотки			Складні відсотки			
Рік	Розрахунок	Сума відсотка	Розрахункова сума	Розрахунок	Сума відсотка	Розрахункова сума
1	$3000,0 \times 0,1$	300,0	3300,0	$3000,0 \times 0,1$	300,0	3300,0
2	$3000,0 \times 0,1$	300,0	3600,0	$3300,0 \times 0,1$	330,0	3030,0
		600,0			630,0	

↓ ↓
Різниця 30,0 грн

Для оцінення зміни купівельної спроможності грошей за період погашення дебіторської заборгованості у літературі надана формула складних відсотків:

$$FV = PV (1+r)^n;$$

FV – майбутня вартість;

PV – поточна (сучасна) вартість;

r – відсотки за період;

n – період;

$(1+r)^n$ – фактор, який можливо вирахувати за допомогою спеціальних таблиць.

Наприклад. На основі договору оплата за відвантажену продукцію в розмірі 1000,0 грн. повинна відбутися – 1.05.04 р. За порушення терміну приплати, згідно з договором штрафні санкції мають розмір 10 %. Гроші були перераховані 1.05.05 р. Сума отриманих коштів 1.05.05 р. повинна мати розміри: $1000,0 = 1000,0 \times 0,1 = 1100,0$ грн. Ця сума складається з 1000,0 – основна сума за договором, 100,0 – відсотки за штрафними санкціями.

З урахуванням вищевказаного структуру дебіторської заборгованості можливо навести в табл. (5.4.4) таким чином.

Таблиця 5.4.4

Структура дебіторської заборгованості з урахуванням терміну погашення

Вид дебіторської заборгованості	Сума на початок періоду, тис. грн	Питома вага, %	Сума на кінець періоду	Питома вага, %	Відхилення	
					%	тис. грн
Передплата	14163,6	58,01	18182,3	40,61	-17,4	+4018,7
Основна сума, згідно з договором	9740,6	39,89	25744,2	57,49	+17,6	160036
Відсотки за товарний кредит	292,22	1,14	-	-	-1,14	-
Знижки з ціни	(124,0)	-	-	-	-	-
Штрафні санкції за прострочення виплат	342,4	0,96	849,8	1,9	0,94	507,4
Дебіторська за боргованість	24414,82	100,0	44776,3	100,0	-	20361,8

На підприємстві рівень дебіторської заборгованості збільшився на 20361,48 тис. грн. Це свідчить або про зростання попиту на продукцію і збільшення реалізації, або про неможливість дебіторів вчасно розрахуватися з продавцем. Якщо на початок періоду частка передплати складала 58,01 %, то на кінець 40,61 %. Зменшення частки передплат є позитивним явищем, тобто підприємство створює своїм дебіторам більш привабливі умови. Зростання суми штрафних санкцій на 1,06 % свідчить про несвоєчасні розрахунки. Підприємство на кінець періоду не використовує товарний кредит та систему знижок з цін.

Використовуючи формулу $FV = PV (1+r)^n$, завжди можливо розрахувати:

- майбутню вартість FV. Це дозволяє розробити підприємству – продавцю (кредитору) доцільну для підприємства і клієнта фінансову політику. Політику, яка може привести до зростання рівня дебіторської заборгованості, або до зменшення рівня дебіторської заборгованості;

- поточну (сучасну) вартість, її ще характеризують як дисконтовану поточну вартість за формулою $FV = PV \cdot (1+r)^n$. Це дозволяє вирахувати вартість активу сьогодні, якщо відома майбутня вартість активу.

Наприклад. Якщо майбутня вартість складає – 84253,0 грн, при цьому – $r=11\%$; $n=5$ років, то дисконтована поточна вартість дорівнює – 50000,0 грн.

$$\begin{aligned} \text{Дисконтована поточна вартість} &= 84253,0 : (1+0,11)^5 = \\ &= 84253,0 \times \left(\frac{1}{(1+0,11)^5}\right) = 84253,0 \times 0,659345 = 50000,0 \text{ грн.} \end{aligned}$$

Отже, для ефективного використання коштів та інших оборотних активів необхідно:

визначити термін прострочених решток на рахунках дебіторів і порівняти цей термін із нормами в галузі, показниками конкурентів і даними минулого року;

періодично переглядати граничну суму кредиту виходячи з наявного фінансового становища клієнтів;

якщо виникнуть проблеми з одержанням грошей, одержати заставу на суму не меншу, ніж сума на рахунку дебітора;

використовувати організації, що стягають борги, при наявності поручництва;

продати рахунки дебіторів факторинговій компанії, якщо при цьому можна одержати економію;

при продажі великої кількості товарів негайно виставляти рахунок покупцям;

використовувати циклічність виписки рахунків для підтримки одноманітності операцій;

відправляти поштою рахунки покупцям за день до настання терміну платежу;

запропонувати відстрочення в сплаті для стимулювання попиту;

застрахувати кредити для захисту від великих збитків по безнадійних боргах;

уникати дебіторів із високим ризиком, наприклад, якщо покупці представляють галузь або країну, що зазнає фінансових труднощів.

Основним показником, який характеризує ефективність рівня дебіторської заборгованості, є середній термін погашення дебіторської заборгованості:

$$\text{Середній термін погашення} = \left(\frac{\text{Середня дебіторська заборгованість за} \div \text{Чистий дохід} \times 365 \text{ дн.}}{\text{продукцію товару (послуги)}} \right)$$

Сума доходів визначається на підставі показників доходів від реалізації зі звіту про фінансовий результат (с. 035), сума дебіторської заборгованості за продукцію, товари, послуги наведена в Балансі (с. 161) з урахуванням середньої величини.

Показник „термін погашення” є дуже приблизний, бо:

- а) можлива поточна, довгострокова, інша;
- б) наявність надмірного завищення/заниження дебіторської заборгованості в Балансі порівняннз поточним обліком;
- в) чистий дохід проведено без ПДВ та акцизного збору, а дебіторська заборгованість з такими відрахуваннями.

Якщо термін погашення дебіторської заборгованості в динаміці на підприємстві має тенденцію до зростання, то це свідчить про неефективну працю керівництва підприємства.

Фінансовий стан підприємства обумовлюється не суто величиною та станом дебіторської заборгованості, а і її співвідношенням з кредиторською заборгованістю.

У процесі аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості необхідно:

- а) оцінити наявність дебіторської і кредиторської заборгованості і їх зміни за період, що аналізується;
- б) охарактеризувати недопустиму дебіторську і кредиторську заборгованість;
- в) оцінити співвідношення між дебіторською і кредиторською заборгованостями.

Для аналізу стану дебіторської і кредиторської заборгованості складається двостороння таблиця, яка називається розрахунковий баланс.

У активі розрахункового балансу показана дебіторська, а в пасиві - кредиторська заборгованість.

За впливом на фінансове становище підприємства дебіторська і кредиторська заборгованість поділяється на припустиму і неприпустиму. Відповідно до цього будується і розрахунковий баланс. Склад дебіторської і кредиторської заборгованості розглянемо на прикладі (табл. 5.4.5)

Дебіторська заборгованість являє собою відволікання власних обігових коштів підприємства, надання кредиту іншим підприємствам і особам. Вона є припустимою, якщо виникає у відповідності до діючої системи розрахунків і спрямована на законні потреби. Чим менш дебіторська заборгованість, тим менше відволікання коштів підприємства від виробничого використання.

Кредиторська заборгованість являє собою залучення коштів інших підприємств, організацій і осіб. Вона є припустимою і необхідною, якщо виникає без порушення діючого порядку розрахунків. Кредиторська заборгованість не повинна бути надмірною, бо це обумовлює зниження фінансової стійкості і платоспроможності підприємства.

Співвідношення між дебіторською і кредиторською заборгованостями виражає сальдо розрахункового балансу.

$$ДЗ > КЗ \Rightarrow С\text{--до } А;$$

$$С\text{--до } А = ДЗ - КЗ$$

Таблиця 5.4.5

Розрахунковий баланс, тис. грн

Актив				Пасив			
Припустима дебіторська заборгованість	на початок року	на кінець року	зміна	Припустима кредиторська заборгованість	на початок року	на кінець року	зміна
Розрахунки з дебіторами:				Розрахунки з кредиторами:			
1. За товари, роботи і послуги, термін сплати за які не настав	-	-	-	1. За товари, роботи і послуги, строк сплати за які не настав	60	70	+10
2. По векселях отриманих	-	-	-	2. По векселях виданих	40	50	+10
3. По авансах виданих	2	2	-	3. По авансах отриманих	2	1	-1
4. Внутрішні розрахунки	1623	1512	-111	4 Розрахунки з бюджетом	300	200	-100
5. Інша поточна дебіторська заборгованість	55	51	-4	5. По позабюджетних платежах	-	-	+10
Разом	2080	1956	-115	6. По страхуванню	60	70	+90
				7. По оплаті праці	840	930	-
				8. Внутрішні розрахунки	-	102	-144
				9. Інші поточні зобов'язання			
				Разом	246	1423	-125
Неприпустима дебіторська заборгованість				Неприпустима кредиторська заборгованість			
1. Розрахунки за товари, роботи і послуги, не сплачені в строк	20	26	+6	1. За товари роботи і послуги, не сплачені в строк	-	10	+10
2. Розрахунки по відшкодуванню матеріальних збитків	10	11	+1	2. Короткострокові позики банку, непогашені в строк	-	18	+18
Разом	30	37	+7	Всього кредиторської заборгованості	1548	1437	-111
Всього дебіторської заборгованості	2110	2002	-108	Активне сальдо розрахункового балансу	562	565	+3
Пасивне сальдо розрахункового балансу	-	-	-	Баланс	2110	2002	108
Баланс	2110	2002	-108				

Якщо дебіторська заборгованість більше кредиторської – виникає активне сальдо розрахункового балансу.

З іншого боку наявність активного сальдо свідчить про достатню забезпеченість підприємства обіговими коштами.

Якщо на конкретний момент часу кредиторська заборгованість перевищує суму дебіторської, то виникає пасивне сальдо розрахункового балансу (С - до П).

$$КЗ > ДЗ \Rightarrow С - \text{до П};$$

$$С - \text{до П} = КЗ - ДЗ$$

Активне сальдо розрахункового балансу показує, що частина власних коштів підприємства вилучена з господарського обороту. Це може викликати у підприємства фінансові ускладнення. Чим менше відволікання коштів, тим більше коштів підприємства використовується у виробництві і тим вище їх віддача. З іншого боку, наявність активного сальдо свідчить про достатню забезпеченість підприємства обіговими коштами.

Якщо на конкретний момент часу кредиторська заборгованість перевищує суму дебіторської, то виникає пасивне сальдо розрахункового балансу.

Пасивне сальдо розрахункового балансу показує, що при здійсненні розрахунків залучено в оборот підприємства, що розглядається, коштів більше, ніж вилучено з нього. Тобто кредиторська заборгованість не тільки компенсує відволікання обігових коштів підприємства в дебіторську заборгованість, але і є джерелом збільшення обігових коштів. Якщо це перевищення зумовлено непростроченою заборгованістю за товари і послуги, то воно може служити непрямим свідченням ефективності діяльності підприємства – продукція підприємства успішно реалізується. Але з іншого боку, пасивне сальдо послаблює зацікавленість підприємства в прискоренні обігу власних коштів, підвищенні їх використання. Крім того, наявність пасивного сальдо розрахункового балансу є свідченням наявності надмірних запасів товарно-матеріальних цінностей, що не використовуються активно, і свідчить про фінансові негаразди.

У наведеному прикладі на кінець року дебіторська заборгованість зменшилась в цілому на 5,1% ($108 / 2110 * 100$). Це є позитивним результатом, бо свідчить про зменшення відволікання коштів з виробничого обігу і прискорення обертання обігових коштів. Одночасно зросла неприпустима дебіторська заборгованість.

Неприпустиму дебіторську заборгованість необхідно ліквідувати, що дозволить додатково прискорити оборотність обігових коштів. Неприпустима дебіторська заборгованість на кінець року становить 37 тис. грн, її ліквідація дозволить прискорити оборотність обігових коштів і, зокрема, рахунків з дебіторами на величину (Δt), дн,

$$\Delta t = \frac{\Delta ДЗ}{Д \div Т} = \frac{37}{100000 \div 360} = 0,13 ,$$

де $\Delta ДЗ$ – зменшення дебіторської заборгованості;

Т – період, що аналізується (365 дн);

Д – виторг від реалізації продукції.

Кредиторська заборгованість також зменшилась загалом на 111 тис. грн, або 7,2% ($111 / 1548 * 100$). Це свідчить про зростання платоспроможності підприємства. Недоліком є зростання неприпустимої кредиторської заборгованості на 14 тис. грн, бо це погіршує фінансові результати підприємства.

І на початок, і на кінець року спостерігається активне сальдо розрахункового балансу. Це означає, що підприємство відволікає з продуктивного обороту ці кошти (близько 560 тис. грн) і не використовує їх продуктивно. Однак, з огляду на фінансову стійкість і платоспроможність підприємства, наявність активного сальдо є більш бажаною, бо свідчить про наявність певного надлишку платіжних засобів.

Порівняльний аналіз поточних активів та кредиторської заборгованості дозволяє визначити величину фінансового циклу підприємства. Для цього розраховані в р. 5.3 показники оборотності запасів та дебіторської заборгованості необхідно доповнити показниками оборотності кредиторської заборгованості. Останній розраховується як добуток собівартості реалізованої продукції (E) і середньохронологічної величини кредиторської заборгованості за період, що аналізується ($\overline{KЗ}$), *оборот*.

$$R_{o.k.z.} = \frac{E}{\overline{KЗ}}$$

Відповідно період обігу кредиторської заборгованості (t о.к.з.) є добутком тривалості періоду в днях (T) і коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості (R о.к.з.), *дн*,

$$t_{o.k.z.} = \frac{T}{R_{o.k.z.}}$$

Тривалість фінансового циклу (t ф.ц) розраховується як різниця між операційним циклом (t о.ц.) і періодом обігу кредиторської заборгованості (t о.к.з.):

$$t_{ф.ц.} = t_{o.ц.} - t_{o.k.z.}$$

Враховуючи визначення операційного циклу, маємо

$$t_{ф.ц.} = t_{o.z.} + t_{o..д.з.} - t_{o.k.z.},$$

де $t_{o.z.}$ - тривалість обігу запасів, *дн*;

$t_{o..д.з.}$ - тривалість обігу дебіторської заборгованості.

Тривалість фінансового циклу є індикатором потреби підприємства в обігових коштах: чим довший фінансовий цикл, тим більше обігових коштів потребує підприємство. Скорочення фінансового циклу можна досягти зменшенням періодів обігу запасів і дебіторської заборгованості і (або) подовженням періоду обігу кредиторської заборгованості.

Розрахунок показників фінансового циклу за даними табл. 5.3.2 показано в табл. 5.4.6, а вплив чинників на тривалість фінансового циклу - на рис. 5.4.1.

Таблиця 5.4.6

Динаміка фінансового циклу підприємства, дн

Показник	На початок періоду	На кінець періоду	Зміна
Період обігу запасів	78,60	82,38	+3,78
Період обігу дебіторської заборгованості	8,96	8,01	-0,95
Операційний цикл	87,56	90,39	2,83
Період обігу кредиторської заборгованості	6,78	5,91	-0,87
Фінансовий цикл	80,78	84,48	+3,7

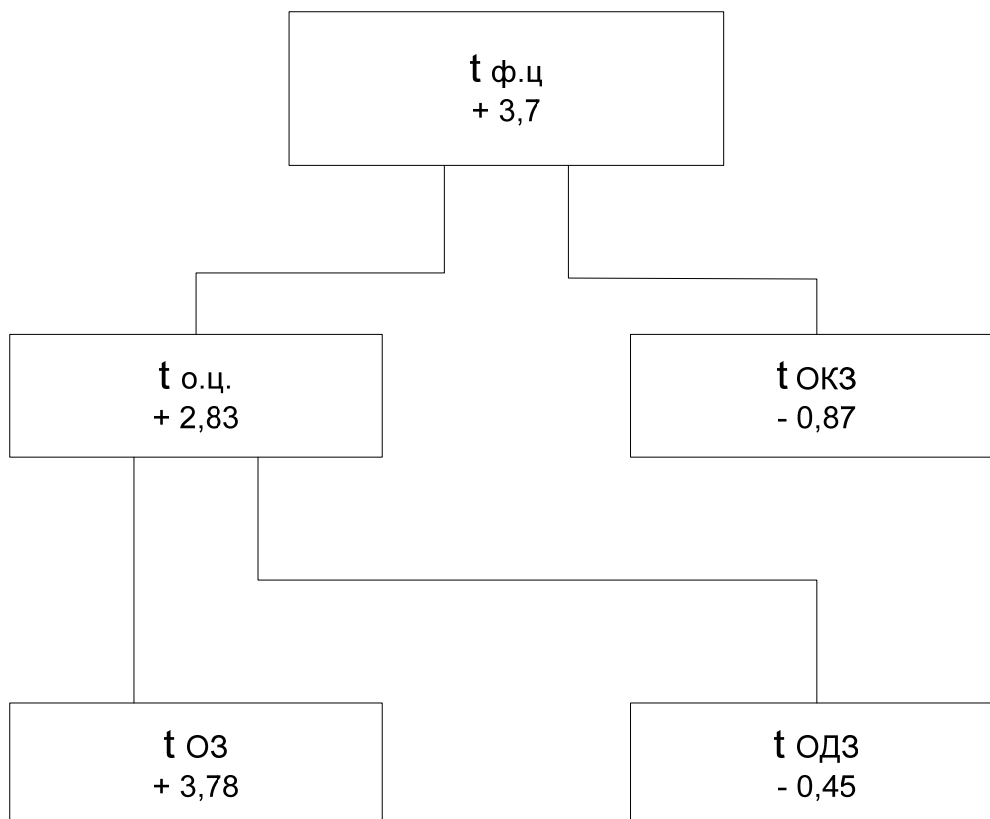

Рис. 5.4.1. Баланс відхилення фінансового циклу, дн

З іншого боку, фінансовий цикл узагальнює вплив стану розрахунків підприємства на потребу в обігових коштах і фінансовий стан в цілому. Так, у наведеному прикладі за період, що аналізується, середній термін погашення дебіторської заборгованості скоротився на 0,95 дні, що дозволило в свою чергу прискорити розрахунки з кредиторами на 0,87 дні і забезпечити відносно вивільнення обігових коштів у розмірі 0,08 (-0,95- (-0,87)) середньоденної потреби або $19,56 \left(0,08 \frac{88000}{360}\right)$ тис. грн. Крім того, упорядкування розрахунків позитивно впливає на фінансову стійкість і ліквідність підприємства.

Провідним і негативним чинником збільшення тривалості фінансового циклу є, у даному прикладі, уповільнення обертання запасів на 3,78 дні, що обумовлює відносно додаткове залучення обігових коштів у сумі $924 \left(3,78 \frac{88000}{360}\right)$ тис. грн.

Таким чином, в цілому продовження фінансового циклу на 3,7 дні викликає потребу у додатковому залученні обігових коштів на суму 904,44 (924 – 19.56) тис. грн.

5.5. Аналіз платоспроможності і ліквідності підприємства

Платоспроможність – важлива характеристика фінансового стану підприємства, показує змогу підприємства відповідати за своїми зовнішніми зобов'язаннями, змогу повернути борги своїм кредиторам та інвесторам.

Підприємство вважається платоспроможним, якщо його загальні активи більше, ніж його зовнішні зобов'язання.

Ліквідність – це здатність підприємства протягом року сплатити свої короткострокові зобов'язання. Погашення короткострокових боргів відбувається грошима, а не нерухомістю. Тому підприємство вважається ліквідним, якщо його поточні активи (сума II і III розділів активу балансу), тобто грошові кошти і ті кошти, які можна швидко перетворити в гроші, більш його короткострокових зобов'язань.

$$ПА > КЗ;$$

$$(II \text{ i } III) A > III.$$

Різні види активів мають різну міру реалізованості: найвищу - грошові кошти, вони без додаткових операцій готові до платежу; дебіторська заборгованість для стягнення вимагає певного часу і зусиль; ще складніше реалізуються з поточних активів – запаси і витрати. Грошові кошти і дебіторська заборгованість називаються ліквідними активами.

Запаси і витрати також відрізняються за ступенем реалізованості: легше усього реалізувати початкову сировину – виробничі запаси, важче – готову продукцію, і ще важче незавершене виробництво – воно менш універсальне в застосуванні; витрати нереалізовані взагалі. Тому у сумі поточних активів виділяють частину, що легко реалізується: грошові кошти, дебіторську заборгованість і виробничі запаси.

Уточнена ліквідність перевіряється за співвідношенням

$$ГК + ДЗ + ВЗ > КЖ.$$

Для кількісного оцінення міри ліквідності розраховуються декілька показників:

коефіцієнт покриття ($K_{пок}$) - відношення загальної суми поточних активів до короткострокових зобов'язань

$$K_{пок} = ПА / КЗ.$$

Уточнений коефіцієнт покриття ($K_{ут.пок.}$) - відношення суми активів, що легко реалізуються, до короткострокових зобов'язань

$$K_{ут.пок.} = ПА_{лр} / КЗ = (ГК + ДЗ + ВЗ) / КЗ.$$

Теоретично нормальна величина коефіцієнта покриття – 2. Однак з урахуванням різних форм розрахунків, що впливають на оборотність обігових коштів, галузевих особливостей, можуть бути достатніми і значно менші значення коефіцієнта. Однак в будь-якому випадку він повинен бути більше одиниці.

Якщо $K_{пок} < 1$, то це означає, що короткострокові зобов'язання не можна сплатити.

Якщо $K_{пок} = 1$, то у підприємства немає свободи у виборі управлінського рішення і ситуація характеризується високим ступенем ризику.

Коефіцієнт ліквідності (К л.) – відношення суми грошових коштів, а також дебіторської заборгованості, тобто ліквідних активів до короткострокових зобов'язань

$$K_{л.} = (ГК + ДЗ) / КЗ.$$

Задовільним показником вважається величина цього коефіцієнта 0,7-0,8.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (К а.л.) – відношення грошових коштів і короткострокових фінансових інвестицій (КФІ) до короткострокових зобов'язань:

$$K_{а.л.} = (ГК + КФІ) / КЗ.$$

Вважається достатньою величина $K_{а.л.} = 0,2-0,25$.

Коефіцієнт матеріального покриття (К м.п.) - відношення суми запасів до короткострокових зобов'язань:

$$K_{м.п.} = З / КЗ.$$

Коефіцієнт матеріального покриття показує, в якій мірі підприємство залежить від матеріальних виробничих запасів у питанні мобілізації коштів для погашення короткострокової заборгованості. Зростання цього коефіцієнта свідчить про зниження ліквідності і наявність надлишкових запасів у підприємства.

Час обігу ліквідних активів - відношення суми грошових коштів, КФІ і дебіторської заборгованості до суми одноденних витрат підприємства (в), доб,

$$t_{о.л.а.} = (ГК + ДЗ) + КФІ / в.$$

Час обігу ліквідних активів відповідає на питання: протягом якого часу (скільки днів) підприємство може здійснювати свою поточну господарську діяльність за рахунок

ліквідних активів без використання додаткових джерел надходжень; тобто характеризує поточну платоспроможність підприємства. Показники ліквідності відрізняються за рівнем важливості для сторонніх користувачів інформації про підприємство. Так, коефіцієнт абсолютної ліквідності найбільший інтерес становить для постачальників сировини, оскільки він характеризує можливість погашення найбільш термінових боргів. Банк, що розглядає можливість надання кредиту підприємству, більше уваги приділяє коефіцієнту ліквідності. Що стосується покупців та власників акцій підприємства, то вони оцінюють надійність своїх вкладень з огляду на коефіцієнт покриття.

Показники ліквідності підприємства наведено в табл. 5.5.1.

Таблиця 5.5.1

Показники ліквідності підприємства, тис. грн

Показник	На початок року	На кінець року	Зміна
1. Обігові активи,	22781	24917	+2136
у т. ч. грошові засоби,	21 08	2328	+220
розрахунки з дебіторами	2115	2002	-113
запаси і витрати:	18558	20587	29
з них виробничі запаси	7548	8381	+833
витрати майбутніх періодів	-100	-100	-
2. Позиковий капітал,	11136	12905	+1769
у т. ч. довгострокові кредити,	410	2000	-8
короткострокові кредити,	1160	1460	+300
кредиторська заборгованість	9566	9445	-121
Усього короткострокових зобов'язань	10726	10905	+179
3. Коефіцієнт покриття, раз	2112	2,28	+0,16
4. Коефіцієнт покриття уточнений, раз	1,10	1,17	+0,07
5. Коефіцієнт ліквідності, раз	0,39	0,40	+0,01
6. Коефіцієнт абсолютної ліквідності, раз	0,20	0,21	+0,01
7. Коефіцієнт матеріального покриття, раз	1,73	1,89	+0,16
8. Собівартість реалізованої продукції	77000	80000	+3000
9. Одноденні витрати	213,9	222,2	+8,3
10. Час обігу ліквідних активів, дн	19,7	19,5	-0,2

При розрахунку показників ліквідності треба враховувати, що витрати майбутніх періодів не є такими, що реалізуються, активами, тому їх потрібно відняти з величини запасів і витрат при визначенні коефіцієнта покриття.

Розглянемо результати розрахунків показників ліквідності підприємства.

Коефіцієнт покриття достатній на початок року і ще збільшився за період. Він показує, що підприємство має досить коштів для погашення своїх короткострокових зобов'язань. Однак перевищення поточних активів над короткостроковими зобов'язаннями більш ніж в два рази також вважається небажаним, оскільки це означає нераціональне вкладення коштів і неефективне їх використання. Збільшення коефіцієнта покриття сталося за рахунок більш швидкого зростання поточних активів у порівнянні з короткостроковими зобов'язаннями.

Коефіцієнт покриття уточнений показує, що активи підприємства, що легко реалізуються, повністю покривають його короткострокові зобов'язання. Це позитивний результат.

Різниця між цими коефіцієнтами говорить про те, що в структурі поточних активів істотне місце займають такі, що важко реалізуються, тобто ця структура не оптимальна з точки зору забезпечення платоспроможності підприємства. Про те ж свідчить і значення Кл., яке в половину нижче за норму. Це тому, що ліквідні активи складають дуже малу питому вагу в поточних активах.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності достатній і до кінця року зріс завдяки більш швидкому збільшенню грошових коштів у порівнянні з короткостроковими зобов'язаннями.

Коефіцієнт матеріального покриття свідчить про значну залежність платоспроможності підприємства від можливості реалізації запасів і витрат, і до кінця року ця тенденція посилюється.

5.6. Загальна оцінка пасивів підприємства

Пасиви підприємства визначають джерела утворення його активів. Прийнята в бухгалтерському балансі класифікація поділяє пасиви на власний капітал, довгострокові і поточні зобов'язання, забезпечення майбутніх витрат і платежів і доходи майбутніх періодів.

Сукупність статей розділу I пасиву бухгалтерського балансу: “Статутний капітал”, “Пайовий капітал” та інші за змістом є переліком зобов'язань підприємства як юридичної особи перед засновниками або власниками підприємства, що можуть бути представлені як юридичними, так і фізичними особами.

В II розділі бухгалтерського балансу “Забезпечення майбутніх витрат і платежів” відображаються прогностичні оцінки сум витрат на оплату майбутніх відпусток персоналу, гарантійні зобов'язання, тобто фінансові ресурси або резерв на покриття зобов'язань майбутніх періодів перед персоналом і залишки коштів цільового фінансування, що по суті є резервом спеціального призначення.

В розділі V “Доходи майбутніх періодів” вказуються доходи, отримані протягом поточного або попередніх звітних періодів, які належать до наступних звітних періодів. Наприклад, орендна плата за користування власністю підприємства, що внесена авансом. Одержані підприємством аванси за економічним змістом являють собою його зобов'язання.

Таким чином, узагальнено-економічну суть пасивів можна визначити як сукупність зобов'язань підприємства.

Особливістю власне довгострокових і поточних зобов'язань, що становлять зміст розділів III та IV бухгалтерського балансу, є необхідність їх погашення відповідно до конкретного графіка і, в окремих випадках, з виплатою відсотків.

З позиції оперативного управління пасиви підприємства можна розділити на дві частини:

- ≡ позиковий капітал;
- ≡ квазівласний капітал.

Позиковий капітал підприємства формують довгострокові і поточні зобов'язання, що відображуються у III та IV розділах бухгалтерського балансу відповідно.

Виходячи з міркування, що статті забезпечень наступних витрат і платежів, і доходи майбутніх періодів є відображенням фінансових ресурсів, що в поточному періоді використовуються в господарському обороті підприємства, їх можна розглядати в рамках зазначеного періоду як джерела власних коштів. Тобто в розділах II і V бухгалтерського балансу відображується частина капіталу, що протягом звітного періоду використовується подібно власному.

Таким чином, до квазівласного капіталу доцільно віднести власний капітал (розділ I бухгалтерського балансу), забезпечення наступних витрат і платежів (розділ II бухгалтерського балансу) і доходи майбутніх періодів (розділ V бухгалтерського балансу).

Відповідно до характеру використання, пасиви підприємства поділяються на оборотний, або мобільний капітал, і постійний капітал. До мобільного капіталу належать поточні зобов'язання підприємства. Постійний капітал формується як сукупність квазівласного капіталу і довгострокових зобов'язань.

Основною складовою частиною власного капіталу і головним джерелом власних коштів підприємства (основних і оборотних) є статутний фонд, тобто зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, що є внесками власників (учасників) до капіталу підприємства. Він може формуватися:

- ≡ за рахунок бюджетних асигнувань;
- ≡ коштів, наданих засновниками даного підприємства;
- ≡ оренди;
- ≡ сум, отриманих від випуску акцій і облігацій.

В акціонерних підприємствах статутний капітал відповідає номінальній вартості акцій, що розділені серед акціонерів.

На підприємствах державної форми власності до власного капіталу відносять також вартість активів, безкоштовно отриманих підприємством, що показуються за статтею "Інший додатковий капітал".

В акціонерних підприємствах елементом власного капіталу є додатковий капітал, що утворюється при продажу акцій надлишок реалізаційної вартості над номінальною (оскільки ціна акцій як зазвичай перевищує її номінальну вартість). Відповідна сума показується за статтею “Додатковий вкладений капітал”. Якщо акціонерне підприємство викуповує частину акцій у своїх акціонерів, то їх вартість відносять на статтю “Вилучений капітал”, оскільки така операція означає зменшення власного капіталу.

Джерелами поповнення власних коштів підприємств будь-якої форми власності є прибуток і резерви, що створюються за його рахунок. Суми створених підприємством резервів показуються за статтею “Резервний капітал”. Сума прибутку, що призначається на поповнення власного капіталу за підсумками звітного періоду, має назву “Реінвестований прибуток” і відноситься на статтю “Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)”. Для державного підприємства реінвестований прибуток відповідає чистому прибутку. На акціонерних підприємствах сума реінвестованого прибутку визначається як різниця між чистим прибутком і сумою виплачених дивідендів.

Якщо фінансовим результатом звітного періоду є чистий збиток, то він означає зменшення власного капіталу на відповідну суму.

Таким чином, власний капітал державного підприємства може включати такі основні елементи, як статутний капітал, інший додатковий капітал, резервний капітал і нерозподілений прибуток (непокритий збиток) і розраховується як алгебраїчна сума названих елементів.

Власний акціонерний капітал складається з статутного капіталу, додаткового вкладеного капіталу нерозподіленого прибутку. Наявність вилученого капіталу або непокритих збитків за підсумками звітного періоду відповідно зменшує суму власного акціонерного капіталу.

Власний капітал визначає власний фінансовий потенціал підприємства.

Фінансово-економічний аналіз пасивів підприємства доцільно розпочати з вивчення статей бухгалтерського балансу в наведених аналітичних форматах.

Схема аналітичного угруповання статей пасиву бухгалтерського балансу наведена на рис. 5.6.1.

Розглянемо склад та динаміку пасивів підприємства (табл. 5.6.1).

Таблиця 5.6.1

Склад та динаміка пасивів підприємства, тис. грн

Елемент	На початок періоду		На кінець періоду		Зміна		Темп зростання, %
	Сума	%	Сума	%	Сума	%	
Статутний капітал	84842	86,80	84842	82,84	-----	-3,96	100,00
Інший додатковий капітал	105	0,11	1245	1,22	+1140	+1,11	в 11,86 раз
Нерозподілений прибуток	823	0,84	1168	1,14	+345	+0,30	141,92
Разом: власний капітал	85770	87,75	87255	85,20	+1485	-2,55	101,73
Забезпечення наступних витрат і платежів	835	0,86	1112	1,08	+277	+0,22	133,17
Доходи майбутніх періодів	---	---	1145	1,12	+1145	+1,12	---
Квazівласний капітал	86605	88,61	89512	87,40	+2907	-1,21	103,36
Довгострокові зобов'язання	410	0,42	2000	1,95	+1590	+1,53	в 4,88 раз
Постійний капітал	87015	89,03	91512	89,35	+4497	+0,32	105,17
Поточні зобов'язання	10726	10,97	10905	10,65	+179	-0,32	101,67
В т.ч. короткострокові кредити банків	9566	9,78	9445	9,22	-121	-0,56	98,74
Кредиторська заборгованість	1160	1,19	1460	1,43	+300	+0,24	125,86
Позиковий капітал	11136	11,39	12905	12,60	+1769	1,21	115,89
Всього пасивів (капітал)	97741	100	102417	100	+4676	---	104,78

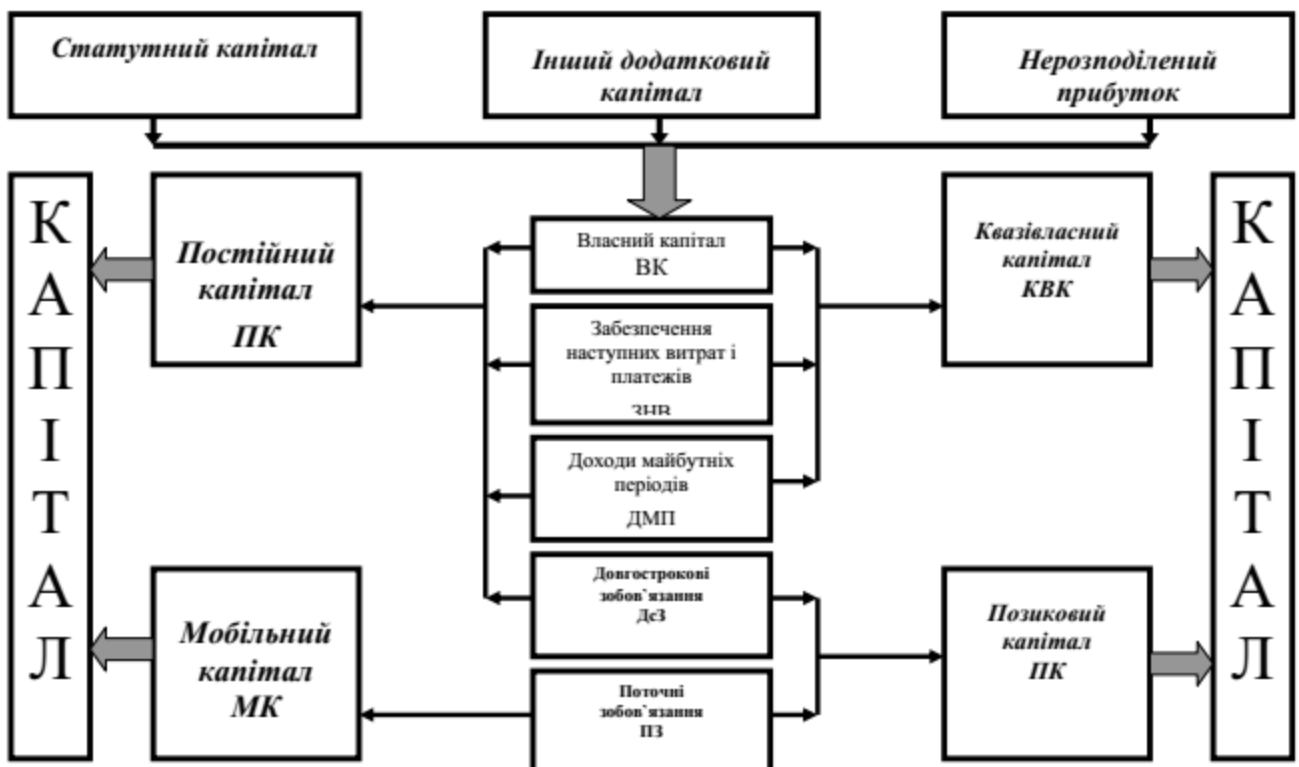

Рис. 5.6.1. Аналітичне угруповання пасивів підприємства

Власний капітал підприємства збільшився на кінець періоду на 1485 тис. грн або на 1,73%. Головним джерелом поповнення власного капіталу є збільшення іншого додаткового капіталу за рахунок надходження необоротних активів на 1140 тис. грн. Суттєве зростання доходів майбутніх періодів у зв'язку з надходженнями за здані в оренду майнові комплекси і приріст забезпечень наступних витрат і платежів зумовили зростання квазівласного капіталу на 1145 тис. грн і 277 тис. грн відповідно, що разом з приростом власного капіталу збільшило фінансові ресурси у розпорядженні підприємства на 2907 тис. грн або 3,36%. Оскільки довгострокові зобов'язання також збільшилися на 1590 тис. грн, то приріст постійного капіталу склав 4497 тис. грн, або 5,17 %.

Короткострокові зобов'язання збільшились в частині короткострокових кредитів банків і зменшились в частині кредиторської заборгованості, що разом склало +179 тис. грн (+300-121). Таким чином, загальний приріст позикового капіталу склав 1769 тис. грн (+1590+179), а загальна сума пасивів підприємства збільшилась на 4676 тис. грн (1769+2907).

Динаміка пасивів в цілому має додатний характер і це зумовило позитивні зміни в їх структурі, а саме, частка квазівласного капіталу зменшилась, а позикового відповідно зросла на 1,21 %, що свідчить про більш активне залучення позикових джерел при високому рівні автономії підприємства, тобто питомої ваги квазівласного капіталу – 87,40%. Це є ознакою поліпшення структури фінансових ресурсів. До того ж у складі позикового капіталу збільшилась частка довгострокових зобов'язань, що свідчить про розширення і модернізацію виробництва, а одним із чинників зменшення питомої ваги поточних зобов'язань є скорочення кредиторської заборгованості, а відтак поліпшення стану розрахунків підприємства і рівня його ліквідності.

Наявність, склад і структура пасивів підприємства є визначальними параметрами такого аспекту фінансового стану, як фінансова стійкість, тобто ступінь захищеності підприємства від банкрутства на поточний момент і у найближчій перспективі. Динаміка пасивів відповідно характеризує динаміку фінансової стійкості, тобто її зміцнення або зниження за період, що аналізується.

Фінансова стійкість також обумовлюється характером інвестування пасивів, тобто політикою формування активів за рахунок тих чи інших груп пасивів. Відтак фінансова стійкість залежить від співвідношення окремих груп пасивів і активів підприємства.

5.7. Аналіз фінансової стійкості підприємства

За характером утворення показники фінансової стійкості можна поділити на дві групи:

- показники, що оцінюють структуру пасивів;
- показники, що характеризують інвестування пасивів.

За формою показники фінансової стійкості поділяються на абсолютні та відносні (коефіцієнти, відсотки).

Найважливішим абсолютним показником фінансової стійкості є величина власних джерел оборотних коштів або власного оборотного капіталу.

Постійний капітал підприємства є джерелом насамперед утворення необоротних активів підприємства. Якщо величина постійного капіталу дорівнює загальній вартості необоротних активів, то така ситуація відповідає нижчому рівню фінансової стійкості, тобто рівняння

$$\text{ПК} = \text{НоА}$$

є необхідною умовою фінансової стійкості підприємства.

В разі перевищення сум постійного капіталу величини необоротних активів

$$\text{ПК} > \text{НоА}$$

певна частина постійного капіталу спрямовується на формування оборотних активів підприємства і називається власними джерелами оборотних коштів (власним оборотним капіталом).

Величина власних джерел оборотних коштів (ВОБК) визначається порівнянням джерел коштів, призначених для формування необоротних активів, з вкладеннями у ці кошти, тобто

$$\text{ВОБК} = \text{ПК} - \text{НоА.}$$

Наявність у підприємства власного оборотного капіталу означає, що його фінансова стійкість перевищує мінімально необхідний рівень, тобто підприємство володіє певним запасом фінансової стійкості. Збільшення власного оборотного капіталу відповідає зміцненню фінансової стійкості.

Величина власного оборотного капіталу, за даними табл. 4.1.1 і 4.6.1, становить:

- на початок періоду:

$$87015-74960=12055 \text{ (тис. грн);}$$

- на кінець періоду:

$$91512-77500=14012 \text{ (тис. грн);}$$

- збільшення власного оборотного капіталу:

$$14012-12055=1957 \text{ (тис. грн).}$$

Таким чином, можна зробити висновок, що підприємство на початок періоду, що аналізується, володіє певним запасом фінансової стійкості і протягом періоду фінансова стійкість ще зміцнилась.

Абсолютний показник фінансової стійкості становить значний інтерес для керівництва підприємства, оскільки визначає розміри тієї частини постійного капіталу, якою підприємство може оперативнo маневрувати. Але названий показник має той недолік, що не дозволяє коректного порівняння фінансового стану підприємства, що аналізується, з іншими підприємствами галузі і навіть різних періодів діяльності самого підприємства.

Відносні показники фінансової стійкості вільні від зазначених недоліків. Розглянемо їх.

Показники структури капіталу характеризують здатність підприємства забезпечити виконання своїх довгострокових зобов'язань. Структуру капіталу характеризують:

- коефіцієнт автономії (**Кав**);
- коефіцієнт залучення позикових коштів (**Кп**);
- коефіцієнт боргу (**Кб**);
- коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів (**Кдп**).

Коефіцієнт автономії визначає питому вагу квазівласного капіталу в загальній сумі пасивів

$$\mathbf{K_{ав}} = \frac{\hat{E}}{\hat{E}}$$

і характеризує ступінь фінансової незалежності підприємства. Коефіцієнт автономії доповнюється показником, що оцінює питому вагу позикового капіталу в валюті балансу

$$\mathbf{K_{п}} = \frac{\hat{I}_{\text{ц}}}{\hat{E}} .$$

Разом зазначені коефіцієнти складають одиницю:

$$\mathbf{K_{ав}} + \mathbf{K_{п}} = 1.$$

Коефіцієнт боргу розраховується як співвідношення позикового і квазівласного капіталу

$$\mathbf{K_{б}} = \frac{\hat{I}_{\text{ц}}}{\hat{E}} .$$

Коефіцієнт боргу показує, скільки гривень позикових коштів залучило підприємство на кожну гривню квазівласного капіталу.

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів визначає частку довгострокових зобов'язань у постійному капіталі підприємства

$$K_{дп} = \frac{\hat{A} \hat{\zeta}}{\hat{E}}$$

Фінансова стійкість підприємства залежить не тільки від розмірів і структури капіталу, але й від раціональності його використання, тобто інвестування у активи підприємства. Відносні показники інвестування капіталу включають:

- коефіцієнт маневрування (**K_м**);
- коефіцієнт інвестування власного капіталу (**K_{івк}**);
- коефіцієнт інвестування постійного капіталу (**K_{іпк}**).

Коефіцієнт маневрування визначається співвідношенням частин капіталу, спрямованих у необоротні і оборотні активи

$$K_{м} = \frac{\hat{A} \hat{\alpha} \hat{E}}{\hat{E}}$$

Чим вище коефіцієнт маневрування, тим більше свобода вибору в поточній політиці підприємства. тоді, як значні вкладення у необоротні активи не дозволяють здійснювати гнучке оперативне керівництво капіталом. Таким чином, коефіцієнт маневрування оцінює ступінь мобільності капіталу підприємства.

Коефіцієнти інвестування характеризують частку фінансових ресурсів, що вкладена в необоротні активи. При цьому коефіцієнт інвестування власного капіталу показує розподіл власного капіталу за напрямками інвестицій і розраховується як добуток сум необоротних активів до власного капіталу

$$K_{івк} = \frac{\hat{A} \hat{\alpha}}{\hat{E}}$$

Коефіцієнт інвестування постійного капіталу відповідно характеризує винайдення і розраховується як добуток необоротних активів до постійного капіталу:

$$КіПК = \frac{І\hat{A}}{І\hat{E}} \cdot$$

Розглянемо показники фінансової стійкості, розраховані за даними табл. 5.1.1 та 5.6.1 і наведені у табл. 5.7.1.

Таблиця 5.7.1

Відносні показники фінансової стійкості підприємства, %

Показники	На початок періоду	На кінець періоду	Зміна
Коефіцієнт автономії	88,61	87,40	-1,21
Коефіцієнт залучення позикових коштів	11,39	12,60	+ 1,21
Коефіцієнт боргу	12,86	14,42	+ 1,56
Коефіцієнт довгострокового залучення	0,47	2,19	+ 1,72
Коефіцієнт маневрування	13,92	15,65	+ 1,73
Коефіцієнт інвестування власного капіталу	87,40	88,82	-4.42
Коефіцієнт інвестування постійного капіталу	86,15	84,69	-1,46

Оскільки позиковий капітал зростає швидше, ніж квазівласний капітал, то в результаті коефіцієнт автономії зменшився на 1,21%, а коефіцієнт залучення позикових коштів збільшився на таку саму величину, тобто збільшилась фінансова залежність підприємства від зовнішніх джерел коштів. Відповідно збільшився коефіцієнт боргу на 1,56%. Суто формальні ознаки зменшення коефіцієнта автономії і збільшення коефіцієнта боргу свідчать про зниження фінансової стійкості підприємства, але зміну коефіцієнтів не можна розглядати у відриві від їх рівня. Для різних типів підприємств і умов господарювання безпечний рівень коефіцієнтів буде різний.

Виходячи з визначення коефіцієнта боргу можна сказати, що його рівень не повинен перевищувати 1, бо інакше підприємство не спроможне відшкодувати свої зовнішні зобов'язання в повній мірі: залучення позикових коштів перевищує суму квазівласного капіталу підприємства. Якщо прийняти за безпечний рівень коефіцієнта боргу одиницю

$$K_b < 1,$$

то це означає тотожність сум позикового і квазівласного капіталу:

$$KBK = PK.$$

А відтак безпечні рівні коефіцієнтів автономії і залучення позикових коштів можна визначити як

$$K_{ав} > 0,5 \quad K_{п} < 0,5.$$

Для умов перехідної автономії пропонується ще більш обережний підхід. Так, Г.В. Савицька зазначає, що величина коефіцієнта боргу 1 або вище припустима за умов високої швидкості обертання капіталу, а в умовах повільного обертання капіталу коефіцієнт не повинен перевищувати 0,5.

Відповідно: $K_{авт} \geq 0,66;$

$$K_{п} \geq 0,33.$$

Закордонні експерти зазначають, що в сучасній розвиненій економіці прийнятним є значно вищий рівень коефіцієнта боргу: до 2÷4. При цьому теоретичні межі коефіцієнтів автономії та залучення позикових коштів становитимуть:

$$K_{ав} \geq 0,30;$$

$$K_{п} \geq 0,70.$$

До коефіцієнта довгострокового залучення позикових коштів, що характеризує частку кредиторів у постійному капіталі підприємства і таким чином виливає на стратегічний аспект фінансової безпеки підприємства, доцільно застосувати максимально обережний підхід, тобто визначити 0,5 за його верхню допустиму межу.

Щодо нижньої межі названого коефіцієнта, то вона надто індивідуальна але може виявитись корисною для міжгалузевих порівнянь.

Наведені міркування можна узагальнити, як показано в табл. 5.7.2.

Таблиця 5.7.2

Вплив структури пасивів на рівень фінансової стійкості

Показник	Значення		
	Граничне	Середнє	Граничне
Коефіцієнт автономії	0,66	0,5	0,3
Коефіцієнт залучення позикових коштів	0,33	0,5	0,7i
Коефіцієнт боргу	0,5	1	2,4
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	<<0,5	<0,5	0,5
Ступінь фінансової стійкості	високий	середній	низький

У прикладі, наведеному у табл. 5.7.1 величини зазначених коефіцієнтів перевищують верхню межу безпечного рівня фінансової стійкості, тобто підприємство є безумовно фінансово

стійким. Але така структура пасивів не є оптимальною для підприємства, враховуючи інші аспекти фінансового стану.

Розглянуті коефіцієнти характеризують перш за все наявність у підприємства забезпечення для покриття залучених позикових коштів або гарантії позикодавцям. Чим вище рівень фінансової стійкості підприємства, тим нижче ступінь ризику його кредиторів. Таким чином, кредитори підприємства зацікавлені у високому значенні коефіцієнта автономії, тоді як для власників підприємства пріоритетною метою є підвищення ефективності і конкурентоспроможності, що неможливо без активного використання позикових коштів.

У наведеному прикладі кредитори фінансують незначну частку активів підприємства, що, враховуючи збільшення протягом періоду, на кінець періоду становить 12,60 %. До того ж частка довгострокових позикових джерел складає тільки 2,19 % постійного капіталу. Така обережна фінансова політика не завжди виправдана.

Для забезпечення зростання прибутку, підвищення конкурентоспроможності підприємство може бути зацікавлено в розширенні залучення позикових коштів. Додаткове залучення позикових коштів доцільне, якщо воно сприяє збільшенню прибутку. Щоб визначитись у питанні доцільності додаткового залучення кредитів, треба порівняти витрати по обслуговуванню боргу та віддачу коштів.

За користування кредитом підприємство сплачує відсоток банку, припустимо "i" з кожної гривні кредитних ресурсів. У той же час використання кожної одиниці коштів підприємства приносить віддачу, яка вимірюється коефіцієнтом рентабельності активів (Ra).

$$Ra = \frac{\Pi}{A}$$

де Π - сума отриманого прибутку;

A - середньохронологічна вартість активів за період, що розглядається.

Якщо

$$i < Ra,$$

тобто відсотки за кредит нижчі, ніж рентабельність активів, є сенс розширювати виробництво за рахунок дешевих позикових джерел. Тоді з кожної додатково вкладеної одиниці коштів підприємство отримає прибуток у розмірі

$$\Pi = Ra - i.$$

Значення коефіцієнта автономії, що перевищує $0,66 \div 0,7$, свідчить про дуже високий ступінь фінансової стійкості і одночасно провали в структурі капіталу підприємства. Для забезпечення оптимального фінансового стану значення коефіцієнтів автономії залучення позикових коштів і боргу доцільно витримувати у межах, зазначених в табл. 5.7.2.

Розглянемо показники інвестування капіталу підприємства. Коефіцієнт інвестування власного капіталу, що збільшився за період приблизно на 1,5% і становить на кінець періоду біля 90%, свідчить про те, що власний і прирівняний до нього капітал повністю забезпечують потребу підприємства в необоротних активах і частково в оборотних. Це означає, що підприємство буде життєздатним, навіть при вилученні у нього всіх позикових коштів. Але, з іншого боку, це означає і нераціональну структуру фінансів.

Досвід розвинених країн показує, що необоротні активи підприємства доцільно фінансувати за рахунок постійного капіталу, а не виключно власного. До того ж, для забезпечення фінансової стійкості розміри постійного капіталу мають перевищувати загальну суму необоротних активів і утворювати джерело фінансування власних оборотних коштів. Якщо

$$\text{ПК} = \text{НоА}, \quad \text{інакше} \quad \text{КВК} + \text{ДК} > \text{НоА},$$

$$\text{то } K_{\text{іпк}} = \frac{\hat{I}\hat{A}}{\hat{I}\hat{E}} < 1.$$

Тобто, для забезпечення фінансової стійкості підприємства коефіцієнт інвестування постійного капіталу має бути меншим за одиницю.

Раніше співвідношення власної і позикової частин постійного капіталу було визначено, як 1:1. Інакше кажучи, прийнятною структурою постійного капіталу є така, де

$$\text{КВК} = \text{ДК},$$

або частка кожної складової дорівнює 50%. При цьому необоротні активи підприємства на 50% фінансуються за рахунок власних джерелі на 50% за рахунок довгострокових позик.

Звідси теоретичні граничні межі для коефіцієнта інвестування власного капіталу визначаються як

$$1 < \text{Ківк} = \frac{\hat{\Delta} < 2}{\hat{\Delta}}.$$

Якщо підприємство дотримується зазначеної структури інвестування активів, то у нього підвищується ступінь мобільності власного капіталу і з'являється можливість ділових альтернатив:

- розширення власного виробництва;
- участь у капіталі інших підприємств;
- придбання інших паперів та ін.

В наведеному прикладі власний капітал підприємства майже на 90% іммобілізований у необоротні активи, а 10%, що залишилися, обслуговують власне виробництво у вигляді оборотних коштів, таким чином, у підприємства не залишається можливості гнучкої господарської політики.

Ступінь мобільності власного капіталу підприємства визначається коефіцієнтом маневрування. За даними табл. 5.7.1, протягом періоду коефіцієнт маневрування зріс на 1,73% і склав на кінець періоду 15,65%. Підвищення коефіцієнта маневрування зумовлене збільшенням довгострокових зобов'язань підприємства.

Визначення граничних рівнів коефіцієнта маневрування не є виправданим через суто індивідуальний характер цього показника. Але підвищення коефіцієнта маневрування є безумовно позитивною ознакою, оскільки свідчить про розширення можливостей оперативного управління капіталом підприємства.

5.8. Аналіз руху грошових коштів

Характеристики руху мобільних активів є значними параметрами фінансового стану підприємства, оскільки обумовлюють початок процесу кругообороту капіталу і грошового циклу господарської діяльності підприємства. Здатність підприємства забезпечити свої зобов'язання, тобто ліквідність його активів залежить від реального обороту його грошових коштів.

Як відомо, рух товарних і грошових потоків не співпадають у часі з суто фізичних причин. До того ж використання у якості платіжних засобів векселів, банківських акцептів тощо збільшує розрив між товарними потоками і потоками реальної готівки. В результаті у підприємства виникає необхідність контролювати рух грошових коштів з метою дотримання терміновості виконання зобов'язань по платежах.

Аналіз грошових потоків дає можливість визначити джерела надходжень і напрямки використання грошових коштів, виявити причини їх недостачі та обґрунтувати шляхи подолання дефіциту.

Основним джерелом даних для аналізу грошових потоків є „Звіт про рух грошових коштів”, з допомогою якого можна контролювати поточну платоспроможність підприємства, приймати оперативні рішення щодо управління грошовими коштами, виявляти причини розбіжностей між фінансовими результатами і грошовими надходженнями.

Сукупний грошовий потік підприємства обумовлюється трьома видами діяльності: операційною, інвестиційною та фінансовою.

Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною та фінансовою. Основна діяльність формує надходження та використання грошових коштів, що забезпечують виконання основних виробничо-комерційних функцій. Оскільки операційна діяльність підприємства є основним джерелом прибутку, то вона повинна бути також і основним джерелом грошових коштів.

Інвестиційна діяльність – це сукупність операцій з придбання та продажу необоротних активів, а також довгострокових фінансових інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів. Головним змістом інвестиційної діяльності є

розширення та модернізація матеріальної бази підприємства, а відтак інвестиційна діяльність зазвичай викликає тимчасовий відток грошових коштів.

Фінансова діяльність – це сукупність операцій, які призводять до зміни величини та складу власного капіталу. Ця діяльність обумовлює надходження грошових коштів за отриманими кредитами або в результаті емісії акцій, а також використання грошових коштів з метою погашення заборгованості за раніше отриманими кредитами і на виплату дивідендів. Фінансова діяльність покликана сприяти збільшенню грошових коштів підприємства, тобто створювати фінансове забезпечення основної та інвестиційної діяльності.

Основні потоки грошових коштів у розрізі видів діяльності підприємства наведено на рис. 5.8.1.

Визначення потоків грошових коштів може здійснюватись прямим і непрямим методом.

Прямий метод базується на обліку руху грошових коштів на рахунках підприємства, як показано у табл. 5.8.1.

Таблиця 5.8.1

Формат звіту про рух грошових коштів (прямий метод)

Надходження грошових коштів	Використання грошових коштів
<i>Залишок грошових коштів на початок періоду (ЗГКⁿ)</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - витрати від реалізації продукції, робіт; послуг за період - аванси від покупців - погашення ДЗ - інші надходження 	<ul style="list-style-type: none"> - оплата сировини та матеріалів - заробітна плата персоналу з відрахуваннями на соціальні заходи - відрахування в бюджет і позабюджетні фонди - інші витрати
<i>Грошовий потік від операційної діяльності (ГПОД)</i> ГПОД = НОД – ВОД	
<ul style="list-style-type: none"> - реалізація НоА - дивіденди, відсотки по довгострокових фінансових вкладеннях - повернення фінансових вкладень 	<ul style="list-style-type: none"> - придбання НоА - капітальні вкладення - довгострокові фінансові вкладення

Продовження табл. 5.8.1

1	2
<i>Грошовий потік від інвестиційної діяльності (ГПІД)</i> ГПІД = НІД – ВІД	
<ul style="list-style-type: none"> ■ випуск акцій ■ цільове фінансування ■ надходження кредитів та позикових коштів 	<ul style="list-style-type: none"> ■ повернення кредитів і позикових коштів ■ виплата дивідендів ■ погашення векселів
<i>Грошовий потік від фінансової діяльності (ГПФД)</i> ГПФД = НФД – ВФД →	
<i>Сукупний грошовий потік (СГП) :</i> СГП = ГПОД + ГПІД + ГПФД →	
<i>Залишок грошових коштів на кінець періоду (ЗГКⁿ)</i> ЗГК ⁿ = ЗГК ⁿ + СГП →	

Як свідчить табл. 5.8.1, прямий метод базується на розгорнутій інформації і надає аналітиці ширші відомості порівняно з непрямим методом. Але складання таких звітів - досить копітка справа і вимагає чимало часу.

Непрямий метод розрахунку грошових потоків ґрунтується на аналізі статей балансу та звіту про фінансові результати і не висвітлює наочно процес формування чистого руху грошових коштів. Перевагою непрямого методу є відносна простота.

П(С)БО №4 регламентує складання „Звіту про рух грошових коштів” на основі непрямого методу.

Формування звіту про рух грошових коштів непрямим методом за даними табл. 5.1.1, 5.6.1 і 5.8.2 наведено в табл. 5.8.3.

Таблиця 5.8.2

Фінансові результати за звітний період. тис. грн

Стаття	Сума
1	2
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	90000
2. Собівартість реалізованої продукції	(88000)*
3. Валовий прибуток	2000
4. Витрати:	
- адміністративні	(715)
- на збут	(46)
- інші операційні	(15)

Продовження табл. 5.8.2

1	2
5. Фінансовий результат від операційної діяльності	1224
6. Фінансові витрати (відсотки за кредит)	(279)
7. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	945
8. Податок на прибуток	(600)
9. Чистий прибуток	345
Довідково. Амортизація	3540
* Дані у дужках віднімаються	

Таблиця 5.8.3

Звіт про рух грошових коштів (непрямий метод), тис. грн

Стаття	Джерело даних	Сума
1	2	3
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності		
1. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	Табл. 5.8.2	945
2. Амортизація	Табл. 5.8.2	3540
3. Збільшення забезпечень	Табл. 5.6.1	277
4. Збільшення запасів	Табл. 5.3.2	(2029)
5. Зменшення дебіторської заборгованості	Табл. 5.3.2	113
6. Зменшення кредиторської заборгованості	Табл. 5.6.1	(121)
7. Збільшення доходів майбутніх періодів	Табл. 5.6.1	1145
8. Податок на прибуток	Табл. 5.8.1	(600)
Чистий рух коштів від операційної діяльності		3270
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності		
1. Придбання необоротних активів	Табл. 5.2.1	(6080)
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності		(6080)
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності		
1. Збільшення власного капіталу	Табл. 5.6.1	1140
2. Збільшення короткострокових кредитів	Табл. 5.6.1	300
3. Збільшення довгострокових кредитів	Табл. 5.6.1	1590
Чистий рух коштів від фінансової діяльності		3030
Чистий рух коштів за звітний період	3270-6080+ +3030=	220
Залишок коштів на початок періоду	Табл. 5.3.2	2108
Залишок коштів на кінець періоду	2108 + 220 =	2328*
* Розрахунковий показник залишку коштів на кінець періоду повинен дорівнювати наведеному в балансі (див. табл. 5.3.2)		

Показники, що містяться у звіті про рух грошових коштів, можуть бути використані для аналізу динаміки потоків грошових коштів, розрахунку показників платоспроможності та ефективності діяльності, вивчення структури надходжень та витрат грошових коштів. Розглянемо модель потоків грошових коштів від операційної діяльності в аналітичному форматі підприємства (табл. 5.8.4).

Таблиця 5.8.4

Рух грошових коштів від операційної діяльності за звітний період

Напрямок руху коштів	Сума, тис. грн	Питома вага у сумі джерел,%
I. Джерела грошових коштів		
1. Прибуток від звичайної операційної діяльності до оподаткування	945	15.70
2. Амортизація необоротних активів	3540	58.80
3. Збільшення забезпечень	277	4.60
4. Погашення дебіторської заборгованості	113	1.88
5. Збільшення доходів майбутніх періодів	1145	19.02
Всього	6020	100.0
II. Використання грошових коштів		
1. Збільшення запасів	2029	33.70
2. Зменшення кредиторської заборгованості	121	2.01
3. Податок на прибуток	600	9.97
Всього	2750	45.68
Чистий рух грошових коштів	3720	54.32

У наведеному в табл. 5.8.4 прикладі підприємство отримало 945 тис. грн готівки як прибуток від операційної діяльності, що склало 15.70 % грошових надходжень. За звітний період нараховано 3540 тис. грн амортизації і 277 тис. грн забезпечень майбутніх витрат, що разом склало 63.4 % (58.80+4.60) загальної суми надходжень. Погашення дебіторської заборгованості (113 тис. грн) і збільшення доходів майбутніх періодів (1145 тис. грн) разом склали 20.9 % (1.88+19.02). Таким чином, від поточних операцій надходження грошових коштів склало 6020 тис. грн (945+3540+277+113+1145).

2029 тис. грн (39.70 %) з надходжень грошових коштів використано на поповнення матеріальних запасів, а 600 тис. грн (9.97 %) на сплату податку з прибутку і 121 тис. грн (2.01 %) на погашення кредиторської заборгованості.

Чистий рух грошових коштів (Ч Р) визначається як різниця між загальною сумою джерел (надходжень) і загальною сумою витрат грошових коштів:

$$\text{ЧР} = 6020 - 2750 = 3270 \text{ тис. грн.}$$

Тобто чистий рух грошових коштів від операційної діяльності за період, що аналізується, становить надходження у розмірі 3270 тис. грн.

Грошові потоки за видами діяльності узагальнено в табл. 5.8.5.

Таким чином, дві третини від загального надходження готівки - 6020 тис. грн, або 66,52% є результатом операційної діяльності, а решта - 3030 тис. грн (33,48%) є результатом фінансової діяльності, отримані як короткострокові (збільшилися за період на 300 тис. грн) і довгострокові кредити (1590 тис. грн), а також у вигляді безкоштовних надходжень (1140 тис. грн), що призвело до збільшення власного капіталу.

Із загального надходження грошових коштів більше як дві третини (6080 тис. грн, або 67,18%) використано на придбання основних засобів, а решта використання стосується операційної діяльності (2750 тис. грн або 30,39%). Разом використання склало 8830 тис. грн, або 97,57% грошових надходжень, а чистий рух грошових – 220 тис. грн, або 2,43%.

Таким чином, 3270 тис. грн чистого надходження грошових коштів від операційної діяльності і 3030 тис. грн – від фінансової діяльності інвестовано у розширення матеріально – технічної бази підприємства.

Слід звернути увагу на відповідність напрямків і розмірів використання коштів економічному стану підприємства.

Так, обсяги діяльності за звітний період зросли на 5,9%, що потребує відповідного збільшення ресурсів. Приріст основних засобів склав 5,27% $\rightarrow (6080/115420 \times 100\%)$, що узгоджується із темпами розширення діяльності.

Таблиця 5.8.5

Формування грошового потоку за видами діяльності

Вид діяльності	Грошовий потік					
	надходження		використання		чистий рух	
	тис. грн	Відсоток до підсумку	тис. грн	Відсоток до суми надходжень	тис. грн	Відсоток до суми надходжень
Операційна	6020	66,52	2750	30,39	3270	36,13
Інвестиційна	-----	-----	6080	67,18	-- -6080	-- -67,18
Фінансова	3030	33,48	-----	-----	3030	33,48
Разом	9050	100	8830	97,57	220	2,43

В той же час збільшення запасів склало 10,99% → $(2090/18458 \times 100\%)$, що майже у двічі перевищує темпи приросту обороту і має негативним наслідком уповільнення обігу, накопичення надлишкових запасів і подовження операційного циклу.

Залучення короткострокових кредитів збільшилось на 19,16% → $(300/9160 \times 100\%)$, а довгострокових у 3,88% раза $(1590/410)$. Це викликає сумнів у достатності прибутку підприємства і може негативно вплинути на фінансову стабільність.

Відомості про рух грошових коштів мають суттєве значення для реальної оцінки фінансового стану підприємства.

Так, для вивчення платоспроможності підприємства доцільно доповнити показники, що наведені в розд. 5.5, коефіцієнтом поточної платоспроможності ($K_{пнс}$), що розраховується як добуток чистого руху грошових коштів за аналізований період до зміни величини поточних зобов'язань за той же період

$$K_{пнс} = \frac{ЧР}{ПЗ^1 - ПЗ^0} = \frac{ЧР}{\Delta ПЗ},$$

де $ПЗ^1$, $ПЗ^0$ – сума поточних зобов'язань відповідно на кінець і на початок періоду, що аналізується, з урахуванням заборгованостей по короткострокових кредитах банків.

За даними табл. 5.8.1 і 5.1.1 величина коефіцієнта поточної платоспроможності складе

$$K_{пнс} = \frac{220}{179} = 1.23.$$

Тобто, на кожен гривню приросту короткострокових зобов'язань припадає 1,23 грн чистого надходження грошових коштів. Якщо тенденції, що відбулися в аналізованому періоді, збережуться і в перспективі, то підприємство не матиме проблем з погашенням поточної заборгованості.

Фінансовий стан підприємства у найближчій перспективі залежить і від його здатності сплатити частку довгострокового боргу, що припадає на наступний рік. Для характеристики платоспроможності підприємства з урахуванням його довгострокових зобов'язань доцільно порівняти чисте надходження грошових коштів (готівки) з сумою довгострокових боргів, що мають бути сплачені протягом наступного року. Результат такого порівняння являє собою коефіцієнт готівкового покриття (K_n)

$$K_n = \frac{ЧР}{\Delta ДК},$$

де $\Delta ДК$ - частина основної суми довгострокових кредитів і грошових коштів, що мають бути сплачені протягом року.

В прикладі, що розглядається, підприємство на кінець року має залишок боргу по довгострокових кредитах банків – 2000 тис. грн, що має бути погашений протягом п'яти років рівними частинами. В такому разі на наступний рік припадає сума довгострокового боргу, що підлягає поверненню боргу у розмірі 400 тис. грн, а величина коефіцієнта покриття становить

$$K_n = \frac{200}{400} = 0.55.$$

Таке значення коефіцієнта покриття свідчить, що чисте надходження готівкових коштів становить майже половину поточних зобов'язань по довгострокових кредитах.

Якщо розрахункова величина коефіцієнта покриття становить менше, ніж одиницю ($K_n < 1$), це є свідченням про те, що підприємство не отримує достатньо готівкових коштів для погашення невідкладних зобов'язань. Таким чином, коефіцієнт покриття близько одиниці або менше є індикатором погіршення фінансового стану підприємства в найближчій перспективі при збереженні існуючих тенденцій: рівня прибутковості і чистого руху грошових коштів.

Показник чистого руху грошових коштів у співставленні з загальною сумою активів або виручкою від реалізації продукції характеризує їх віддачу у вигляді готівкових грошових коштів. Так, добуток чистого руху грошових коштів до середньої хронологічної величини активів за період, що аналізується, є коефіцієнтом грошової віддачі активів ($ГВ_a$):

$$ГВ_a = \frac{ЧР}{A} \times 100(\%);$$

$$ГВ = 220/9994 \times 100\%.$$

Інакше кажучи, використання кожних 100 грн активів підприємства забезпечує надходження 22 к. чистих грошових коштів.

Співставляючи чистий рух грошових коштів з виручкою від реалізації продукції за період, що аналізується, отримуємо коефіцієнт грошової віддачі обороту ($ГВ_{об}$)

$$ГВ_{об} = \frac{ЧР}{Д}$$

$$ГВ = 220/90000 \times 100 = 0,24\%$$

Тобто, в результаті реалізації продукції на 100 грн підприємство отримує 24 к. надходжень чистих грошових коштів.

Показники грошової віддачі активів та обороту характеризують здатність підприємства повертати борги та забезпечувати поточні платежі, тобто рівень платоспроможності підприємства. Ці показники корисно порівнювати в динаміці для з'ясування тенденцій розвитку підприємства, та з іншими підприємствами галузі для характеристики його конкурентоспроможності.

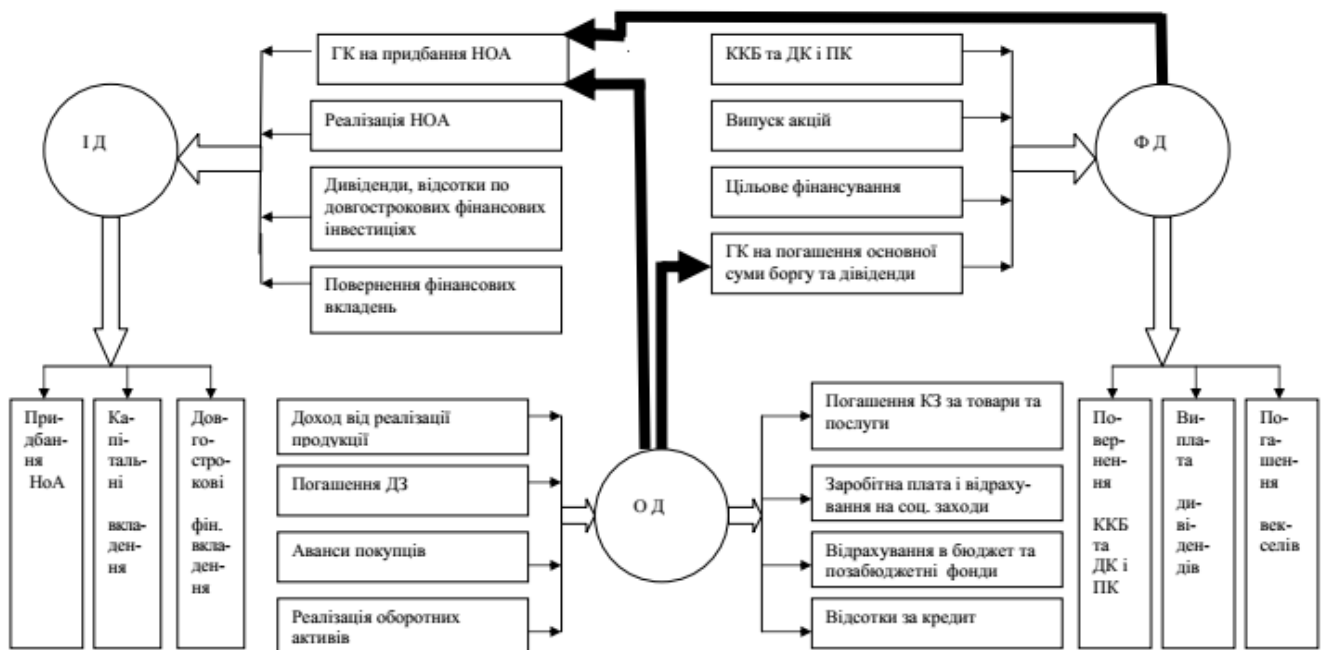

Рис. 5.8.1. Грошові потоки підприємства

5.9. Аналіз фінансових результатів і ефективності підприємства

Головним абсолютним фінансовим результатом діяльності підприємства є сума отриманого прибутку (зазнаного збитку).

У фінансовому аналізі використовується декілька показників прибутку (збитку):

- валовий;
- операційний;
- чистий,

що характеризують різні стадії формування фінансових результатів.

Крім того, фінансові результати підприємства поділяються за видами діяльності:

- звичайна, в тому числі: операційна (основна), фінансова і інвестиційна;
- надзвичайна.

На залізничному транспорті до операційної (основної) діяльності належать перевезення і допоміжне виробництво (ДВ). Схема формування фінансових результатів залізниці наведена на рис. 5.9.1.

Валовий прибуток являє собою різницю між доходами і прямими витратами певного виду робіт (перевезень чи ДВ). Відповідно валовий прибуток залізниці утворюється як сума валових прибутків за видами робіт.

Фінансовий результат операційної діяльності (операційний прибуток або збиток) визначається як різниця між валовим прибутком і адміністративними та загальновиробничими витратами плюс сальдо інших операційних доходів та витрат.

Фінансовий результат звичайної діяльності до оподаткування розраховується як алгебраїчна сума фінансових результатів операційної та фінансової і інвестиційної діяльності.

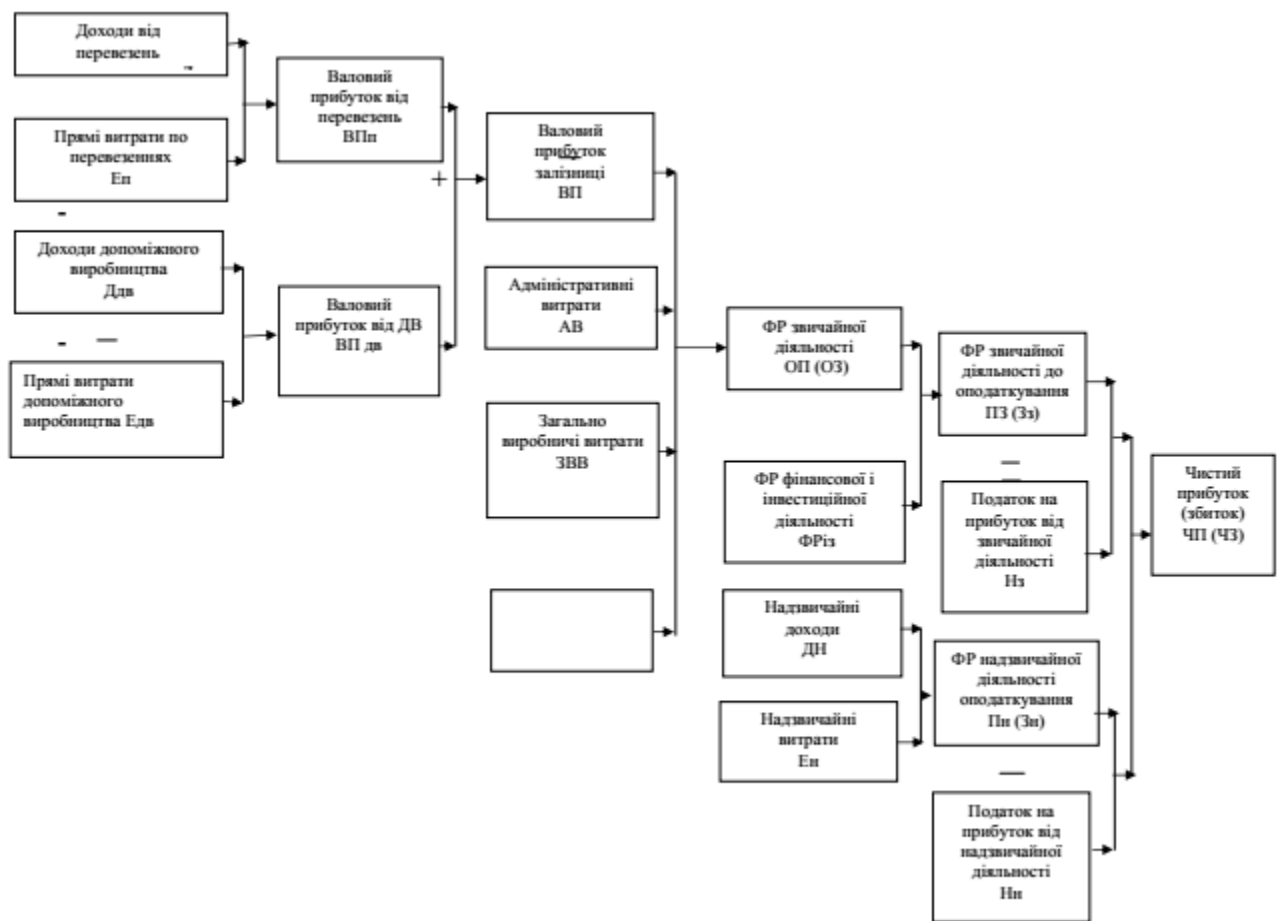

Рис. 5.9.1. Схема формування фінансових результатів залізниці

Фінансовий результат надзвичайної діяльності до оподаткування утворюється як різниця між надзвичайними доходами та витратами.

Чистий прибуток (збиток) від звичайної (надзвичайної) діяльності розраховується як фінансовий результат до оподаткування, зменшений на суму податку на прибуток від звичайної (надзвичайної) діяльності.

Загальний чистий прибуток (збиток) є алгебраїчною сумою чистих прибутків (збитків) від звичайної й надзвичайної діяльності.

Відносні показники прибутковості мають назву „рентабельність” і характеризують співвідношення між прибутком і авансованими або витраченими ресурсами, що забезпечили отримання прибутку.

Відтак показники рентабельності можна класифікувати за видами ресурсів:

- показники рентабельності активів;
- показники рентабельності капіталу;
- показники рентабельності продукції.

Розглянемо показники рентабельності активів. Найпоширенішими з них є:

- рентабельність активів (R_a), що розраховується як добуток прибутку (Π) до середньохронологічної за період суми активів ($\bar{A}$)

$$R_a = \frac{\Pi}{\bar{A}};$$

- рентабельність основних засобів або фондвіддача (R_ϕ), добуток прибутку до середньохронологічної за період вартості основних засобів ($\overline{ОФ}$)

$$R_\phi = \frac{\Pi}{\overline{ОФ}}.$$

В разі відсутності необхідних даних замість середньохронологічних величин активів і основних засобів можна використовувати моментні значення на початок і кінець періоду, що аналізується.

Серед показників, що характеризують прибутковість капіталу, найважливішими є:

- рентабельність власного капіталу ($R_{вк}$), або добуток прибутку до середньої (моментної) суми власного капіталу ($\overline{ВК}$)

$$R_{вк} = \frac{\Pi}{\overline{ВК}},$$

рентабельність постійного капіталу ($R_{пк}$), що визначається співвідношенням прибутку до суми постійного капіталу (середньої або моментної) ($\overline{ПК}$)

$$R_{пк} = \frac{\Pi}{\overline{ПК}}.$$

Показники рентабельності активів і рентабельності капіталу визначають віддачу авансованих ресурсів, тобто застосовуваних у періоді, що аналізується.

Третя група - показники рентабельності продукції, характеризує віддачу витрачених за період ресурсів.

Рентабельність продукції ($R_{п}$) розраховують співставленням прибутку з собівартістю реалізованої продукції ($\overline{Е}$)

$$R_{п} = \frac{\Pi}{\overline{Е}}.$$

Співставляючи прибуток з виручкою від реалізації продукції ($\overline{Д}$), отримуємо показник, що має назву „рентабельність обороту” (R_o)

$$R_o = \frac{\Pi}{\overline{Д}}.$$

Чисельник формул може являти собою різні показники прибутку:

- валовий прибуток;
- операційний прибуток;
- прибуток до оподаткування;
- чистий,

в залежності від цілей і задач аналізу.

Узагальнюючим показником ефективності діяльності підприємства є рентабельність активів, що показує суму прибутку, отриману підприємством з кожної гривні його активів або капіталу незалежно від джерела. Порівняння різних показників рентабельності активів дозволяє оцінити вплив на ефективність діяльності показників формування фінансових результатів.

Так, ефективність діяльності залізниці можна оцінити через віддачу валового прибутку (ВП)

$$R_{ав} = \frac{ВП}{А}.$$

Враховуючи, що валовий прибуток в цілому складається з валового прибутку від перевезень (ВП_п) і валового прибутку від допоміжного виробництва (ВП_{дв}), можна трансформувати формулу таким чином:

$$R_{ав} = \frac{ВП_{п} + ВП_{дв}}{А} = \frac{ВП_{п}}{А} + \frac{ВП_{дв}}{А} = R_{п} + R_{дв},$$

де $R_{п}$ - рентабельність перевезень ;

$R_{дв}$ - рентабельність допоміжного виробництва.

Таким чином, ефективність діяльності залізниці являє собою суму показників рентабельності перевезень і допоміжного виробництва.

Рентабельність активів розрахована як віддача операційного прибутку (ОП), дозволяє виявити вплив на ефективність діяльності непрямих витрат

$$R_{AO} = \frac{ОП}{A} = \frac{ВП - АВ - ЗВВ - C_{io}}{A} = R_{AB} - \frac{АВ}{A} - \frac{ЗВВ}{A} + \frac{C_{io}}{A},$$

де АВ - адміністративні витрати,

ЗВВ - загальнопромислові витрати,

C_{io} - сальдо інших операційних доходів і витрат.

В наведеній моделі складові

$$\frac{АВ}{A} \quad i \quad \frac{ЗВВ}{A}$$

показують, на скільки пунктів знижується рентабельність активів за рахунок адміністративних і загальнопромислових витрат відповідно, а $\frac{C_{io}}{A}$ - вплив інших операційних доходів і витрат.

За допомогою аналізу показника рентабельності активів, розрахованого виходячи з прибутку від звичайної діяльності до оподаткування (ПЗ), можна оцінити вплив різних видів звичайної діяльності на рівень ефективності.

$$R_{az} = \frac{Пз}{A} = \frac{ОП \pm ФР_{iz}}{A} = \frac{ОП}{A} + \frac{ФР_{iz}}{A} = R_{ao} + \frac{ФР_{iz}}{A},$$

де ФР_{iz} - фінансові результати іншої звичайної діяльності.

Ефективність звичайної діяльності може бути вищою або нижчою за ефективність операційної діяльності, що обумовлюється впливом фінансових результатів фінансової та інвестиційної діяльності. Кількісно вплив інших видів звичайної діяльності вимірюється як

$$R_{aa} - R_{aa} = \frac{ФР_{iz}}{A} \begin{cases} \leftarrow "+" \text{приріст ефективності} \\ \leftarrow "-" \text{зниження ефективності} \end{cases}$$

Показник рентабельності активів, розрахований на основі чистого прибутку від звичайної діяльності ($R_{ачз}$), у порівнянні з попереднім ($R_{аз}$) відображує вплив податку на прибуток на рівень ефективності

$$R_{ачз} = \frac{ЧП}{А} = \frac{П_з - Н_з}{А} = \frac{П_з}{А} - \frac{Н_з}{А} = R_{аз} - \frac{Н_з}{А}.$$

Величина $\frac{Н_з}{А}$ показує, на скільки пунктів знижується рівень ефективності за рахунок податку на прибуток від звичайної діяльності.

З урахуванням результатів надзвичайної діяльності величину чистого прибутку можна визначити як

$$ЧП = П_з - Н_з + П_н - З_н - Н_н,$$

де $П_н$ - прибуток надзвичайний;

$З_н$ - надзвичайний збиток;

$Н_н$ - податки з надзвичайного прибутку, а рівень ефективності ($R_{ач}$) як

$$R_{ач} = R_{ачз} - \frac{З_н + Н_н - П_н}{А}.$$

Складова $\frac{З_н + Н_н - П_н}{А}$ визначає, на скільки пунктів знижується (зростає) ефективність діяльності під впливом надзвичайних обставин.

Узагальнена схема розрахунку показників рентабельності активів наведена на рис. 5.9.2.

Для залізничного транспорту та інших фондомістких галузей промисловості велике значення має рівень ефективності використання основних засобів, а надто їх активної частини, що в значній мірі обумовлює ефективність діяльності в цілому.

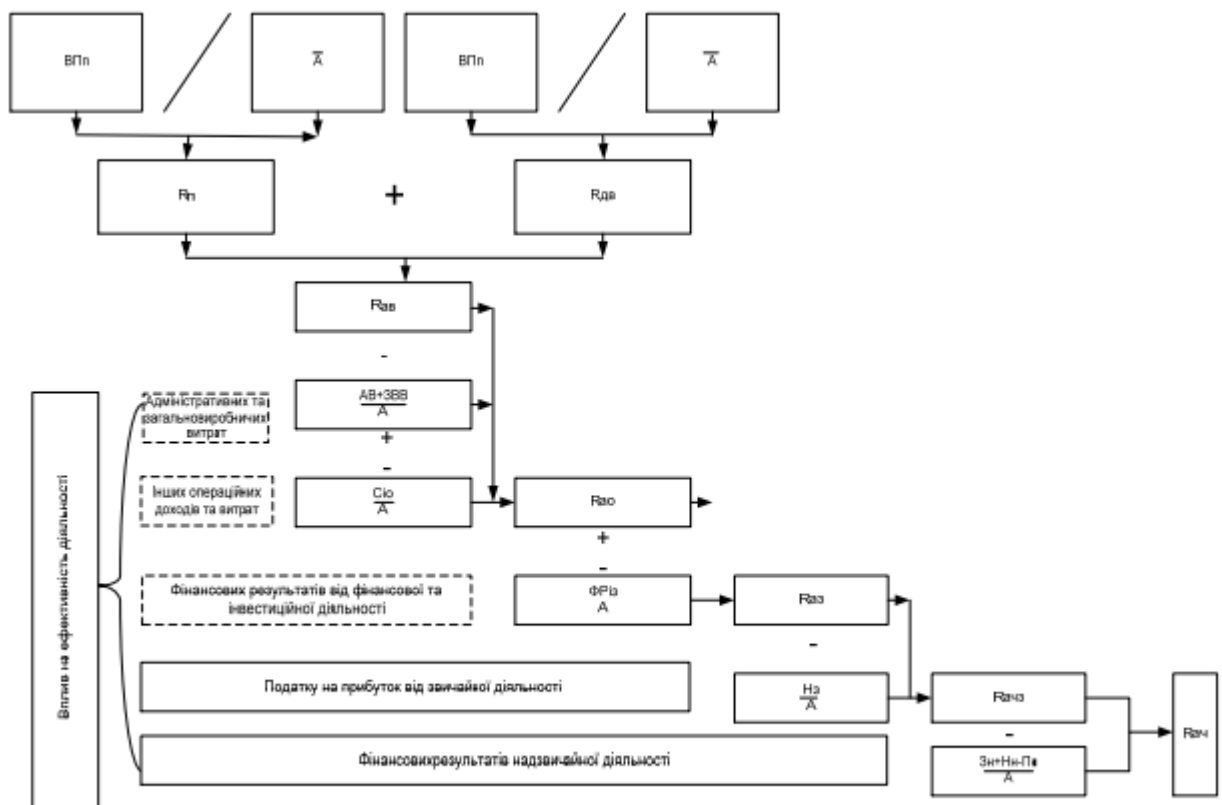

Рис. 5.9.2. Схема розрахунку показників рентабельності активів

Розглянемо взаємозв'язок між фондівдачею та рентабельністю активів. Згідно з визначенням, можна записати

$$\frac{R_a}{R_\phi} = \frac{\frac{\Pi}{A}}{\frac{\Pi}{\text{ОФ}}} = \frac{\Pi * \text{ОФ}}{\Pi * A} = \frac{\text{ОФ}}{A} = \alpha\phi,$$

де $\alpha\phi$ - питома вага вартості основних засобів в активах підприємства.

Звідси

$$R_a = R_\phi * \alpha\phi.$$

Тобто рентабельність активів прямо пропорційна фондівдачі і питомій вазі основних засобів в активах підприємства.

Враховуючи, що виробництво продукції або виконання робіт, на яких спеціалізується підприємство, забезпечуються передусім, використанням активної частини основних засобів (ОФа), корисно оцінити її вплив на ефективність діяльності. Фондовіддачу активної частини основних засобів (РФА) можна обчислити як

$$R_{\phi a} = \frac{\Pi}{\text{ОФ}_a} = \frac{\Pi}{\text{ОФ} * \alpha a} = \frac{R_\phi}{\alpha a},$$

де αa - питома вага активної частини основних засобів в їх загальній вартості.

Звідси маємо:

- фондівдача являє собою добуток фондівдачі активної частини основних засобів і її питомої ваги

$$R_\phi = R_{\phi a} * \alpha a;$$

- рентабельність активів визначається як добуток фондівдачі активної частини основних засобів, її питомої ваги в загальній вартості основних засобів і питомої ваги основних засобів в активах підприємства

$$R_a = R_{\phi a} * \alpha a * \alpha \phi .$$

Враховуючи, що

$$\alpha a * \alpha \phi = \frac{ОФ_a}{ОФ} * \frac{ОФ}{А} = \frac{ОФ_a}{А} = \beta_a ,$$

де β_a - питома вага активної частини основних засобів в активах підприємства, отримуємо формулу взаємозв'язку рентабельності активів та фондівдачі активної частини основних засобів

$$R_a = R_{\phi ax} * \beta_a .$$

Таким чином, можна зробити висновок, що ефективність діяльності підприємства (вимірювана рентабельністю активів) прямо пропорційна ефективності використання активної частини основних засобів і її питомій вазі в загальній сумі активів. Іншими словами, прибутковість підприємства тим вища, чим раціональніше використовуються основні засоби в їх активній частині і чим більшу частку вони складають в активах підприємства.

Рентабельність активів як узагальнюючий показник ефективності діяльності акумулює в собі вплив інших показників використання ресурсів підприємства. Так, існує взаємозв'язок між рентабельністю активів і прибутковістю продукції:

$$R_a = \Pi / A = \Pi / A * Д / Д = \Pi / Д * Д / A = R_o * K_{oa}$$

Тобто рентабельність активів прямо пропорційна рентабельності обороту (сумі прибутку, що отримує підприємство з однієї гривні реалізованої продукції) і коефіцієнту

оборотності активів (швидкості обороту активів). Це співвідношення визначає важливу закономірність, на якій будується стратегія фінансового менеджменту: навіть при відносно невисокому рівні рентабельності обороту підприємство може бути достатньо прибутковим при швидкій оборотності активів. Враховуючи, що виручка від реалізації (Д) відбиває рівень цін на продукцію (при незмінній собівартості виручка від реалізації тим більше, чим вище ціна продукції), а підвищення цін знижує конкурентоспроможність продукції, прискорення оборотності активів є дієвою альтернативою для підвищення ефективності діяльності підприємства.

У свою чергу, рентабельність обороту залізниці можна обчислити через показник валового прибутку

$$R_{ov} = VP / Д = (VP_{п} + VP_{пдд}) / Д = ((D_{п} - E_{п}) + (D_{пдд} - E_{пдд})) / Д.$$

Основні складові частини прямих витрат на перевезення і підсобно-допоміжну діяльність визначають чинники рентабельності обороту такого рівня:

$$E_{п} = E_{пз} + E_{пз} + E_{па} + E_{пі};$$

$$E_{пдд} = E_{пддз} + E_{пддм} + E_{пдда} + E_{пдд},$$

де індекси з, м, а, і означають відповідно оплату праці з нарахуваннями, матеріальні витрати, амортизаційні відрахування, інші витрати.

Величина коефіцієнта оборотності активів поновлюється загальною сумою чистого доходу і середньохронологічною (моментною) вартістю активів підприємства

$$K_{oa} = Д / А .$$

Загальна вартість активів складається з вартості необоротних активів (НоА) мобільних активів (МА) і витрат майбутніх періодів (ВМП)

$$A = HoA + MA + BМП.$$

Варто також відзначити головні складові оборотних і необоротних активів

$$HoA = OF + HMA + IH;$$

$$MA = GK + ДЗ + З,$$

де OF – основні засоби;

HMA – нематеріальні активи;

H – інші необоротні активи;

GK – грошові кошти;

ДЗ – дебіторська заборгованість;

З – запаси.

Враховуючи названі чинники, схема формування рентабельності активів матиме такий вигляд (див. рис. 5.9.3).

Узагальнений показник прибутковості активів R_a є одночасно і показником прибутковості капіталу R_k виходячи з тотожності активу і пасиву балансу

$$A = K.$$

Для фінансового добробуту підприємства суттєве значення має ефективність використання власного (R_{vk}) і постійного (R_{pk}) капіталу як основа перспективності стабільності. Показник рентабельності власного капіталу R_{vk} , що визначає, скільки гривень прибутку (валового, операційного, чистого тощо) підприємство отримує від використання 1 гривні власних фінансових ресурсів, дозволяє оцінити альтернативні можливості застосування капіталу, наприклад, для фінансових вкладень. Якщо віддача фінансових вкладень вище, ніж R_{vk} , то доцільно спрямовувати вільні кошти не на розширення власного виробництва, а на фінансові вкладення.

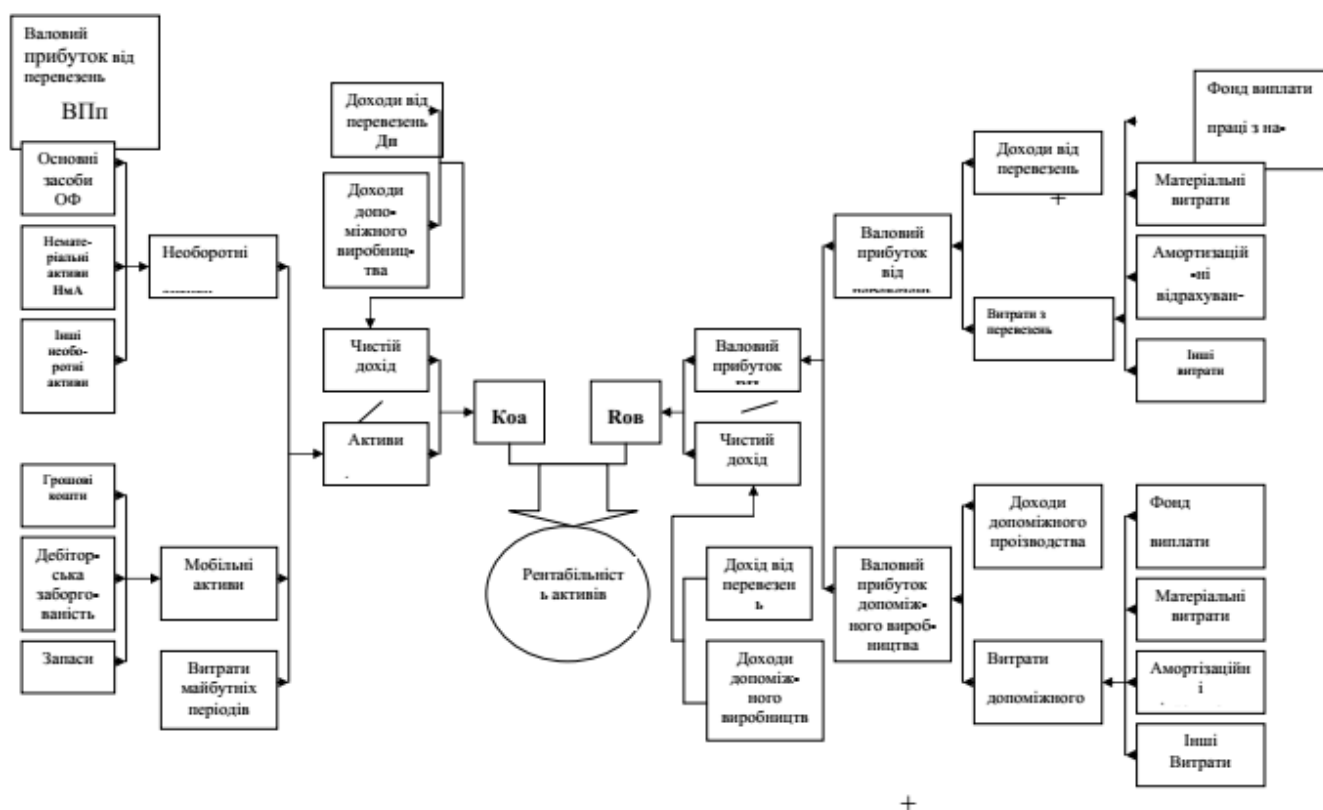

Рис. 5.9.3. Схема формування рентабельності активів

Ефективність використання власного капіталу впливає на ефективність діяльності підприємства. Взаємозв'язок між цими показниками визначається моделлю

$$R_a = R_k = \Pi / K * BK / BK = \Pi / BK * BK / K = R_{BK} * K_{ав}.$$

Тобто ефективність діяльності підприємства прямо пропорційна рентабельності власного капіталу і коефіцієнту автономії. Таким чином, підвищення коефіцієнта автономії, тобто частки власного капіталу в пасивах, призводить до зростання ефективності діяльності в цілому.

У свою чергу рентабельність власного капіталу пов'язана з рентабельністю обороту, структурою капіталу і швидкістю його обороту. Виходячи з тотожностей

$$R_{BK} = R_k / K_{ав}, R_o = \Pi / Д \text{ і } K_{ок} = Д / K$$

можна записати

$$R_{BK} = \Pi / K * K / BK * Д / Д = \Pi / Д * Д / K * K / BK = (R_o * K_{ок}) / K_{ав}.$$

Таким чином, рентабельність власного капіталу прямо пропорційна рентабельності обороту і швидкості обертання капіталу та зворотно пропорційна коефіцієнту автономії.

Враховуючи, що

$$K_{ав} = 1 - K_{п},$$

маємо
$$R_{BK} = (R_o * K_{ок}) / (1 - K_{п}),$$

де $K_{п}$ – коефіцієнт залучення позикових коштів.

На основі останньої моделі можна зробити висновок, що залучення позикових коштів може розглядатися як один із напрямків підвищення віддачі власного капіталу.

Розглянемо показники рентабельності продукції. Як зазначалося, її можна оцінювати співставленням прибутку з собівартістю реалізованої продукції або доходом від реалізації.

Порівняємо показники рентабельності продукції та рентабельності обороту

$$R_o / R_{п} = П * E / Д * П = E / Д.$$

Таким чином, співставлення рентабельності продукції і рентабельності обороту характеризує частку витрат в доході від реалізації продукції.

При цьому рентабельність продукції показує, скільки прибутку отримує підприємство з кожної гривні прямих витрат на виробництво продукції, а рентабельність обороту – скільки прибутку залишається у підприємства з кожної гривні реалізації після відшкодування витрат на виробництво продукції.

Серед показників рентабельності продукції найпоширенішим є рентабельність обороту, розрахована на основі чистого прибутку, що має назву норми чистого прибутку ($R_{оч}$)

$$R_{оч} = ЧП / Д.$$

Норма чистого прибутку показує, скільки прибутку залишається у підприємства з кожної гривні реалізації після погашення всіх його витрат.

Порівняння показників у рентабельності обороту, розрахованих по валовому, операційному, до відрахування податку і чистому прибутку дозволяє отримати змістовні аналітичні висновки щодо чинників формування норми чистого прибутку. Так, порівнюючи показники рентабельності обороту, розраховані по чистому прибутку $R_{оч}$ і чистому прибутку від звичайної діяльності ($R_{оз}$), можна визначити вплив фінансових результатів надзвичайної діяльності на рентабельність обороту

$$R_{очз} - R_{оч} = ЧПз / Д = (ЧПз + Пн - Зн - Нн) / Д = - (Пн - Зн - Нн) / Д.$$

Величина $(Пн - Зн - Нн) / Д$ характеризує змінення норми чистого прибутку під впливом фінансових результатів надзвичайної діяльності, а також – частку фінансових результатів надзвичайної діяльності в кожній гривні реалізації.

Співставлення рентабельності обороту на основі фінансового результату до сподаткування (R_{03}) і чистого прибутку від звичайної діяльності ($R_{03ч}$) визначає вплив податку на прибуток від звичайної діяльності на рентабельність обороту

$$R_{03} - R_{03ч} = Пз / Д - ЧПз / Д = Пз/Д - (Пз - Нн) / Д = Нз / Д.$$

Добуток $Нз / Д$ показує, яку частку складає податок на прибуток від звичайної діяльності в кожній гривні доходу.

Порівнявши рентабельність обороту розраховану за операційним прибутком (R_{00}) і фінансовим результатом до оподаткування (R_{03}), визначимо вплив інших видів звичайної діяльності:

$$R_{00} - R_{03} = ОП / Д - (ОП \pm ФРiЗ) / Д = \pm (ФРiЗ / Д).$$

Величина $ФРiЗ / Д$ характеризує частку фінансового результату фінансової і інвестиційної діяльності в кожній гривні реалізації.

Нарешті, порівняння рентабельності обороту на основі валового ($R_{0в}$) і операційного (R_{00}) прибутку показує частку непрямих витрат (адміністративних і загальновиробничих, а також сальдо інших операційних доходів і витрат) в кожній гривні реалізації і сальдо інших операційних доходів і витрат:

$$R_{0в} - R_{00} = ВП / Д - (ВП - АВ - ЗВВ \pm Сiо) / Д = (АВ + ЗВА) / Д \pm Сiо / Д.$$

Враховуючи, що валовий прибуток залізниці складається із валового прибутку від перевезень і валового прибутку від допоміжного виробництва, визначаємо частку кожного виду діяльності в кожній гривні реалізації:

$$R_{0в} = ВП / Д = (ВПп + ВПдв) / Д = ВПп / Д + ВПдв / Д.$$

Схема розрахунку показника норми чистого прибутку наведена на рис. 5.9.4.

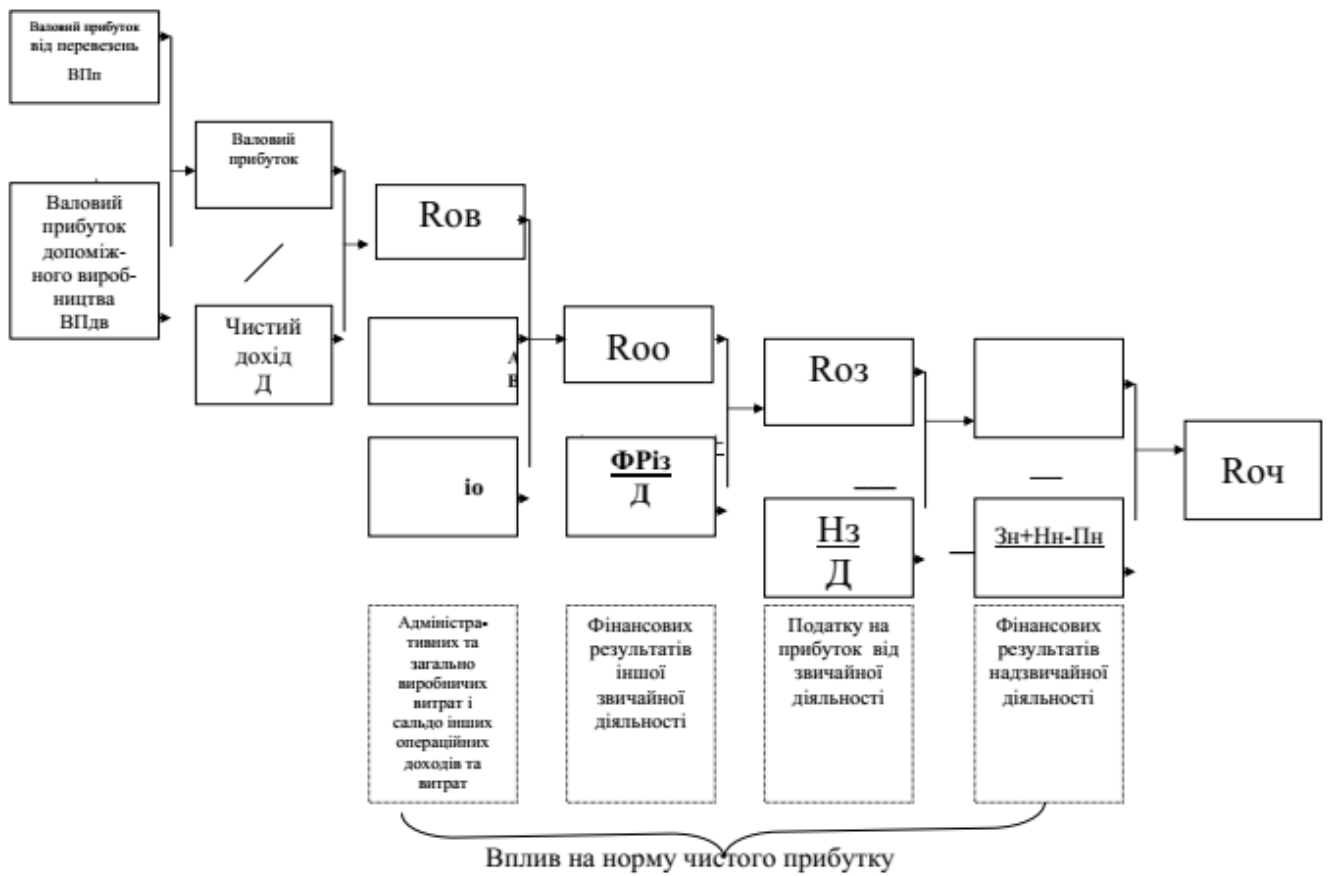

Рис. 5.9.3. Схема розрахунку норми чистого прибутку

5.10. Аналіз ринкової й інвестиційної активності

Для акціонерних підприємств, що мають вихід на біржу цінних паперів, актуальним є питання аналізу ринкової й інвестиційної активності.

В акціонерних підприємствах прибуток після сплати податку (чистий прибуток) розподіляється за двома основними напрямками:

- на виплати дивідендів за акціями;
- на розширення виробництва (реінвестування).

Задача підприємства - вибрати оптимальну стратегію використання прибутку і нарощування капіталу через випуск додаткових акцій.

Для оцінення ринкової активності підприємства використовують такі показники, як:

- прибуток на акцію;
- цінність акції;
- рентабельність акції;
- дивідендний вихід.

Прибуток на акцію ($ПА$) - відношення чистого прибутку до кількості акцій у обігу (K), грн,

$$ПА = \frac{ЧП}{K}.$$

Наприклад: фінансовий результат підприємства до відрахування податку складає 20000 грн, а кількість акцій в обігу 10000; при ставці податку на прибуток 30% чистий прибуток складе 14000 грн ($20000 - 20000 \times 0,3$); відповідно прибуток на акцію буде дорівнювати:

$$ПА = \frac{14000}{10000} = 1,4.$$

Прибуток на акцію зростає, якщо розширюється масштаб діяльності підприємства при збереженні досягнутого рівня рентабельності без додаткового випуску акцій у обіг.

Цінність акцій ($K_{ца}$) – відношення ринкової ціни акції до прибутку на акцію

$$K_{ца} = ЦА / ПА.$$

Цінність акції можна розрахувати і як добуток вартості акцій, що знаходяться у обігу ($ВА$), і чистого прибутку, раз,

$$K_{цн} = ЦА / ПА = ЦА * К / ПА * К = ВА / ЧП.$$

Наприклад: якщо ціна акції на ринку цінних паперів складає 10 грн за штуку, то цінність акції відповідно дорівнює, раз,

$$k_{ца} = \frac{10}{1,4} = 7,14$$

чи

$$k_{ца} = \frac{10 \times 10000}{14000} = 7,14.$$

Показник цінності акції виражає, у скільки разів ринкова ціна акції перевершує віддачу з однієї акції у вигляді чистого прибутку чи скільки гривень згодний заплатити покупець за кожен гривню прибутку на акцію. Таким чином, цінність акції характеризує рівень попиту.

Покупець платить більше, ніж реальна віддача з однієї акції на сучасний момент ($k_{ца} > 1$), якщо очікує істотного зростання прибутку в майбутньому. Тому для знову створюваних підприємств і підприємств, що розвиваються, характерні високі значення цінності акцій (понад 20).

Рентабельність акції (R_a) - відношення дивіденду, виплачуваного по акції (d), до її ринкової ціни, %,

$$R_a = \frac{d}{ц} \text{ (разів) чи } R_a = \frac{d}{ц} \times 100.$$

Наприклад: дивіденд по акції визначений у сумі 65 к., отже,

$$R_a = \frac{0,65}{10} = 0,065 \text{ чи } 6,5\%.$$

Рентабельність акції показує, скільки гривень доходу одержує інвестор (власник акцій) на кожну гривню вкладеного капіталу чи який відсоток повернення вкладеного капіталу.

Показники "Цінність акції" і "Рентабельність акції" розрізняються адресністю. Для великих інвесторів, що бажають придбати підприємство чи його значну частину, першочерговий інтерес являє цінність акції. З погляду дрібних акціонерів- осіб, що бажають вкласти на короткий термін тимчасовий надлишок засобів, важливіше показник рентабельності акції.

Дивідендний вихід ($k_{ДВ}$) - відношення дивіденду, виплачуваного по акції, до прибутку на акцію, %,

$$k_{ДВ} = \frac{d}{ПА} = \frac{d \cdot K}{ПА \cdot K} = \frac{\sum d}{ЧП} \text{ (разів) чи } k_{ДВ} = \frac{d}{ПА} \times 100,$$

де $\sum d$ - сума виплачуваних дивідендів, грн.

Наприклад: за наведеними вище даними,

$$k_{ДВ} = \frac{0,65}{1,4} = 0,464 \text{ чи } 46,4\%.$$

Дивідендний вихід показує, яку частину чистого прибутку підприємство виплачує акціонерам у вигляді дивідендів.

Вважається, що підприємства з вищими значеннями дивідендного виходу у майбутньому матимуть незначний приріст доходів, бо значну частину чистого прибутку витрачають у вигляді дивідендів, а не виплачують на розвиток підприємства.

З економічної суті показника випливає, що дивідендний вихід не може бути менше нуля і не повинний бути більше одиниці. Якщо дивідендний вихід більше одиниці, це означає, що в підприємстві недостатньо чистого прибутку для виплати дивідендів, що є несприятливим симптомом його фінансового стану.

Інвестиційну активність підприємства оцінюють за показником реінвестованого прибутку ($K_{\text{па}}$) - відношення суми чистого прибутку, вкладеного в розширення виробництва, і чистого прибутку

$$k_{\text{рп}} = \frac{\text{чп} - \sum d}{\text{чп}}.$$

Для нашого прикладу

$$k_{\text{ца}} = \frac{14000 - 0,65 \times 10000}{14000} = 0,536 \text{ чи } 53,6 \ \%.$$

З визначень відповідних показників випливає, що

$$k_{\text{дв}} + k_{\text{рп}} = \frac{\sum d}{\text{чп}} + \frac{\text{чп} - \sum d}{\text{чп}} = 1.$$

Власний капітал акціонерного підприємства може збільшуватися або за рахунок реінвестування прибутку, або за рахунок випуску додаткових акцій.

Створення нового джерела фінансування вимагає додаткових витрат. До того ж випуск додаткових акцій може привести до зниження попиту на них. Тобто, така стратегія не гарантує з 100% імовірністю фінансового добробуту підприємства.

Власний же прибуток є більш надійним джерелом розширення діяльності підприємства. Тому важливим показником інвестиційної активності акціонерного підприємства є коефіцієнт стійкості економічного зростання ($k_{\text{сп}}$) - відношення реінвестованого прибутку (Пр) до власного капіталу (ВК) підприємства, раз,

$$K_{\text{сп}} = \frac{\text{чп} - \sum d}{\text{СК}} = \frac{\text{Пр}}{\text{СК}}$$

чи

$$k_{\text{ур}} = \frac{\text{чп} - \sum d}{\text{СК}} \times 100 = \frac{\text{Пр}}{\text{СК}} \times 100 .$$

Для нашого прикладу прийmemo суму власного капіталу В розмірі 100000 грн, тоді

$$K_{cp} = \frac{14000 - 6500}{100000} = 0,075 \text{ чи } 7,5\%.$$

Це значить, що за рахунок власного прибутку підприємство може збільшувати власний капітал на 7,5% щорічно.

Таким чином, коефіцієнт стійкості економічного зростання показує, якими темпами може надалі розвиватися підприємство при колишніх джерелах фінансування.

Для оцінення причин зміни коефіцієнта стійкості економічного зростання і можливостей його підвищення можна використовувати таку модель:

$$k_{ур} = \frac{ПР}{СК} \times \frac{П}{Д} \times \frac{Д}{А} \times \frac{А}{А},$$

де П - фінансовий результат діяльності (прибуток);

Д - доходи підприємства за період, що аналізується;

А - активи підприємства (середня хронологічна величина за період, що аналізується).

З огляду на те, що співвідношення фінансового результату і доходів підприємства від реалізації продукції виражає рентабельність продукції (R_n)

$$R_n = \frac{П}{Д};$$

співвідношення доходів і активів являє собою коефіцієнт оборотності активів

$$k_{OA} = \frac{Д}{А},$$

а співвідношення власного капіталу й активів - коефіцієнт автономії

$$k_{авт} = \frac{СК}{А};$$

модель коефіцієнта стійкості економічного зростання можна записати в такому вигляді

$$k_{\text{ср}} = \frac{k_{\text{РП}} \times R_n \times k_{\text{ОА}}}{k_{\text{авт}}}.$$

Виходячи з наведеної моделі, можна розрахувати вплив коефіцієнта реінвестування прибутку, коефіцієнта автономії, рентабельності продукції і коефіцієнта оборотності активів на величину коефіцієнта стійкості економічного зростання

$$\Delta k_{\text{ср}} \text{ к авт} = \frac{k_{\text{РП}}^{\text{PI}} \times R_n^n \times k_{\text{ОА}}^n}{k_{\text{авт}}^{\text{o}}} - \frac{k_{\text{РП}}^{\text{PI}} \times R_n^n \times k_{\text{ОА}}^n}{k_{\text{авт}}^n};$$

$$\Delta k_{\text{ср}} \text{ к РП} = \frac{\Delta k_{\text{РП}} \times R_n^n \times k_{\text{ОА}}^n}{k_{\text{авт}}^{\text{o}}};$$

$$\Delta k_{\text{ср}} \text{ РП} = \frac{\Delta R_n \times k_{\text{РП}}^{\text{o}} \times k_{\text{ОА}}^n}{k_{\text{авт}}^{\text{o}}};$$

$$\Delta k_{\text{УП}} \text{ к ОА} = \frac{\Delta k_{\text{ОА}} \times \Delta k_{\text{РП}}^{\text{o}} \times R_n^{\text{o}}}{k_{\text{авт}}^{\text{o}}};$$

При цьому сума

$$\Delta K_{\text{ср}} \text{ Рн} + \Delta k_{\text{ср}} \text{ кОА} = \Delta k_{\text{ср}} \text{ Р а},$$

де R_a - рентабельність активів.

З розгляду формули для аналізу коефіцієнта стійкості економічного зростання випливає, що він зростає зі зростанням частки прибутку, що направляється на розширення виробництва, рентабельності продукції й оборотності активів і знижується при зростанні коефіцієнта автономії, тобто частки власного капіталу в загальній сумі джерел засобів підприємства.

Для підвищення коефіцієнта стійкості економічного зростання підприємство може запровадити такі дії:

знизити частку прибутку, що йде на виплату дивідендів;
підвищити рентабельність продукції і збільшити обсяги виробництва за рахунок удосконалювання виробничого процесу;
підвищити частку позикових засобів за рахунок кредитів.

5.11. Експрес-аналіз фінансового стану підприємства за методом коефіцієнтів

Як зазначалося, кількісну характеристику фінансового стану підприємства визначають за допомогою широкого кола абсолютних та відносних показників. Відносні показники, а саме, фінансові коефіцієнти – є показниками, що індетивно характеризують фінансовий стан підприємства. Вони розраховуються, як було показано, виходячи з співвідношень між окремими статтями балансу та іншої фінансової звітності і можуть слугувати підставою для поточного оцінення діяльності підприємства, визначення його фінансового стану на певний момент часу, а також порівняльного аналізу фінансового стану підприємства за суміжні періоди для визначення тенденцій його зміни (покращення або погіршення), а також для порівняння фінансового стану підприємства, що розглядається, з іншим підприємством або середньогалузевими значеннями коефіцієнтів для визначення його рейтингу.

Фінансові коефіцієнти визначають найбільш важливі пропорції підприємства. Можна сказати, що чим ближче значення коефіцієнтів конкретного підприємства до стандартних (нормативних) величин, тим стабільніше його фінансовий стан. Однак такі порівняння не мають вирішального значення, оскільки в залежності від галузевих відмін, загальних економічних умов і господарської політики підприємства його індивідуальні коефіцієнти можуть суттєво відрізнитись від стандартних при збереженні нормального фінансового стану.

Слід також зауважити, що хоча фінансові коефіцієнти більш придатні для порівняльного аналізу фінансового стану підприємства в динаміці, ніж показники абсолютні, не можна беззастережено покладатися тільки на них. Якщо базовий період суттєво відрізняється від періоду, що аналізується, умовами

господарювання, то і рівень коефіцієнтів, прийнятний у минулому, може не виявитися таким і на подальший час.

Для всебічного і об'єктивного оцінення фінансового стану підприємства не можна обмежитись тільки фінансовими коефіцієнтами, як і взагалі тільки кількісними показниками. Таку оцінку можна отримати, лише послуговуючись збалансованою системою кількісних і якісних показників. При цьому якісні показники повинні відбивати такі нюанси загального іміджу підприємства і умов його діяльності, природа яких не допускає їх однозначної кількісної оцінки, але які, тим не менше, мають суттєвий вплив на його фінансовий стан. Наприклад, наявність чи відсутність конкуренції, методи просування продукції на ринок, авторитет керівництва підприємства тощо.

Тим не менше відносні показники фінансового стану є продуктивним доцільним засобом обґрунтування його попередньої оцінки. Сукупність фінансових коефіцієнтів, що розглянуті раніш, можна поділити на п'ять груп, що характеризують відповідні аспекти фінансового стану підприємства:

- 1) коефіцієнти ділової активності;
- 2) коефіцієнти фінансової стійкості;
- 3) коефіцієнти платоспроможності і ліквідності;
- 4) коефіцієнти рентабельності;
- 5) коефіцієнти ринкової та інвестиційної активності підприємства.

Наприклад, в табл. 4.4.1 згруповані, як зазначено вище, фінансові коефіцієнти, розраховані у попередніх розділах, що дозволяє охарактеризувати динаміку фінансового стану умовного підприємства. Оцінка динаміки кожного показника (позитивна – „+” чи негативна – „-”) визначена з урахуванням стандартного значення коефіцієнта, а також бажаного напрямку його зміни. Так, наприклад, підвищення показника рентабельності у кожному разі слід оцінити як позитивне. Що ж стосується, наприклад, такого показника, як коефіцієнт автономії, то виходячи з його оптимального значення – 0,5, можна сказати, що зростання цього коефіцієнта з 0,3 до 0,4 є позитивним, а з 0,6 до 0,8 – навпаки.

Таблиця 5.11.1

Відносні показники фінансового стану підприємства

<i>Показник</i>	<i>Базовий період</i>	<i>Звітний період</i>	<i>Покращення (+) Погіршення (-)</i>
I. Коефіцієнти ділової активності			
1.1. Коефіцієнт обігу активів	0,870	0,879	+
1.2. Коефіцієнт обігу запасів та затрат	4,58	4,37	-
1.3. Коефіцієнт обігу рахунків дебіторів	40,19	4,96	+
1.4. Коефіцієнт обігу необігових активів	13	1,16	+
1.5. Коефіцієнт обігу власного капіталу	0,981	1,005	+
1.6. Коефіцієнт ефективності кредитування	9,27	9,51	+
II. Коефіцієнти фінансової стійкості			
2.1. Коефіцієнт автономії	88,61	87,40	+
2.2. Коефіцієнт боргу	12,86	14,42	+
2.3. Коефіцієнт інвестування власного капіталу	87,40	88,82	-
2.4. Коефіцієнт інвестування постійного капіталу	86,15	84,69	-
2.5. Коефіцієнт маневреності	13,92	15,65	+
III. Коефіцієнти ліквідності			
3.1. Коефіцієнт покриття	2,11	2,28	+/-
3.2. Коефіцієнт матеріального покриття	1,72	1,88	-
3.3. Коефіцієнт ліквідності	0,39	0,40	+/-
3.4. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,20	0,21	+
IV. Коефіцієнти рентабельності			
4.1. Рентабельність підприємства	1,84	1,95	+
4.2. Рентабельність власного капіталу	2,08	2,23	+
4.3. Рентабельність постійного капіталу	2,07	2,19	+
4.4. Рентабельність продукції	2,12	2,22	+

Навіть побіжний погляд на останню колонку таблиці переконує в тому, що фінансовий стан підприємства у звітному періоді покращився порівняно з базовим. Про це свідчить переважна кількість оцінок «+». Але особливу увагу слід звернути саме на те, що мають місце «-». Так, негативний вплив на ділову активність і ліквідність підприємства справило нераціональне формування запасів, наявність надлишкових запасів, що не використовуються продуктивно (див. 1.2; 3.1; 3.2; 3.3; 3.5). Мінуси, що характеризують динаміку показників інвестування капіталу, свідчать про те, що фінансову стійкість підприємства можна підвищити шляхом забезпечення більш раціональної структури капіталу – більш активного залучення позикових коштів, передусім, довгострокових.

Враховуючи зростання ділової активності підприємства, ефективності використання окремих видів ресурсів і капіталу, що призвели до підвищення рентабельності діяльності підприємства з 1,84% до 1,95%, динаміку фінансового стану в цілому слід оцінити як позитивну.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрюхина А.А. Экспресс – анализ финансовой отчетности – М.: Дело и Сервис, 2003. – 255 с.
2. Абрюхина М.С. Экспресс – анализ финансовой отчетности. – М.: Дело и Сервис, 2003. – 255 с.
3. Барнгольц С.Б. Методология экономического анализа деятельности хозяйственного субъекта. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 289 с.
4. Бердникова Т.Б. Анализ, диагностика и финансово – хозяйственная деятельность предприятия: Учеб. пособие. – М.: ИНФРА – М, 2001.
5. Бердникова Т.Б. Анализ, диагностика и финансово – хозяйственная деятельность предприятия. – М.: ИНФРА – М, 2003. – 214 с.
6. Бухгалтерская (финансовая) отчетность: Учеб. пособие / Под ред. А.В. Новодворского. – М., 2003. – 464 с.

7. Бухгалтерский анализ / Пер. с англ. – К.: Торгово – издательское бюро ВНУ, 1993.
8. Бернстайн Л.А. Анализ финансовой отчетности / Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1996.
9. Гинзбург А.П. Экономический анализ. – С.Пб.: С.Пб. Питер, 2003. – 417 с.
10. Данилов К.Д. Анализ хозяйственной деятельности в бюджетных и научных учреждениях. – Минск, 2003. – 435 с.
11. Жак Ришар. Аудит и анализ хозяйственной деятельности предприятия. - М.: ЮНИТИ, 1997.
12. Зудилин А.П. Анализ хозяйственной деятельности предприятий развитых капиталистических стран: Учеб. пособие. – М.: Издательство УДН, 1986.
13. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М.: Финансы и статистика, 2001.
14. Коробов В.В. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств. - К.: Знання, 2000.
15. Карлин Т.Р., Макмин А.Р. Анализ финансовых отчетов (на основе GAAP): Учебник. – М.: ИНФРА – М., 1999.
16. Крылова Т.Б. Выбор партнера: анализ отчетности капиталистического предприятия. – М.: Финансы и статистика, 1991.
17. Международные стандарты финансовой отчетности /Под ред. Ж.А. Морозова. – М.: Бератор – Прис, 2002. – 405 с.
18. Понович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Підручник. – Тернопіль: Економічна думка, 2001.
19. Пархоменко В.М., Барунцев П.П. Реформування бухгалтерського обліку в Україні. План рахунків. Положення (стандарты) бухгалтерського обліку. – Луганськ: Промдрук ДСД “Лугань”, 2000.
20. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. - 2-е изд., перераб. и доп. – Мн.: ИП «Экоперспектива», 1997.
21. Стоун Д., Хитчинг К. Бухгалтерский учет и финансовый анализ / Пер. с англ. - С.Пб.: АОЗТ «Литера плюс», 1994.
22. Селезнева Н.Н. Финансовый анализ: управление финансами. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2003. – 382 с.

23. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2000.

24. Уолш К. Ключові фінансові показники. Аналіз та управління розвитком підприємства / Пер. з англ. – К.: Всесвіт: Наукова думка, 2001.

25. Шеремет Ф.Д. Методика фінансового аналізу підприємства. - М.: ИПО “МП”, 1996.

26. Чижевська Л.В. Звітність підприємства. Практикум. – Житомир: ЖІТІ, 2003. – 435с.

27. Экономика фирмы / Под ред. В.Я. Горфинкеля. – М.: ЮНИТИ, 2003.

Додаток 1

Баланс підприємства

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:			
залишкова вартість	010	10 000	10 000
первісна вартість	011	10 000	10 000
знос	012	-	-
Незавершене будівництво:			
Основні засоби:			
залишкова вартість	030	64 960	67 500
первісна вартість	031	115 420	121 500
знос	032	50 460	54 000
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі	040	-	-
інші фінансові інвестиції	045	-	-
Довгострокова дебіторська	050	-	-
Відстрочені податкові активи	060	-	-
Інші необоротні активи	070	-	-
Усього за розділом I	080	74 960	77 500
II. Оборотні активи			
Запаси:			
виробничі запаси	100	18 458	20 487
тварини на вирощуванні і відгодівлі	110	7 548	838
незавершене виробництво	120	-	-
готова продукція	130	6 410	7 106
товари	140	4 500	5 000
Векселя одержані	150	-	-
Дебіторська заборгованість за			
чиста реалізаційна вартість	160	425	426
первісна вартість	161	450	462
резерв сумнівних боргів	162	25	26
Дебіторська заборгованість за			
з бюджетом	170	-	-
за виданими авансами	180	2	2
з нарахованих доходів	190	-	-
із внутрішніх розрахунків	200	1 623	1 512
Інша поточна дебіторська	210	65	62
Поточні фінансові інвестиції	220	-	-

Продовження дод. 1

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
Грошові кошти та їх еквіваленти:			
в національній валюті	230	2 108	2 328
в іноземній валюті	240	-	-
Інші оборотні активи	250	-	-
Усього за розділом II	260	2 268	24 817
III. Витрати майбутніх періодів	270	100	100
БАЛАНС	280	9 774	102 417
I. Власний капітал			
Статутний капітал	300	84 842	84 842
Пайовий капітал	310	-	-
Додатковий вкладений капітал	320	-	-
Інший додатковий капітал	330	105	1 245
Резервний капітал	340	-	-
Нерозподілений прибуток	350	823	1 168
Неоплачений капітал	360	-	-
Вилучений капітал	370	-	-
Усього за розділом I	380	85 770	87 255
II. Забезпечення наступних витрат і платежів			
Забезпечення виплат персоналу	400	835	1 112
Інші забезпечення	410	-	-
	415	-	-
	416	-	-
Цільове фінансування	420	-	-
Усього за розділом II	430	835	1 112
III. Довгострокові зобов'язання			
Довгострокові кредити банків	440	410	2 000
Інші довгострокові фінансові	450	-	-
Відстрочені податкові зобов'язання	460	-	-
Інші довгострокові зобов'язання	470	-	-
Усього за розділом III	480	410	2 000
IV. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	500	9 160	9 460
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510	-	-
Векселі видані	520	-	-
Кредиторська заборгованість за	530	1 566	1 445

Закінчення дод. 1

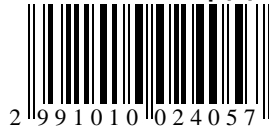
Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
Поточні зобов'язання за рахунками:			
з одержаних авансів	540	-	-
з бюджетом	550	-	-
з позабюджетних платежів	560	-	-
зі страхування	570	-	-
з оплати праці	580	-	-
з учасниками	590	-	-
із внутрішніх розрахунків	600	-	-
Інші поточні зобов'язання	610	-	-
Усього за розділом IV	620	10 726	10 905
V. Доходи майбутніх періодів	630	-	1 145
БАЛАНС	640	9 774	102 417

В.Л. Дикань, А.С. Козинець, В.Є. Чупир

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ
ПІДПРИЄМСТВА

Навчальний посібник

Бібліотека УкрДАЗТ

Відповідальний за випуск Козинець А.С.

Редактор Решетилова В.В.

Підписано до друку 17.05.06 р.

Формат паперу 60x84 1/16 . Папір писальний.

Умовн.-друк.арк. 9,25. Обл.-вид.арк. 9,5.

Замовлення № Тираж 150 Ціна

Видавництво УкрДАЗТу, свідоцтво ДК № 112 від 06.07.2000 р.

Друкарня УкрДАЗТу,

61050, Харків - 50, пл. Фейєрбаха, 7